

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

Стратегия за туризъм и устойчиво развитие на община Стамболово за периода 2023 – 2030 г.

с. Стамболово, 2023 г.

Изготвил: Ес Пи Еф България ЕООД

Съдържание

Въведение	4
I. Предпоставки за разработване на стратегията	6
1. Преглед на общата рамка за управление на туризма и стратегическото планиране в областта на устойчивото развитие	6
2. Проблеми и възможности в сферата на туризма и опазването на околната среда	11
II. „Териториален обхват и анализ на икономическото, социалното и екологичното състояние, нуждите и потенциалите за развитие на община Стамболово“	17
1. Обща характеристика и профил на общината	17
2. Основни показатели на икономическото развитие на община Стамболово	20
2.1. Промисленост	20
2.2. Селско стопанство	26
2.3. Горско стопанство	33
2.4. Работна сила	36
2.5. Зона за туризъм и развлечения	43
3. Оценка на туристическия потенциал на територията на Община Стамболово	44
4. Описание на елементите на културното наследство в населените места	46
5. Природни забележителности, защитени зони и местности на територията на община Стамболово	50
5.1. Природни забележителности	50
5.2. Защитени зони и местности	51
6. Наличие на местни и други ресурси за развитие на туризма	59
III. Туристически пазар	65
IV. SWOT анализ	70
1. Промисленост и селско стопанство	71
2. Развитие на туризма	73
3. Човешки ресурси	74
4. Инфраструктура	74
5. Околна среда	76
6. Култура и спорт	78
V. Система за управление и реализация на Стратегия за туризъм и устойчиво развитие на община Стамболово за периода 2023-2030 година	79
1. Визия, цели и приоритети за развитие на общината в областта на туризма и устойчивото развитие за периода 2023-2030 г.	80

2. Основни принципи:.....	83
3. Програма за туризъм и устойчиво развитие	84
VI. Мониторинг и оценка	96
1. Мониторинг на Стратегията за развитие на устойчив туризъм в община Стамболово	96
2. Индикатори за наблюдение и оценка на Стратегията за туризъм и устойчиво развитие	97
3. Източници, начини и периодичност за събиране, обработка и анализиране на информацията ..	99
4. Органи за наблюдение изпълнението на Стратегията.....	100
5. Система на докладване и осигуряване на информация и публичност.....	100
VII. План за действие и организация за управление на стратегията през 2023 – 2030 г.	106
Използвани източници на информация:	126
Приложение 1 Културни обекти в община Стамболово	129
Приложение 2 Паметници на културата в община Стамболово:	130
Приложение 3 Обекти на винения туризъм	134
Приложение 4 Обекти на религиозен туризъм	136
Приложение 5 Екологични обекти и биоразнообразие.....	137
Приложение 6 Места за настаняване и хранене.....	140

Този документ е създаден във връзка с изпълнението на проект № BG05SFOP001-2.025-0026 „Партньорството на гражданите с местните власти, предпоставка за прилагането на принципите на прозрачност, откритост и ефективност на публичните политики за устойчиво развитие на територията“ с бенефициент „Съюз за възстановяване и развитие“ – Хасково и партньор Община Стамболово. Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.

Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от „Съюз за възстановяване и развитие“ – Хасково и при никакви обстоятелства не може да се счита, че този документ отразява официалното становище на Европейския съюз и/или на Управляващия орган.

Въведение

Туризмът е един от най-бързо развиващите се отрасли в световен мащаб, който оказва изключително разнообразно въздействие върху начина на живот на местното население, от една страна, и съвременния турист, от друга. В същото време този съвременен „феномен“ играе важна роля в социалноикономическото и политическото развитие на приемащата страна – регион или община, като предлага нови възможности за заетост на местното население и подобряване начина на живот чрез осигуряване на допълнителни доходи.

Развитието на туризма в дадена община се базира на определена ресурсна база, която се състои от разнообразни природни и антропогенни ресурси, предпоставка за развитие на различни алтернативни видове туризъм. Значението му като форма на рекреация се състои главно в неговия потенциал да бъде водещ фактор за развитието на дадена територия и за разнообразяване на икономическата им структура.

Туризмът има значителни ефекти, проявявани от положителното миграционно равновесие, особено там, където туристическият отрасъл се явява двигател на положителното развитие на общината. За успешното реализиране на туризма като водещ икономически и социален фактор е важно да се направи реална и прецизна система за неговото планиране и управление, да се създаде адекватна компетентност на човешките ресурси, както и да се обезпечи тясно сътрудничеството между публичния и частния сектор. Важни са още: правната туристическа база, разработените и внедрените туристически проекти и не на последно място съществуването на реална стратегия за развитие на всяка една община, която държи на туризма и устойчивото развитие на територията.

Необходимостта от планиране и оттам, създаване на интегрирана стратегия за устойчиво развитие на туризма в община Стамболово, се налага от множество външни и вътрешни фактори. Такава стратегия, от една страна, ще помогне на община Стамболово в следването на устойчиви политики и практики в управлението на икономиката на туризма, а от друга страна - ще допринесе за развитието на местния туристически бранш.

Стратегията за туризъм и устойчиво развитие на община Стамболово за периода 2023 – 2030 г. е изработена на базата на Териториалния обхват и анализ на икономическото, социалното и екологичното състояние, нуждите и потенциалите за развитие на община Стамболово и проведените консултации със заинтересованите страни. Изготвянето на документа е стъпка към постигане на устойчиво развитие на туристическия пазар на Община Стамболово, което цели

оптимизиране на представянето на природните богатства и културно-историческото наследство чрез целенасочена политика на популяризация на местния туристически продукт, съобразена с потенциала и ресурсите на общината. В резултат на стратегическото планиране се очаква община Стамболово да повиши своята конкурентоспособност, особено в контекста на динамиката, причинена от пандемията от COVID-19 и войната в Украйна, енергийната криза, високият процент на инфлация и свързаните с тях предизвикателства и възможности стоящи пред туризма на местно ниво.

Туризмът в община Стамболово макар да не е от водещите отрасли на местната икономика, е особено важен за местното икономическо развитие, тъй като се разраства през последните няколко години и устойчиво увеличава своя относителен дял. Освен това е важно да се пристъпи към устойчивото управление на туристическите ресурси и от гледна точка на въздействието му върху околната среда и осигуряването на социални ползи за местната общност.

Настоящата Стратегия за туризъм и устойчиво развитие на община Стамболово обхваща периода 2023 – 2030 г. Тя систематизира визията, стратегическите цели, приоритетите, дейностите, чиято реализация ще води до утвърждаване на устойчиви схеми за развитие и управление на туристическите дейности.

При разработката на Стратегията е възприет подход към позициониране на туристическия продукт на базата на сравнителен анализ на данните отпреди и след кризата и тенденциите в развитието на туристическия сектор в новата ситуация.

Териториалният обхват и анализа на икономическото, социалното и екологичното състояние се спира основно на туристическия сектор в община Стамболово, включва 5Cs анализ и SWOT анализ.

5Cs анализ е онази маркетингова рамка за анализ на средата, в която са принудени да работят заинтересованите страни. Той дава представата за ключовите двигатели на успеха, както и за излагането на риск на различни фактори на околната среда. За изготвянето му са използвани данни от теренно проучване с качествени методи, проведено в общината между 11.11.2022 г. и 30.11.2022 г., включващо: анкета, две фокус групи, статистически данни, получени от НСИ, ЕСТИ, община Стамболово и много държавни структури и институции.

Настоящата “Стратегия за туризъм и устойчивото развитие на туризма в община Стамболово за периода 2023 – 2030 година” е документ, чието главно предназначение е да представлява

“пътна карта” или “мастер план” за постигането на трайна конкурентоспособност на община Стамболово като туристическа дестинация.

Тази стратегия се подготвя в момент, когато Националната стратегия за туризъм 2014-2030 г. е приета, но няма Областна стратегия за туризъм, нито съществува стратегия за развитието на туризма в регион "Източни Родопи". Разработена е само Интегрираната териториална стратегия за развитие на Южен централен регион за планиране от ниво 2 за периода 2021-2027 г. Всички стратегически документи включват стратегическите цели и мерки за осъществяването им в областта на туризма. Налице е и План за интегрирано развитие 2021-2027 г. на община Стамболово. Всички те са отчетени и съобразени при разработването на Стратегията за туризъм и устойчиво развитие на община Стамболово, обхващаща периода 2023-2030 г.

I. Предпоставки за разработване на стратегията

1. Преглед на общата рамка за управление на туризма и стратегическото планиране в областта на устойчивото развитие

В условията на висока степен на несигурност, породена от пандемията от COVID-19 и войната в Украйна, основни задачи на националните власти на страните членки на ЕС е ограничаването на последиците от тези две негативни глобални събития, които промениха тотално социално-икономическата ситуация в света и в Европа. Настоящата ситуация изисква предприемането на целенасочени мерки, чието ефективно изпълнение е от ключово значение за запазване на икономическия потенциал и конкурентоспособността на икономиката на страната. В средносрочен план предприеманите мерки на европейско равнище се основават на Плана за възстановяването на Европа, а на национално ниво на - Националната програма за развитие БЪЛГАРИЯ 2030 и Националния план за възстановяване и устойчивост на Република България.

Политиката за туризма има хоризонтален характер. Редица други европейски политики имат пряко или косвено отражение върху туризма. Това важи в голяма степен за политиката в областта на транспорта (устойчива мобилност, права и безопасност на пътниците и качество на транспорта), на конкуренцията (въпроси, свързани с концентрациите на предприятия, именно по отношение на предлагането на туристически услуги онлайн, вертикалната интеграция и държавните помощи), на вътрешния пазар (право на свободно установяване и предоставяне на услуги, свързани с туризма, насърчаване на качеството на услугите, развитие на електронната търговия), на данъчното облагане (пречки от данъчно естество за доброто функциониране на вътрешния пазар, данъчно третиране на предприятията в сектора, например

туристическите агенции, данъчни облекчения), на защитата на потребителите (права, произтичащи от подписването на договор, нелоялни търговски практики, продажбите от разстояние), на околната среда, заетостта и обучението, културата или политиката за регионално развитие и развитието на селските райони.

ЕС със своите стратегически документи е решен да осигури по-добро включване на туризма в различните си политики и да наблюдава за това правилното прилагане на действащото законодателство да позволява разгръщането на пълния потенциал на конкурентоспособността на сектора. Европейската комисия полага през последните години повече усилия за координиране между различните политики с цел улесняване на цялостното отчитане на интересите и нуждите на туристическата индустрия при разработването и прилагането на политиките си.

При разработването на стратегическата рамка и цялостното съдържание на Стратегията са отчетени и съобразени следните европейски стратегически документи, които рамкират устойчивото развитие на туризма през следващите няколко години. Това са:

- Резолюция на Комитета на министрите на Съвета на Европа CM/Res (2007) 12 относно „Културните маршрути на Съвета на Европа“;
- Резолюция на Комитета на министрите на Съвета на Европа CM/Res (2013)66 относно разширено частично споразумение на Съвета на Европа относно културните маршрути от 18 Декември 2013 г.;
- Съобщение на ЕК COM(2010)352 Европа – водеща световна туристическа дестинация – нова политическа рамка за европейския туризъм;
- Директива 2014/60/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 15 май 2014 г. за връщане на паметници на културата, които са незаконно изнесени от територията на държава членка;
- Механизмът „Следващо поколение ЕС“;
- Механизмът за възстановяване и устойчивост;
- Регламент № 116/2009 на Съвета от 18 декември 2008 година относно износа на паметници на културата и др.

През настоящия период на планиране Комисията ще продължи да подпомага и да използва инструментите и програмите за помощ на Общността в полза на туризма. Сред тези инструменти различните видове европейски структурни фондове (ЕФРР, ЕСФ),

Проект № BG05SFOP001-2.025-0026 „Партньорството на гражданите с местните власти, предпоставка за прилагането на принципите на прозрачност, откритост и ефективност на публичните политики за устойчиво развитие на територията”, финансиран от Оперативна програма „Добро управление”

Европейският земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР), Европейският фонд за рибарство (ЕФР), както и Рамковата програма за научни изследвания и технологично развитие продължават да финансират конкретни проекти.

Политиката на ЕС за развитие на селските райони представлява също така важен елемент за туристическия сектор. Посредством Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони (ЕЗФРСР) Комисията ще подкрепя създаването на предприятия с дейности в областта на селския туризъм, развитието и популяризирането на агротуризма, както и оползотворяването на културното и природното наследство на селските райони, включително и планинските зони, и др.

Стратегическата рамка на Стратегията за туризъм и устойчиво развитие на община Стамболово 2023-2030г., търси баланса между икономическите, екологичните и социо-културните аспекти на туристическото развитие и отчита основните принципи на устойчивостта:

- Оптимално използване на природните ресурси, които представляват ключов елемент в туристическото развитие, поддържане на основни екологични процеси и опазване на природното наследство и биоразнообразието;
- Уважение към социокултурната автентичност на приемащите общности, опазване на тяхното културно наследство и ценности, толерантност и принос към преодоляване на мултикултурните различия;
- Осигуряване на жизнеспособни, дългосрочни икономически операции със социално-икономически ползи за всички заинтересовани страни, които са честно разпределени, вкл. стабилна заетост, възможност за получаване на доходи и социални услуги за приемащите общности, принос към борбата с бедността¹.

Българските стратегически документи са също важни опорни точки при разработването на Стратегия за туризъм и устойчиво развитие на община Стамболово обхваща периода 2023-2030г. Това са:

- Интегрирана териториална стратегия за развитие на Южен централен регион за планиране от ниво 2 за периода 2021-2027 г.;
- Концепция за туристическо райониране на България;

¹ UNWTO, Sustainable Development of Tourism, Definition, <http://sdt.unwto.org/content/about-us>

Проект № BG05SFOP001-2.025-0026 „Партньорството на гражданите с местните власти, предпоставка за прилагането на принципите на прозрачност, откритост и ефективност на публичните политики за устойчиво развитие на територията”, финансиран от Оперативна програма „Добро управление”

- Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в Република България, 2014- 2030 г.;
- Национална стратегия за адаптация към изменението на климата и План за действие до 2030 г.;
- Национален план за възстановяване и устойчивост на Република България;
- Дългосрочна стратегия за смекчаване на изменението на климата до 2050 г. на Република България;
- Националната програма за развитие БЪЛГАРИЯ 2030 г.;
- Стратегически план за развитието на културния туризъм в България (разработен 2007 г.);
- Националната програма за развитие: България 2020;
- Стратегически план за развитието на културния туризъм в България, приет с Протокол № 40.8 на Министерския съвет от 14.10.2009 г.;
- Областна стратегия за развитие на Област Хасково за периода 2014-2020 г.

Освен тези важни стратегически документи към днешна дата в световен мащаб са приети и десетки международни пактове, конвенции и декларации за регулиране на международната туристическа дейност. Те също оказват пряко и косвено влияние върху условията за туристическото развитие на България.

Като хоризонтален сектор туризмът взаимодейства с множество други сектори на нашата икономика и попада в обхвата на разнообразие от правни норми за регулиране на обществените отношения, в т.ч. политически, икономически, социални и други. От тази гледна точка благоприятна за развитието на сектора е синхронизацията на българското законодателство с това на ЕС, в рамките на която са приети специализирани и общи закони с положително влияние върху туристическото развитие (напр. Закон за данъка върху добавената стойност, Закон за защита на потребителите, Закон за опазване на околната среда, Закон за културното наследство и други).

Държавната политика в областта на туризма, органите и организациите в туризма, условията и реда за извършване на туристически дейности и контрола върху тях са регламентирани в Закона за туризма, приет за първи път през 1998 г. Неговата основна цел е да създаде законова рамка за извършване на основните дейности в туризма – хотелиерство, ресторантьорство, туроператорска дейност, туристическа агентска дейност и предоставяне на допълнителни

туристически услуги, както и да облекчи процеса на приватизация на туристическите обекти. Чл. 4 на „Закона за туризма“ определя туризма с приоритетно значение. Законът е променян след това неколкостранно, като неговата цел е да отмени лицензионния режим, да осигури условия за развитие на туризма като отрасъл с приоритетно значение, да въведе единни критерии за извършване на туристически дейности, да осигури защита на потребителите на туристическия продукт, да определи правата и задълженията на лицата с отношение към туризма и да регламентира контрола върху туристическите дейности и качеството на туристическия продукт.

Реалният анализ на социалните и икономически резултати обаче показват, че в Република България все още не се реализира мащабна национална, регионална и местна политика за организация и управление на ефективен туризъм, което да ни утвърди сред високоразвитите туристически държави и да заемем подобаващо място на световния туристически пазар. Въпреки обновената суперструктура, изградените спортни и развлекателни съоръжения, качеството и разнообразието на предлаганите стоки и услуги са все още под нивото и стандартите на повечето европейски страни. Характерно за туризма в България е, че към момента този отрасъл се развива главно на регионално и общинско ниво. Все още има какво да се направи на национално равнище, като се създадат единни, работещи стратегии за маркетинговото представяне на българския пазар. В регионален и общински аспект туризмът се развива в съответствие с природните дадености. Основното предимство на българската туристическа индустрия е разнообразието на тези дадености, концентрирани върху малка територия, което позволява съчетаването и реализирането на различните видове туризъм. Регионалното развитие, включващо в себе си и развитието на общините в страната, е акцент в много от програмните документи и стратегии, както и в политиката на ЕС за сближаване. Наред с подобряването на инфраструктурата и суперструктурата на установените морски, планински и балнеоложки курорти, усилията за развитието на туризма, включително на нови видове туристически продукти, следва да се насочат към слабо развитите райони и към подобряване на икономическото положение в тях.

С актуализацията на Националната стратегия за развитие на устойчив туризъм в Република България, 2014-2030 г., Министерството на туризма прие европейските и национални ангажименти по отношение на устойчивото развитие и представи план за постигането им в сферата на туризма. Това неминуемо ще доведе до бъдещо устойчиво развитие на страната като

цяло и изпълнение на стратегиите за устойчиво развитие на местно, регионално и национално ниво.

2. Проблеми и възможности в сферата на туризма и опазването на околната среда

В последните три години съществени вреди на туризма нанесе Ковид пандемията, макар и силно намаляла в края на 2022 и началото на 2023 г. Особени отрицателни последици има и продължаващата война в Украйна, както и нарастващите миграционни потоци вследствие на военните конфликти в различни райони по света. Освен това политическата нестабилност и различните кризи протичащи в България допълнително затрудняват социално-икономическата обстановка. Наблюдава се недостатъчна устойчивост в прилаганите политики и функционирането на политическата система. Налице са чести правителствени кризи, липса на консенсус по важни, стратегически за страната политики и въпроси, както и липса на последователност в осъществяването на вътрешната и външната политика на страната. Влияние върху българския туризъм оказва и високото ниво на корупция и ширещата се бюрокрация.

Въпреки проблемите тази ситуация следва да се възприема по-скоро като временно явление, без да бъде подценявана, тъй като носи значителни рискове за България, въпреки, че членството ни в ЕС е фактор с положително влияние върху туристическото ни развитие. Увеличението на свободното движение на хора, стоки и капитали след сериозното намаляване на Ковид пандемията в Европа от друга страна благоприятства в голяма степен туристическия обмен и стимулира и европейската експанзия на туристическия бизнес и на частното предприемачество. Положително въздействие върху развитието на националната туристическа политика оказва и обвързаността на страната с политиките на влиятелни международни туристически организации. Основна роля има членството на България в UNWTO, което позволява интензивното участие в процесите, свързани с развитието на туризма в световен мащаб, по-добро позициониране като туристическа дестинация и осигуряване на подкрепа за развитието на туристическия бранш. Националната туристическа политика на страната е обвързана и с туристическата политика на ЕС, която цели да поддържа мястото на Европа като водеща туристическа дестинация като същевременно максимизира приноса на туристическата индустрия към икономическия растеж и заетостта и промотира взаимодействието между страните членки чрез обмен на добри практики.

Туризмът у нас, както и в останалите страни от Европа и света, се развива в среда на висока младежка безработица, застаряване на населението, активни миграционни процеси,

неблагоприятни промени в климата, засилен натиск върху околната среда и други негативни фактори, които влияят пряко и върху състоянието на туристическите ресурси и развитието на туристическата индустрия. Затова създаването на работеща институционална рамка и политики за управление на устойчивото развитие на дестинацията (в т.ч. стратегическо планиране, реализация, мониторинг и контрол) са сред най-големите предизвикателства пред българското Министерство на туризма. В основата на актуализираната стратегическа рамка за развитието на българския туризъм в дългосрочен план стои анализа на позицията на България на туристическия пазар в региона, в Европейския съюз и на глобално ниво, на състоянието, тенденциите и факторите, влияещи върху развитието на туризма у нас, на политическия, икономическия и социалния контекст, в който ще се осъществява изпълнението на стратегията.

Ключова предпоставка за развитие на конкурентоспособна туристическа индустрия е капацитетът ѝ да се адаптира бързо към промените и да се справя с предизвикателствата, възникващи в резултат на комплексното влияние на политически, нормативно-правни, икономически, екологични, социокултурни и технологични фактори. По тази причина основна грижа и задача на всички заинтересовани от развитието на туризма страни от частния и публичния сектор е да отчитат, изучават и анализират актуалните тенденции във всеки от тези аспекти.

Анализът, който е направен за община Стамболово, откроява основните проблеми и нужди на туристическото развитие и е основа за определяне на приоритетните области, целите и мерките за интервенция в рамките на времеви хоризонт на Стратегията 2023-2030 г. Той допълва и детайлизира различните анализи направени на национално, европейско и глобално ниво.

Какви са проблемите на възпрепятстващи туризма и неговото развитие на територията на община Стамболово, може да се проследи от получените резултати в изследването.

Трябва да подчертаем, че един от важните проблеми в областта на туризма в община Стамболово е липсата на браншови обединения, които да осигурят необходимата координация и комуникация между заинтересованите страни на територията на общината.

Все още е недостатъчно и качеството на обслужването, което се дължи основно на липсата на квалифицирани кадри, които са носители на по-качествени туристически услуги. Въобще въпросът с кадровата обезпеченост не стои добре. Конкурентността е силно зависима от хората, от техните знания, умения, трудови навици и поведение. Фирмите успяват да усъвършенстват технологиите и продукта, да увеличават печалбите си главно чрез хората. Единствено

човешките ресурси са тези, които съединяват материалните, финансовите и информационните ресурси в продукта. Те са тези, които произвеждат продукта, планират, организират и контролират процесите. За съжаление значително изостава комплексната образователна и квалификационна подготовка на работещите в отрасъла, въпреки наличието на професионални паралелки в общината и в гр. Хасково.

Ниското заплащане на персонала е другата причина за нестабилността на трудовия пазар. Липсата на устойчивост на туристическите посещения затруднява поддържането на постоянен (сигурен) икономически статус на работната сила и осигуряването на непрекъснати, равномерно разпределени месечни доходи. Краткосрочното наемане на работниците увеличава разходите на туристическите фирми за обучение на персонала, за да се поддържа качеството на туристическите продукти и стандартите на обслужване.

По отношение на устойчивото развитие на туризма в общината могат да се открият следните проблеми:

- Моноструктурно развитие на отрасъла – при него местният туризъм е все още насочен основно към традиционния масов туризъм – място за отдых, използване на басейн и възможност за разходки в околността, а в редки случаи и риболов. Подобно развитие не съответства на природните, историческите и културните дадености на общината и затруднява тяхното пълноценно използване.
- Дори развитието на селския туризъм на този етап е съвсем слабо застъпен. Малък е делът и на туристическите обекти, които организират екскурзии на своите гости в други части на общината или до съседните общини. Не се предлагат услуги, свързани с местните обичаи и традиции като участие в обичаи, събори, дегустация на вина, вечер на родопската кухня, посещения на селски дом, организиране на лов, риболов, поднасяне на местна храна, осигуряване на биопродукти и други. Целесъобразно е разнообразяването и увеличаването на предлаганите допълнителни услуги към основния туристически продукт, за да се увеличи неговата конкурентоспособност в дългосрочен план, тъй като тези услуги съдействат за по-приятния и ползотворен престой на туристите на територията.
- Липсата на сериозни инвестиции в туристическия бранш през последните 5 години са сериозен проблем за развитието на туризма и причините за това са комплексни. Високият риск от не усвояване на ресурсите, в т.ч. и туристическите се дължи основно на Ковид

пандемията, на енергийната криза, на войната в Украйна, на липсата на финансиране на туристическите дейности от ПРСР, от трудностите при получаване на кредити и др.

- Екотуризмът е развит в недостатъчна степен и задължително трябва да се стимулира и доразвива, но неговото разрастване трябва да бъде съпроводено и с предприемането на конкретни мерки, тъй като има опасност да се увреди природната среда и да се предизвикат различни отрицателни краткосрочни и дългосрочни ефекти, които могат да се обособят в следните области:
 - Замърсяване на екопътеките, водите и местообитанията при липсата на ясни правила и тяхното спазване от страна на туристите;
 - Увреждане на флората и фауната – намаляване видовото разнообразие и нивата на възпроизводство. Туристическото присъствие понякога води до промяна на хабитатите, до нарушаване начините на хранене на животните и безпокойство при отглеждането на малките. Въздействията зависят от интензивността на туристическото присъствие, издръжливостта на видовете и адаптацията им спрямо нашествието на туристи.
 - Унищожаване на природните дадености и селскостопански земи – конкуренцията на ресурсите и сблъсъка на интереси при разрастване на хотелските комплекси или изграждането на някои инфраструктурни обекти може да доведе до увреждане на природните дадености и до влошаване на средата. Най-често срещани са конфликтът със земята, отнемането на плодородни територии за строеж на туристически комплекси или паркове за ВЕИ осигуряващи енергия за хотелските бази и др. От друга страна някои туристически обекти могат да бъдат изградени на бреговете на реките или в чашките на язовирите, което нарушава ландшафта и влошава оттока на реките. Изграждането на ТЕЦ-ове по реките също заплашва биоразнообразието на територията. Увеличената експлоатация и разрастването на броя на кариерите от друга страна води до запрашване, висок шум и нарушен ландшафт, което влошава условията за развитие на туризма в общината и води до деградация на пейзажа. На този етап на територията на общината основна заплаха са действащите кариери.

От представената информация става ясно, че туризмът е силно зависим от природната среда. Съществуването им в симбиоза и хармонично развитие в стратегически аспект зависи от организирането им по начин, по който туристическата индустрия и

Проект № BG05SFOP001-2.025-0026 „Партньорството на гражданите с местните власти, предпоставка за прилагането на принципите на прозрачност, откритост и ефективност на публичните политики за устойчиво развитие на територията”, финансиран от Оперативна програма „Добро управление”

природната среда използват положителните ефекти от взаимодействията си като взаимно се подпомагат и допълват.

Не трябва да се пренебрегва и липсата на проектна активност от страна на всички местни предприемачи, която може да осигури най-бързо нови инвестиции в туристическата инфраструктура и туристическите услуги.

Липсата на единна, масирана и професионално разработена реклама от страна на общината като целогодишна туристическа дестинация допълнително затруднява предлагащите туристически услуги на територията. А тя може да се използва ефективно на първо време в съседните страни – Турция и Гърция. За целта е необходимо задълбочено представяне на общината, както като дестинация, така и на регионално равнище включващи набор от дестинации. Ролята на общината следва да бъде като на организатор на частния бизнес в процеса на финансиране на общинската туристическа реклама и източник на обновяване на обществената инфраструктура. Налага се виждането, че рекламата може да бъде ефективна само ако е обща за общината като и обединява усилията на всички заинтересовани страни. Всяка реклама на отделен туристически обект, колкото и да е активна и атрактивна не може да осигури търсеното разнообразие от туристите. А от общата реклама на туризма като дестинация печелят всички – от собствениците на хотели и къщи за гости до земеделските производители, ресторантьорите и разбира се най-вече общината.

Качеството на инфраструктурата се явява основна предпоставка за безпроблемното придвижване до туристическите обекти и в голяма степен формира удовлетвореността на туристите. В общината като цяло пътната инфраструктура е сравнително добра. Има малки участъци, които не са в добро техническо състояние. Пътищата на която и да е територия са едно от основните неща, които се преценяват от туриста и мотивират неговия избор. Ето защо, те трябва да бъдат добре обозначени, чисти и безопасни. Обозначенията в община Стамболово обаче не са достатъчно добри и там трябва да се предприемат конкретни действия, като се поставят повече табла и табели на възловите места.

Липсва лесен достъп до основните културно-исторически обекти. Не се поддържат и изградените екопътеки, както и не се обновяват с по-добра туристическа инфраструктура.

Интерактивната изложба „Биоразнообразието в долината на Арда“ не се поддържа и не се обслужва от екскурзоводи и водачи.

Проблем е и общата инфраструктура, свързана с изграждането на тротоари и градинки в различните населени места. Липсата на достатъчно облагородена публична инфраструктура също не привлича туристите.

Няма изградена и съвременна туристическа инфраструктура, която да осигурява на туристите достатъчно възможности за спорт, развлечения и забава.

Друг проблем на инфраструктурата е материално-техническата база на хотелите и къщите за гости, която не винаги се намира в добро състояние. Освен това не всички туристически обекти са категоризирани в съответствие със Закона за туризма и другите нормативни актове.

Ограничено е и използването на съвременните информационни технологии и свързването им в общински, регионални и национални мрежи. Мобилното телефонно покритие е с променливо качество особено в периферните райони на общината.

Интернет мрежата е с доста добро качество, което е особено важно за съвременния турист. Въпреки това липсва връзка между различните хотелски системи.

Обявената в световен мащаб пандемия от COVID-19 промени плановите на туристите за отдых и наложи нов тип поведение при планиране на почивките. Елементът на риска, който се поема при пътуване, в голяма степен влияе при избора на място за почивка и тип туризъм. В този случай такова спокойно място с по-малки възможности за контакт с много хора, каквото е община Стамболово, са предпочитани от една част от туристите.

За да се привлекат и задържат висококатегорийни западни туристи на територията на общината, е необходимо да се обърне по-сериозно внимание на западните туристи, които се интересуват главно от биоразнообразието и от наблюдението на птици. Такива туристи не търсят ниската цена, а възможността да наблюдават биологичните видове в естествените им местообитания, добрата и екологична храна, доброто обслужване и условия за истинско преживяване сред природата, което да остане незабравимо. Тук основният проблем е липсата на компетентни и оборудвани с необходимата техника водачи. Освен това непознатата дестинация и конкуренцията на пазара предопределя община Стамболово на този етап да остане непознато място за екотуризм и главно за наблюдение на птици в сравнение с община Маджарово.

Община Стамболово може да бъде интересна за туристите освен с екологичен и със селски туризъм и с културни забележителности или с места за забавления, които местните хора могат

да изграждат и да предлагат на посетителите. Затова е целесъобразно усилията да се насочат и към селския и културния туризъм, винения туризъм, био туризма, спа туризма, геотуризма, семинарния туризъм, пещерния туризъм, ловния туризъм и други алтернативни видове туризъм, които да разнообразяват, да привличат и да задържат гостите на общината за дълго време на нейната територия.

Това ще позволи на община Стамболово да развива своите конкурентни предимства като туристическа дестинация и да повишава своята инвестиционна привлекателност, а на местната промишленост – да се развива в крак със съвременните изисквания на потребителите.

II. „Териториален обхват и анализ на икономическото, социалното и екологичното състояние, нуждите и потенциалите за развитие на община Стамболово“

1. Обща характеристика и профил на общината

Община Стамболово се намира в Южна България и е една от общините на област Хасково.

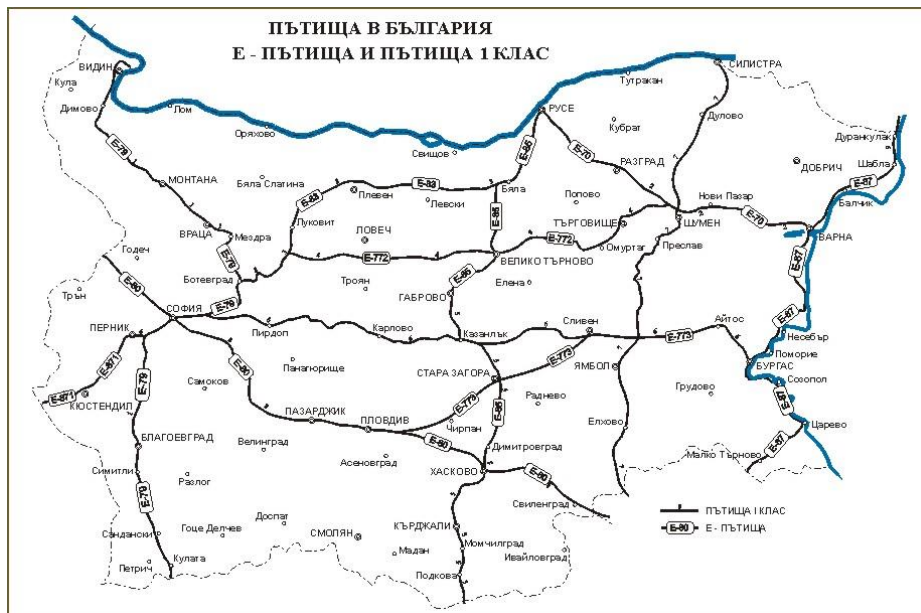

Тя е разположена в южната част на Областта и граничи с общините: Хасково, Харманли, Маджарово, Крумовград и Кърджали.

Административният център на общината е с. Стамболово. Геостратегическото положение на общината се определя от близостта на общинския център до областния град, отстоящ на 22 км и близостта на границата с Гърция и Турция (70 км).

В близост до община Стамболово минава най-краткият път, свързващ Западна и Централна Европа с Истанбул и Северна Европа със Средиземноморието, което е предпоставка за развитието на бизнеса и туризма в региона.

Релефът на община Стамболово е пресечен, полупланински.

В южната част на общината, от запад на изток, по границата с община Крумовград, на протежение от 18 – 19 км протича част от средното течение на река Арда. Югозападно от село Рабово е изградена преградната стена на големия язовир Студен кладенец, като в

Проект № BG05SFOP001-2.025-0026 „Партньорството на гражданите с местните власти, предпоставка за прилагането на принципите на прозрачност, откритост и ефективност на публичните политики за устойчиво развитие на територията”, финансиран от Оперативна програма „Добро управление”

пределите на община Стамболово попада част от „долната“ му част. След това река Арда последователно преминава през Рабовското долинно разширение, пролома в района на село Котлари (община Крумовград) и Долнополското долинно разширение, след което напуска пределите на общината.

На територията на община Стамболово са разположени над 80 микроязовира. По поречието на р. Арда се намират най-плодородните земеделски земи. Делът на обработваемата земя представлява 67,2% от общата територия на общината.

Климатът в община Стамболово е умерено континентален. Зимата е сравнително мека с минимални температури от 0 до минус 5 - 7 градуса по Целзий. Лятото е слънчево и горещо, като максималните температури достигат до 35 - 37 градуса. Средната зимна температура е около 0 градуса по Целзий, а през лятото - 25 градуса.

На територията на общината е изградена пътна мрежа, която свързва населените места, намиращи се на територията на общината и съседните ѝ общини. Тя е добре поддържана и осигурява лесен достъп, както до съседните общини, така и до границата с Турция и Гърция.

В западната част на общината, през землището на село Царева поляна, на протежение от 5,3 км преминава участък от трасето на жп линията Русе – Горна Оряховица – Стара Загора – Димитровград – Подкова.

Населението на общината към 31.12.2021 г. наброява общо 6 383-ма жители, от които мъжете са 3 199 и жените - 3 184 човека.

Икономиката на общината е слабо развита, като през последните 5 години поради икономическата криза от 2009 г., Ковид кризата, енергийната криза и инфлацията нейната структура се влоши още повече, което доведе до фалит на някои от утвърдените местни фирми. Това бяха малки предприятия, които крепяха общинската икономика и осигуряваха препитанието на около 150 човека. В момента изцяло доминират микропредприятията, които в голямата си част са семейни фирми, занимаващи се с търговия и с туризъм. Липсват износ на произвежданите стоки и инвестиции в нови производствени мощности. По-слабата икономическа база доведе до намаляване на заетостта и нарастване на безработицата. Пониската степен на заетост влоши качеството на живот и натовари общината с повече разходи за социално подпомагане. Освен това, ниското равнище на доходите на местното население

доведе до ограничено потребление на стоки и услуги, и оттам до свиване на собствената производствена база и до намаляване на предприемаческата активност на населението.

Селското стопанство е добре развито. За съжаление кризите се отразиха неблагоприятно и на неговото развитие, особено тежко ги понесе сектор животновъдство. Разпродадоха се няколко от големите стада животни, намиращи се на територията на общината. Подвластни на кризите са и растениевъдите, които срещат големи трудности при снабдяването с торове, горива, семена и химикали.

2. Основни показатели на икономическото развитие на община Стамболово

2.1. Промисленост

Според основните икономически показатели територията на община Стамболово е със сравнително слабо развита икономика. През последните години се наблюдават следните негативни икономически тенденции – лоши демографски тенденции, ниска заетост, висока безработица, ниски доходи и свито потребление. Икономиката през последните години е насочена главно към по-интензивната експлоатация на природните ресурси – селскостопанските производства, добивът на полезни изкопаеми и дърводобива. Всичко това води до по-висока специализация и намаляваща диверсификация на производствата.

Освен това се очаква изостряне на проблемите не само през 2023, а и през следващите две – три години, когато ефекта от различните кризи, от войната в Украйна и очакваната рецесия ще влоши още повече икономическата среда в общината.

За да се развият повечето икономически отрасли, е необходима съвременна техническа инфраструктура, квалифицирана работна ръка, суровини, подходящи природни, природно-климатични условия и предприемчивост. На база на направения анализ трябва да се отбележи, че общината разполага с една част от тези предпоставки, но поради редица обективни фактори тези местни ресурси не се използват ефективно. ***Най-големите проблеми са недостатъчно изградената техническа инфраструктура и липсата на квалифицирана работна ръка.***

Природните и географски особености на територията предоставят възможност за развитие на селското стопанство, преработващата промишленост и услугите най-вече в областта на алтернативния туризъм: селски, културен, екологичен и др.

В общината се развиват производства, свързани със строителството, шивашкото производство, дървообработката, производството и бутилирането на вино, производството на хляб и хлебни изделия, търговията, услугите и др. По-известните фирми на територията са:

- „Винарна Стамболово” ЕООД, с. Стамболово;
- Цех за производство на керамични, порцеланови суровини, материали и изделия – в с. Стамболово, м. „Стопански двор“ – „КПД Консулт“ ООД, гр. София;
- Хлебопекарна за хляб и хлебни изделия в село Стамболово;
- Два шивашки цеха в село Стамболово – на ЕТ „Сара текс – Рамадан Юсеин” и „Рай“ ЕООД;
- „Дизайн комфорт“ ЕООД – с. Лясковец, производство на мебели;
- „Строй Тим“ ЕООД, с. Гледка – строителство;
- „Миссирян” АД, с. Гледка- фабрика по ферментация и преработка на тютюн, която в момента работи като складова база;
- Оранжерии за производство на ранни зеленчуци в с. Жълти бряг и с. Царева поляна.

Поради малкия брой на кариерите липсват данни за добивната промишленост, която е доста добре развита на територията. До този момент са отдадени на концесии 7 кариери на различни частни фирми.

От обществено-икономическите фактори влияещи върху промишлеността за строителни материали (ПСМ) са: транспортът, потреблението, изискванията за строителството, работната сила, опазването на природната среда и др. Тъй като голяма част от процесите са автоматизирани, наетите местни работници са ограничен брой. Важно значение при този вид производство има опазването на околната среда, тъй като добивът на строителни и други материали запрашва въздуха, нарушава ландшафта, а тежките камиони повреждат пътната инфраструктура и създават доста шум. Всичко това възпрепятства устойчивото развитие на туризма в региона. С други думи утвърждаването на добивната промишленост като важен отрасъл е доста спорна за устойчивото развитие на територията и за нейния икономически и екологичен просперитет.

Развитието на местната икономика е свързано с привличане на инвестиции, осигуряване на устойчива заетост, реструктуриране и повишаване на производителността на труда, с цел да

Проект № BG05SFOP001-2.025-0026 „Партньорството на гражданите с местните власти, предпоставка за прилагането на принципите на прозрачност, откритост и ефективност на публичните политики за устойчиво развитие на територията”, финансиран от Оперативна програма „Добро управление”

се осигури по-висок растеж и нарастване на конкурентоспособността на местните предприятия. Този процес на този етап протича бавно и не особено ефективно. Освен това икономическото развитие на общината зависи от волята и желанието на местните жители за промяна и активното им включване в процеса, което изисква формиране на култура за партньорство и сътрудничество.

Основните елементи на успешното икономическо развитие са свързани с ефективното използване на наличните природни, производствени и човешки ресурси на местната общност и ангажирането и на външни потенциални заинтересовани страни за съвместни инициативи и проекти.

Ето защо местната власт активно търси подкрепа и средства за планираните дейности в партньорство и сътрудничество с държавни институции, бизнеса и неправителствения сектор както на местно, така и на регионално и национално равнище.

Основна характеристика на малкия и средния бизнес в България продължава да бъде наличието на голям брой микропредприятия. Те обаче имат ниска средна заетост (2.0 заети на едно предприятие) и сравнително ниска производителност на труда, която е по-ниска в сравнение както с групата на малките, така и с групата на средните предприятия. За съжаление в община Стамболово съществуват само микро и малки предприятия, които на този етап наброяват 150 броя.

От представените данни става ясно, че на територията на община Стамболово се развива:

- **Добивна промишленост**, която се основава на наличието на богати находища на нерудни полезни изкопаеми (90% от производството на които се използват в строителството, циментовата промишленост и селското стопанство);
- **Преработваща промишленост** – винопроизводство, хлебопроизводство, преработка на тютюн и др.;
- **Строителство** – съществуващите строителни дружества са снабдени с модерна лека и тежка механизация и съвременна база за добив на инертни материали, варобетонни разтвори и промишлен камък;
- **Туризм** – през последните години са изградени няколко къщи за гости и хотели. Културно-историческото наследство и природните дадености са предпоставка за развитие на туризма, почивното дело и спорта;

- **Селско стопанство и преработвателна промишленост** – на територията има няколко по-големи земеделски производители, а основната част от населението се издържа със селскостопанска дейност, като земеделските стопанства се обслужват основно от един или от двама човека. Преработвателните предприятия са единици на територията на общината, въпреки, че съществуват доста добри местни условия за тяхното увеличаване и разнообразяване.

Водещите икономически дейности в сектора на услугите са **търговията и транспорта**, хотелиерството и ресторантьорството. Най-много регистрирани предприятия на територията има в дейност Търговия. И тук преобладават микро-предприятията. Ето и основните заведения за хранене на територията, които са 13 на брой, както следва:

- **Кафе-аперитив в с. Балкан**, 1 звезда, 20 бр. места;
- **Кафе-аперитив в с. Царева поляна**, 1 звезда, 19 бр. места;
- **Кафе-аперитив в с. Жълти бряг -2 броя**, 1 звезда, 32 бр. места;
- **Кафе-аперитив в с. Рабово**, 1 звезда, 20 бр. места;
- **Кафе-аперитив „ЕДИС“ в с. Голям извор**, 1 звезда, 20 бр. места;
- **Бистро „Арда - Бялтекс“ в с. Долно Черковище**, 1 звезда, 96 бр. места;
- **Бистро „Чънара“ в с. Стамболово**, 1 звезда, 20 бр. места;
- **Бистро „Крояци“ в с. Силен**, 1 звезда, 20 бр. места;
- **Ресторант „Хефес“ в с. Кралево**, местността „Бобада“, 2 звезди, 20бр. места;
- **Кафе аперитив „Наик“ в с. Долно Ботево**, 1 звезда, 16 бр. места;
- **Кафе аперитив „Нюс“ в с. Долно Черковище**, 2 звезди, 16 бр. места;
- **Кафе аперитив „Арда – Адем Осман“ в с. Долно Черковище**, 2 звезди, 16 бр. места;
- **Кафе-бар „Перпера“ – „ЧЗП-Гюнер Сербест“ , с. Долно Черковище**, 1 звезда, 20 бр. места.

На територията на община Стамболово търговията бележи ръст на подобряване, както на качеството, така и на броя на обслужващите фирми. Ако през 2013 г. са функционирали 41 фирми в сферата на услугите и търговията, през 2018 г. те вече са 57 броя. През 2013 г. фирмите

са 42 и имат приходи от дейността в размер на 4 753 хил. лв. През 2020 г. фирмите са станали вече 61, заетите лица в тях са 113 с приходи от дейността в размер на – 6 678 хил. лв².

Прави впечатление, че сред големия брой закрити и неработещи фирми най-голям е броят на фирмите, регистрирани в предмета си на дейност търговия и услуги. Явно интересът и капацитетът на местните предприемачи в областта на търговията не са съвпаднали, а и покупателната способност на местното население е ограничена. На територията остават да работят утвърдените в търговията и услугите местни фирми.

Магазинната мрежа е добре развита, но се отличава с еднообразие на магазините (хранителни стоки) и заведения за хранене главно кафенета и съвсем малък брой ресторанти.

Ниската покупателна способност на населението, както и липсата на достатъчно финансов ресурс сред предприемачите, възпрепятства откриването на специализирани магазини и предлагането на разнообразни услуги, което би подобрило качеството на живот на местното население. Поради тази причина местните жители са принудени да посещават близките областни центрове, за да си осигуряват необходимите им стоки и услуги.

Търговията е представена от множество частни заведения за обществено хранене, кафенета, магазини за хранителни и нехранителни стоки, функциониращи основно в няколко населени места на територията: в селата Стамболово, Долно Черковище, Долно Ботево, Силен, Жълти бряг, Лясковец, Поповец, Пчелари, Гледка и др.

Най-посещавани въпреки кризата и коронавируса са магазините, кафенетата и ресторантите, които се използват освен като места за хапване и пийване и като места за осъществяване на социални контакти и провеждане на приятелски срещи.

Търговските обекти осигуряват работни места за част от местното население, но заетостта е основно семейна. За включване на по-голям брой от трудово активното население на общината се изисква по-голяма предприемаческа активност, както и развитие на нови услуги за жителите и гостите на общината.

Търговската мрежа обслужва както населението на територията на общината, така и гостите на региона. Развитието на туризма ще стимулира развитието и на търговията и услугите и ще допринесе за обновяването и за увеличаването на търговските обекти. По този начин ще се увеличат както нетните приходи от продажбите, така и броя на заетите лица в тях.

² Данните са от НСИ

Освен магазинната мрежа на територията на общината има и обекти, предоставящи различни услуги. Така например в община Стамболово има три бензиностанции, които се намират в с. Стамболово, с. Голям извор и с. Силен. Автомивки са изградени в с. Силен и в с. Стамболово. В с. Силен има контролно - технически пункт за извършване на проверка на техническата изправност на превозните средства.

През последните години **туризмът** бавно, но устойчиво заема своето място в общинската икономика. Местата за настаняване в община Стамболово са общо 10 на брой, леглата са 193 бр.; бунгалата 2 бр.; къщите за гости 3 бр.; 1 бр. е мотел; семейните хотели са 2 бр.; хотелите са 1 бр. и стаите за гости 1 бр.

Кризите извадиха на преден план някои известни структурни проблеми пред местната икономика, които имат особено силен резонанс сред микропредприятията и малките предприятия. Въпреки проблемите възникнаха и нови възможности в подкрепа на бизнеса в условията на Ковид пандемията и войната в Украйна. За съжаление местните фирми не се възползваха в максимална степен от тази подкрепа и съвсем малко от тях успяха да кандидатстват. Към проблемите на бизнес средата могат да се добавят и ниските равнища на технологични постижения, липсата на иновативни решения, недостатъчната предприемаческа активност, ниската степен на интернационализация и др.

От направените проучвания става ясно, че на този етап местният бизнес среща проблеми основно с:

- Осигуряването на необходимите енергийни ресурси на приемливи цени. Това е проблем, който въпреки осигурената подкрепа от страна на държавата не е решен напълно;
- Доставка на торове, семена, храна за животните и др. важни за селското стопанство доставки е заплашена поради високите цени и ограничените им производства;
- Намирането на свободни финансови ресурси в условия на криза също е затруднено;
- Осигуряването на квалифицирана работна сила, поради голямата миграция и застаряването на населението също се затруднява;
- Намиране на пазари за готовата продукция е проблем, тъй като стоките се оскъпяват и не са толкова конкурентни на българския и международния пазар;
- Изкупуването на готовата земеделска продукция осигурява минимални доходи за земеделските производители, тъй като се извършва от прекупвачи. Липсва държавна политика в тази насока.

С други думи не само инвестиционните намерения, но и текущото поддържане на утвърдения вече бизнес са силно затруднени предвид последствията от Ковид пандемията и възникналите след войната в Украйна кризи.

2.2. Селско стопанство

Аграрният сектор в община Стамболово включва икономическите дейности: селско стопанство, горско стопанство и рибно стопанство и е първият по значение сектор в местната икономика. Трябва да се отбележи, че въпреки наличието на многобройни водни басейни на територията рибовъдството е символично.

Под влияние на подходящите природни и климатични особености в региона селското стопанство в община Стамболово се очертава като традиционен отрасъл за развитието на местната икономика. Относително високият дял на обработваемите площи, които се отличават с високото си плодородие е основен фактор за развитието на селскостопанските дейности.

Селското стопанство осигурява продоволствена сигурност на населението, необходима за неговото изхранване, създава заетост и допринася за балансираното териториално развитие. Трябва да се отбележи, че земеделската територия заема най-голямата площ в баланса на териториите, цели 140 350,049 дка, което представлява 50,75% от площта на общината. Следва я горската територия с 119 666,241 дка, което представлява 43,27%. Какво е останалото разпределение по видовете територия може да се проследи от следващата таблица.

Таблица № 1. Баланс по видове територии по предназначение					
Код	Вид територия по предназначение	Брой	Брой %	Площ дка	Площ %
1	Урбанизирана територия	437	1,26	10729,394	3,88
2	Територия за транспорт	213	0,61	1573,304	0,57
3	Земеделска територия	33161	95,59	140350,049	50,75
4	Горска територия	668	1,93	119666,241	43,27
5	Води и водни обекти	208	0,60	4086,850	1,48
6	Защитена територия	4	0,01	136,579	0,05
7	Нарушена територия	1	0,00	1,000	0,00

Източник Общинска служба „Земеделие“ – гр. Хасково

В общината повече от половината от заетите лица намират възможности за трудова реализация в селското и горското стопанство. Голяма част от земеделските производители не са регистрирани по ТЗ и почти не използват наеман труд, а разчитат основно на семейната заетост. Селскостопанското производство е съсредоточено в едноличните стопанства и в ограничен брой по-големи собственици и арендатори на земеделска земя, които обработват значително

Проект № BG05SFOP001-2.025-0026 „Партньорството на гражданите с местните власти, предпоставка за прилагането на принципите на прозрачност, откритост и ефективност на публичните политики за устойчиво развитие на територията”, финансиран от Оперативна програма „Добро управление”

по-големи площи и които наемат допълнителна работна ръка. Уедряването на земята води до непрекъснатото увеличаване броя на по-големите земеделски производители и механизираното ѝ обработване.

Селското стопанство като цяло е стратегически отрасъл за община Стамболово и за това е от ключово значение за запазване на поминъка на населението и на традиционните производства, реализиращи се на нейната територия.

Към 2022 г. селското стопанство в общината е ефективен отрасъл, запазващ традициите си в някои сектори от близкото минало, който е представен от двата подотрасъла - растениевъдство и животновъдство.

Таблица № 2. Структурата на селскостопанската земя на територията на общината

Начин на трайно ползване	2014 г. /дка	2020 г./дка
Ниви	68 000	81 935
Трайни насаждения	7 500	10 112
Естествени ливади	3 000	1 618
Разсадници	0	0
Мери и пасища	29 278	32 758
Гори и полезащитни пояси	152 000	117 506
Полски пътища	3 072	5 711
Непригодни земи	150	0
Необработваема земя	0	0

Източник Общинска служба „Земеделие“ – гр. Хасково

Структурата на селското стопанство зависи от природо-климатичните условия, почвите и reliefa. Голямо значение за територията е производството на зърнено-фуражни култури, зеленчуци, овощни насаждения, лозя и др. За територията на общината овощарството и отглеждането на орехи е традиционно. Тютюнопроизводството, което беше основен поминък на местното население не само се ограничава, но дори е пред изчезване. През 2014 г. са засети с ориенталки тютюн 67,5265 ха, през 2019 г. тези площи падат на 30,8471 ха, а през 2022 са само 0,252 ха.

През последните години селското стопанство на територията не бележи сериозни покачвания и спадове. То се задържа сравнително на едно и също равнище, като отбелязва увеличение при някои култури и намаление при други. Тенденциите в животновъдството се различават за отделните видове животни, но като цяло то рязко пада особено през 2022 г., за която година не разполагаме с актуални данни.

Изменението на културите и броя на животните по видове се дължи главно на новите условия и възможностите, които предлага новата аграрна политика на страната, водеща до разширяване на възможностите за подпомагане от страна на Стратегическия план за развитие на земеделието и селските райони. Значение има и пазарът на селскостопанската продукция.

Развитието на животновъдството, особено на говедовъдството, е приоритет, произтичащ от особеното географско разположение на района. Наличието на многобройни пасища е предпоставка за развитието на животновъдството и отглеждането главно на говеда, овце и кози. На този етап в селското стопанство е изключително важно да се преодолеят кризите в местните ферми и те да се превърнат в конкурентни, иновативни и стабилни стопански единици, които да отговарят на европейските изисквания. Само така ще могат местните ресурси да се използват ефективно за развитието на животновъдството в община Стамболово.

Растениевъдство

Растениевъдството в община Стамболово е добре развито, тъй като площта на земеделската земя е 145 хил. дка селскостопански фонд, от които обработваемата земя е 90 хил. дка. От територията на общината 52 % са земеделски земи, от тях 62 % са обработваеми. В момента около 9 000 дка от обработваемата земя в община Стамболово се обработва от арендатори и наематели на земеделска земя.

Реформирането на глобалния тютюнев пазар и промените настъпили в ОСП на ЕС оказаха силно влияние върху тютюнопроизводството в региона. С особена сила тези промени променят поминъка на цели семейства, които са се препитавали години наред с неговото производство. Все още стои въпросът за осигуряване на алтернативна заетост на активното население и за обезпечаване на препитанието на техните семейства разполагащи със земеделска земя до 20 дка. През 2019 г. производителите на тютюн в община Стамболово са около 300 на брой.

Почвено-климатичните условия на Източните Родопи позволяват с успех да се отглеждат набор от етерично-маслени и лекарствени култури. Подходящи при неполивни условия са: лавандула, градински чай, шипка, бял риган, мащерка, планинска чубрица. При възможност за напояване могат да се отглеждат валериана и маточина. Все още интерес към подобни култури липсва.

Селскостопанското производство в направление растениевъдство е насочено към отглеждането на: зърнени и технически култури, зеленчуци и овощни насаждения.

Основната отглеждана зърнена култура на територията на община Стамболово е пшеницата. Останалите зърнени култури са: ечемик и тритикале. Зърнените култури, които намаляват и дори не се отглеждат през последните години са: царевицата, ръжта, овесът, соргото, просото и др. В района на с. Рабово се отглежда макар и малко лимец.

Техническите култури на територията обхващат тютюна, слънчогледа, рапицата, памука и др. Рапицата бележи рязък скок през 2022 г. като достига до 734,4101 ха. Тютюнът както вече казахме е спаднал до някакъв незначителен минимум. Слънчогледът се задържа на сравнително едно и също равнище, като през 2014 г. той е 335,8536 ха, през 2019 г. е 305,922 ха, а през 2022 г. е паднал на 217,1853 ха. Памукът, познат като традиционна местна култура в миналото, почти изчезва през последните години с малки изключения през периода. На негово място макар и символично започва да се появява отглеждането на лен.

Зеленчукопроизводството също е развито в община Стамболово, главно поради благоприятния релеф, плодородните почви и частично опазените поливни съоръжения. Доматите през 2014 г. почти отсъстват, докато през 2019 г. те се отглеждат на площ от 1,9591 ха, а през 2022 г. те вече достигат 35,7374 ха. Пиперът има обратната тенденция от 32,5335 ха през 2014 г. пада на символичните 0,139 ха през 2022 г. Полските краставици изчезват изцяло като отглеждана култура, а площите на които се отглеждат картофи се менят през различните години, така например през 2014 г. те са 1,3528 ха, през 2019 г. 12,1369 ха, а през 2022 г. липсват.

Бобовите растения като грах, нахут и фасул почти не се отглеждат на територията.

Предвид водената селскостопанска политика на страната се предполага, че зеленчукопроизводството ще продължи да се развива още по-активно в бъдеще. Към момента нещата в зеленчукопроизводството не са много оптимистични, въпреки добрите почвени и климатични условия на територията на община Стамболово. Поради ниските субсидии зеленчукопроизводството не е предпочитано от страна на местните земеделски производители. Не трябва да се забравя, че развитието на зеленчукопроизводството създава предпоставки за изграждането на преработвателни предприятия на територията. За съжаление съществувалото през периода консервно предприятие в с. Царева поляна е затворено, а други инвеститори в този сектор липсват, което възпрепятства усвояването на произведената селскостопанска продукция на територията.

Десертните лозя макар и по-малко са се увеличили както следва: 12,3993 ха през 2014 г.; 14,3843 ха през 2019 г. и 16,0082 ха през 2022 г. Винените лозя, чието отглеждане е традиционно за региона са намалели по следния начин: 263,521 ха са били през 2014 г., през 2019 г. са спаднали до 144,4355 ха, а през 2022 г. са 191,2995 ха. Това е сериозен удар по традиционното винопроизводство с което се слави районът. Намаляването на винените лозя е резултат от ниските изкупни цени на гроздето, ако въобще се намерят търговци, които да го изкупуват. По този начин една част от лозята се изоставят и не се обработват от стопаните.

Прави впечатление бурното развитие на трайните насаждения през последните години и подмяната на едни трайни насаждения с други. Тяхното създаване се дължи главно на възможностите, които е осигурявала до момента Програмата за развитие на селските райони.

На територията на община Стамболово се отглеждат трайни насаждения, като череши, вишни, орехи, сини сливи и лешници.

От представените данни може да се направи изводът, че започналият преход от монокултурно земеделие (отглеждане на тютюн) към неговото разнообразяване е приключил. В този случай акцентът се поставя върху добива на зърнено-фуражните култури, което пък създава опасност това да се превърне в трайна тенденция, застрашаваща замърсяването на почвата. Подобни негативни резултати се получават главно от монокултурното земеделие, от прекаленото торене, от използването на пестициди, от нередовната оран, лошата селекция на селскостопански култури и насаждения, принудителното отглеждане на култури, които се отглеждат на наклонен терен, обезлесяването и други фактори, които водят до ерозивни процеси. Ерозията унищожава големи площи от най-плодородната земя, намалява нейния производствен капацитет и постепенно влошава климатичните условия и заплашва околната среда.

Лозята макар и да запазват добрата си позиция постепенно отстъпват мястото си на овощните насаждения, което се дължи главно на финансирането на проектни предложения от ПРСР през последните години и водената селскостопанска политика на национално ниво.

Тези данни показват, че голяма част от дребните семейни стопанства вече не функционират, а кооперациите започват да изчезват като форма на традиционни обединения в селското стопанство. Уедряването на земята става факт, който изтласква на преден план големите собственици и арендаторите на земя, които стават ключови фигури в местното селскостопанско производство.

Земеделските производители на територията често сами стигат до разбирането за разнообразяване на земеделските култури, отглеждани на територията, въпреки сериозното доминиране на зърнено-фуражните култури, които са приоритетни за големите земеделски производители и за световното селскостопанско производство като цяло. За това състояние на нещата основна роля играе и държавната подкрепа на зърнопроизводителите, която им осигурява най-много субсидии.

Като цяло перспективи за развитие на растениевъдството на територията на община Стамболово освен в отглеждането на зърнени и технически култури има и в отглеждането на зеленчуци, билки и овощни насаждения. Наличната земеделска площ дава възможност за създаване на нови трайни насаждения. Отглеждането на лозя остава една от традиционните възможности, но в случая е наложително подобряването на пазарната реализация, която може да осигури чудесни условия за развитието на винопроизводството в региона и да реабилитира известното в близкото минало Мерло от Стамболово. Необходимо е освен това да се постави акцент на биопроизводството и маслодайните култури, пред които има реални перспективи за добра пазарна реализация в страната и в чужбина.

Животновъдство

От развитието на животновъдството на територията на общината в значителна степен зависи производството на месо и мляко, които са основните суровини за преработващата промишленост. За съжаление липсват на територията мандри и консервни предприятия, които да затворят цикъла на произвежданата селскостопанска продукция.

Животновъдството в община Стамболово, а и в областта, е съсредоточено в частния сектор, като една част от животните се използват за задоволяване на лични нужди, а друга част се отглеждат в стопанства и фирми и са предназначени за пазара. Трябва да се отбележи, че през последните десет години това съотношение видимо се променя в полза на пазарната реализация на животновъдните продукти.

В общината традиционно е развито говедовъдството, овцевъдството, козевъдството и птицевъдството. В последните години има увеличен интерес към пчеларството.

Животновъдството няма сезонен характер, но е силно зависимо от растениевъдството, подsigуряващо храните за животните. Животновъдството осигурява пресни храни за населението и суровини за много отрасли на ХВП и леката промишленост. Неговите продукти са: месо, животни за разплод, мляко, кожи, кости, вълна, мазнини.

Проект № BG05SFOP001-2.025-0026 „Партньорството на гражданите с местните власти, предпоставка за прилагането на принципите на прозрачност, откритост и ефективност на публичните политики за устойчиво развитие на територията”, финансиран от Оперативна програма „Добро управление”

Като отчетем и факта, че в сравнение с предходния период има рязко увеличение на почти всички видове животни, като животновъдните обекти (малки ферми) наброяват 101 бр., които разпределени по видове са следните: 42 бр. са за отглеждане на говеда, 54 бр. - за отглеждане на овце и 5 бр. за отглеждане на кози можем да заключим, че през последните години се регистрира подем в местното животновъдство.

За съжаление през лятото на 2022 г. има рязък спад в отглежданите животни поради възникналите кризи, но липсват актуални данни.

Пчеларство. Релефът, флората и екологично чистата среда са особено подходящи за развитието на пчеларството. Преобладават малките пчеларски стопанства – до 50 кошера, които обаче постепенно се увеличават. Прави впечатление, че броят на отглежданите пчели нараства непрекъснато през последните 8 години. За периода пчелните семейства от 869 броя през 2014 г. са се увеличили постепенно и са достигнали до 1 530 броя през 2022 г.

Интересът към този сектор се засилва поради: осигурените субсидии; експортната му насоченост; търсенето на пазара и осигуряването на постъпления, осигуряващи допълнителни доходи на производителите; необходимостта от сравнително ниски инвестиции за развитие на пчеларството; отглеждането на пчели позволява дейността да се изпълнява успоредно и с извършването на други дейности. С други думи значение има добрата селскостопанска политика на национално равнище и относително бързата възвръщаемост на вложените средства.

Въпреки положителните тенденции през последните години, сравнително бавното повишаване броя на отглежданите животни на територията не е гаранция за добри резултати, още повече, че през последните месеци на 2022 г. разпродажбата на цели стада животни стана масова, а тези резултати не са отразени в статистическите данни. Въпреки наличния местен капацитет, който остава неусвоен, развитието на животновъдството на територията на община Стамболово буксува и това се дължи главно на следните причини: неефективна национална политика стимулираща отглеждането на животни, високите цени на фуражите и липсата на достатъчно работна ръка на територията. Не се използват ефективно наличните мери и пасища. Други причини са: изгубване на традиционните за голяма част от местното население навици и умения за отглеждане на животните; ниските изкупни цени на произведената продукция; териториалните ограничения за продажбите на животинската продукция; високите цени на медикаментите и ветеринарните услуги; нередовните и забавени плащания от

преработвателните предприятия; непрекъснатите проблеми с получаването и размера на субсидиите; нарушения породен състав на стадата; ниската квалификация на работещите в животновъдството; застаряването и намаляването на населението в селата; високите европейски изисквания и стандарти за отглеждане на животните и др.

Наличието на яз. „Студен кладенец“, както и на многобройните водни басейни, намиращи се на територията на общината, осигуряват добри условия за развитието на рибни стопанства, които за съжаление не са развити до момента на територията на общината. Това е един сериозен местен потенциал, който остава неусвоен на този етап.

За да се подобри конкурентоспособността на земеделските производители на територията на общината се препоръчва да се намерят алтернативни култури или съответни дейности, функциониращи чрез семейната организация. Биопродуктите са една все още неразработена възможност с бъдеще, която може да се развива в по-големи мащаби от по-голям брой земеделски производители.

Има сериозен потенциал и в по-активното използване на пасищното животновъдство, като се акцентира на перспективното „биологично животновъдство“.

Като цяло трябва да се обърне по-сериозно внимание на „биологичното земеделие“, което е холистична система, която има за цел да създаде хармонични взаимоотношения както между хората и околната среда, така и между земеделието и аграрната екосистема и да осигури защитата на организмите в почвата, растенията и домашните животни. Използването на биологичното производство ще създаде на територията ферми и предприятия, които се основават на принципа на устойчивото развитие и допринасят за естественото развитие и запазване на растителните и животинските видове и на околната среда като цяло. Освен това те ще привлекат като туристи любителите на здравословната храна, което ще мултиплицира ефекта и в сектор туризъм.

2.3. Горско стопанство

За община Стамболово, която е разположена в планински и полупланински район, горите имат важно значение, защото са източник на дървесина, препитание за част от населението, гориво за домакинствата, привличане на туристи в този красив край на страната и най-важното запазват климатичното равновесие и поддържат в устойчив вид „зелената екосистема“ в региона. Горите

в областта се намират в териториалния обхват на Регионална дирекция по горите (РДГ) – Кърджали.

Общата площ на горите е 12 618 ха. Разпределението по видове собствености³ е както следва:

- ДГТ (държавни горски територии) - 2 105 ха;
- ОГТ (общински горски територии) - 9 088 ха;
- ЧФЛ (частни физически лица) - 125 ха;
- ЧЮЛ (частни юридически лица) - 658 ха;
- ГЗТ (гори в земеделски територии) на общината - 545 ха;
- ГЗТ (гори в земеделски територии) на държавата - 4 ха;
- ГЗТ (гори в земеделски територии) на ЧФЛ - 67 ха;
- ГЗТ (гори в земеделски територии) на ЧЮЛ - 26 ха.

Териториалното разположение и разпределение на горите в община Стамболово е следното: площта от 9 088 ха попада във II ГСУ на ТП ДГС Хасково, от която 8106 ха са залесена, 285 ха - незалесена дървопроизводителна и 697 ха недървопроизводителна площ.

Горският фонд се стопанисва от община Стамболово, която притежава основния горски фонд на територията и от Държавна агенция по горите, която се грижи за държавния горски фонд⁴. Тези две публични структури управляват земите от поземления фонд, отговарят за стопанисването, възпроизводството, опазването и ползването на горите на територията на община Стамболово.

Основните дървесни видове, които се срещат на горските терени са:

- **Иглолистни:** белборови, черборови, атласки кедър, смесени иглолистни, смесени иглолистни и широколистни;
- **Широколистни високостъблени:** зимнодъбови, церови, чернодъбови, тополови, брезови, ясеннови, смесени широколистни;

³ Източник: Регионална дирекция по горите - Кърджали

⁴ Държавният горски фонд (ДГФ) на територията на общината се стопанисва от ТП „ДГС Хасково“.

- **Издънкове за превръщане:** дъбови, благунови, церови, габърови, смесени широколистни;
- **Нискостъблени:** дъбови, церови, акациеви, келявогабърови, смесени широколистни.

Разпределението на горите по видове, по площ и обем е следното:

- Иглолистните са с площ 2 304 ха и обем 512 540 куб.м;
- Широколистните са с площ 10 324 ха и обем 696 955 куб.м.

Дял (площ) обем на горите със специално предназначение:

- технич. проект борба с ерозия - 79,6 ха - 12 255 куб.м;
- защитени зони Натура 2000 - 2 692 ха - 185 580 куб.м;
- защитени местности - 632 ха - 20 290 куб.м;
- семепроизв. насажд. и градини - 77 ха - 9 880 куб.м;
- зелени зони - 9 ха - 2 480 куб.м.

Залесявания на територията на Община Стамболово през последните седем години са провеждани само през 2018 г., като са извършвани основно компенсационни залесявания на площ от 27 дка.

Защитени зони и местности, намиращи се на общински горски територии, собственост на община Стамболово, са подробно описани в Горскостопанския план от 2014 г.

В ДГТ на ТП ДГС Хасково се намират защитена местност: „Големият сипей” - 644 ха и природна забележителност „Кован кая - 1,5 ха.

Защитените зони по Натура 2000 са: „Родопи-Източни” - 685 ха; „Студен Кладенец” - 4 ха, „Мост Арда” - 11 ха и „Родопи – Средни“ – 384 ха.

Горите в стопанско отношение са предпоставка за развитието на дърводобивната, дървообработващата промишленост и на туризма.

Основните горскостопански дейности, които се развиват в горските територии са: дърводобив, възобновяване и залесяване, опазване на горите от пожари и превантивни дейности – направа на лесокултурни прегради и минерализовани ивици. Дърводобивът се изпълнява чрез договаряне с лицензирани дърводобивни фирми.

Като се има предвид, че развитието на общинската икономика в значителна степен зависи от използването на горите, от важно значение е запазването на ресурсите от горския фонд, за да се съхранят неговите екологични и социално-икономически функции.

Горите са източник на много ценни ресурси, а именно на дървесина, билки, горски плодове, гъби и др. и поради тази причина те са застрашени от антропогенните дейности. За част от населението, което е с ниски доходи те са ресурс, който бързо може да бъде оползотворен.

За съжаление в последните години се увеличава делът на браконьерската сеч. На сериозно изсичане са подложени главно буковите гори, поради завишеното търсене на дървесина от тях за мебелната промишленост и за отопление. С оглед развитието на туризма в района е важно да не се допуска масово изсичане на горите, трябва да се избягва и голата сеч, за да не се появят екологични проблеми. Изсичането на горите ще отблъсне туристите, ще доведе до намаляване и изчезване на някои биологични видове, които са важни за биоравновесието в региона.

Като цяло в общината трябва да се засили контролът върху сечта, като се разработят програми и планове, и се търсят средства и за залесяване на голите терени. Трябва да се засили и превенцията от възникване на пожари. До момента се разчита основно на естественото възпроизводство на горите, което не е достатъчно. Разнообразието на растителния и животинския свят трябва да бъде съхранено, като в тази връзка е важно да се увеличи площта на горите с рекреационна цел, особено в защитените територии.

Необходимо е собствениците на гори да унифицират и да обединят усилията си за опазването и устойчивото развитие на горите.

В ловно-стопанско отношение част от горите, устроени към лесничейството, са разпределени в 8 ловностопански района, предоставени на съответния брой ловно-рибарски дружинки, които се включват в Ловно-рибарско дружество – Хасково. За същите са разработени лосоустройствени проекти от страна на дружеството.

2.4. Работна сила

Човешкият фактор е свързващото звено между останалите фактори на производството и тяхното пълноценно използване. Застаряването на населението и засилената миграция слагат своя негативен отпечатък върху качеството на работната сила. В условията на криза тенденциите в изменението на коефициентите на заетост и безработица сменят посоката на своето развитие, тъй като започва процес на свиване на производството и освобождаване на персонала.

За анализирането на трудовия пазар на територията на община Стамболово е важно да се разгледат основните понятия, определящи икономически активните лица на територията⁵ и тяхната трудова заетост.

Заетостта⁶ е структурен показател, който служи за по-доброто разбиране на структурата на пазарите на труда и икономическите системи, измерени чрез равновесието между търсенето и предлагането на работна сила или качеството на работните места, както и разпределението при извършването на различните икономически дейности.

По данни на НСИ през 2021 г. общо в община Стамболово живеят 6 383 души, от тях 926 са в под трудоспособна възраст, 3 788 са в над трудоспособна възраст, а останалите – 1669 човека са целевата група, която формира трудоспособното население. Тази явна диспропорция ограничава броя на хората в трудоспособна възраст и успоредно с това намалява и възможностите за увеличаване на заетостта. Като добавим и факта, че голяма част от работоспособното население не се намира на територията, тъй като е мигрирало в различни европейски страни или големите градове, става ясно че броят на потенциалните лица, които могат да бъдат трудово заети е силно намален. Получава се един порочен кръг. Младите хора не могат да намерят работа и заминават да търсят такава извън пределите на общината, а бизнесът, който търси квалифицирана работна ръка не може да намери необходимия му персонал. Това влошава качеството на бизнеса и предприемачите са принудени или да го закрият или да го преместят на друга територия. Всичко това се отразява негативно на икономическото развитие и води до бързото обезлюдяване на територията.

⁵ **Работна сила** (текущо икономически активно население) – лицата на 15 и повече навършени години, които влагат или предлагат своя труд за производство на стоки и услуги. Работната сила включва заетите и безработните лица.

Равнището на заетост или дялът на заетото население в трудоспособна възраст се счита за основен социален показател, който служи при анализа на развитието на пазарите на труда.

⁶ Заети са тези лица на възраст над 15 години, които извършват работа поне 1 час седмично срещу заплащане, или които не работят в момента, но са по принцип наети на работа (например са в отпуск, включително по майчинство, или стачкуват).

Лицата в неплатен отпуск се считат за заети, ако продължителността му не надхвърля 3 месеца. По смисъла на това определение, доброволците не са част от заетите лица.

Заетите лица биват разделени на работодатели, самонаети, наети и платени семейни работници. Последните са тези работници, които работят без заплащане, но във фирма на лице от същото домакинство. Такъв би бил случаят с лице на възраст над 15 години, което работи във фирмата на родителите си.

Броят на заетите лица се използва за изчисляване на коефициентите на заетост и икономическа активност.

Проект № BG05SFOP001-2.025-0026 „Партньорството на гражданите с местните власти, предпоставка за прилагането на принципите на прозрачност, откритост и ефективност на публичните политики за устойчиво развитие на територията”, финансиран от Оперативна програма „Добро управление”

При сравнение на данните от 2014 г., когато заетите лица⁷ са били 568, с данните от 2018, 2019 г. и 2020 г., когато заетите са съответно – 470, 479 и 425 лица става ясна тенденцията на намаление на заетостта, която спада устойчиво през целия период. Това е сигнал за тревога предизвикана не само от намаляването на трудовата заетост, но и от обезлюдяването на населените места на общината и региона. Малкият брой млади хора в под-трудоспособна възраст (926) не може да захрани с нужните лица групата на трудоспособното население, тъй като групата на хората в над-трудоспособна възраст е много по-голяма – 3 788 човека. При тази тенденция населението на общината устойчиво застарява, което налага увеличаването на здравните и социални грижи и води до бързото увеличаване на общинските разходи.

В периода 2018-2020 г. най-много са заетите лица в селското, горското и рибното стопанство, така например – 189 са заетите през 2018 г., 183 са те през 2019 г., докато през 2020 г. техният брой вече е паднал на 154 лица, което говори, както за свиване на сектор селско стопанство, така и за неговото обновяване и модернизация, които също водят до намаляване броя на ангажираните със селскостопанска дейност хора. Следват заетите в търговията, където през 2018 г. те наброяват 111, през 2019 те са 126, а през 2020 г. те са 113 лица. Тези данни показват, че броя на заетите в сектора се задържа, въпреки Ковид пандемията и останалите кризи.

Трудно може да се определи броят на заетите лица в частния сектор, тъй като малкият им брой по сектори не се дава поради изискваната конфиденциалност. Въпреки недостатъчната информация може да се заключи, че частният сектор е този, който осигурява основната заетост на територията на общината. Общинската администрация в общината наброява – 77 човека, но голяма част от заетите в нея живеят в град Хасково и пътуват ежедневно. Това показва един сериозен недостатък на квалифицирана работна ръка, която има потенциала да заеме наличните работни места.

В преработващата промишленост заетите през тези 3 години са съответно: 111, 126 и 113, което също е показател за известно задържане броя на заетите. През 2021 и 2022 г. поради фалита на някои фирми спадът е видим с просто око, но статистически тези промени ще бъдат отчетени по-късно⁸.

⁷ Заети са тези лица на възраст над 15 години, които извършват работа поне 1 час в седмично срещу заплащане, или които не работят в момента, но са по принцип наети на работа (например са в отпуск, включително по майчинство, или стачкуват).

⁸ НСИ осигурява информация за 2 години назад

Проект № BG05SFOP001-2.025-0026 „Партньорството на гражданите с местните власти, предпоставка за прилагането на принципите на прозрачност, откритост и ефективност на публичните политики за устойчиво развитие на територията”, финансиран от Оперативна програма „Добро управление”

В хотелиерството и ресторантьорството заетите са съответно – 21, 18 и 8 човека, но оптимистичното тук е, че секторът се разраства и през 2021 и 2022 г. се регистрира търсене на квалифицирана работна ръка, липсваща на този етап на пазара на труда, което възпрепятства развитието на сектора.

В образованието и в административните и спомагателните дейности, през посочените три години изцяло липсва информация, поради наложената конфиденциалност произтичаща от малкия брой административни единици. Само в здравеопазването и в социалната дейност има информация за заетите лица, които са 13 през 2014 г., а през 2020 г. техния брой пада на 6 лица. Това е един обезпокоителен факт, който влошава качеството на здравната и социалната грижа, от която се нуждае все по-голям относителен дял от местното население.

За строителството през периода няма посочена информация поради малкия брой на строителните фирми.

Броят на предприятията от 148 през 2014 година се увеличават само с 2 през 2020 г. и те стават общо 150, докато през 2018 г. те са били 155, което говори за фалити и закриване на действащи на територията фирми.

До голяма степен динамиката на наетите⁹ през годините е противоположна на тази на безработните, като „дъното“ е регистрирано през 2019, когато броят им пада до 344. Наетите лица винаги са по-малък брой от заетите лица, което се дължи на факта, че заетите лица биват разделени на работодатели, самонаети, наети и платени семейни работници. Последните са тези работници, които работят без заплащане, но във фирма на лице от същото домакинство. Такъв би бил случаят с лице на възраст над 15 години, което работи във фирмата на родителите си.

Негативните ефекти върху трудовия пазар в общината се засилват през летните месеци въпреки активната сезонна заетост за която нямаме достоверна информация освен наблюдение.

Приходите от селското и горското стопанство са сериозно намалели през последните години и от 25 422 хил. лв. през 2018 г. са паднали на 20 520 хил. лв. през 2020 г. както и произведената продукция от 10 772 хил. лв. през 2018 г. е намаляла на 9 921 хил. лв. през 2020 г. Като се вземе под внимание и фактът, че през 2021 г. и особено през 2022 г. селското стопанство бележи

⁹ Наети лица са лицата, които са в трудово правоотношение с работодателя съгласно Кодекса на труда и в служебно правоотношение съгласно Закона за държавния служител, по силата на които правоотношения те получават възнаграждение в пари или натура под формата на работна заплата за извършена в определен обем и качество работа, независимо дали договорът за наемане е постоянен или временен, на пълно или непълно работно време.

Проект № BG05SFOP001-2.025-0026 „Партньорството на гражданите с местните власти, предпоставка за прилагането на принципите на прозрачност, откритост и ефективност на публичните политики за устойчиво развитие на територията”, финансиран от Оперативна програма „Добро управление”

допълнителни икономически загуби, предизвикани от увеличените осигуровки за земеделските производители, от последиците предизвикани от Ковид пандемията, от инфлацията и главно от енергийната криза, положението в общината става сериозно, тъй като главния поминък на местното население – селското стопанство се намира в сериозна криза.

Производството и разпределението на електрическа и топлинна енергия, и на газообразни горива заема едно добро място в местната икономика. То е обезпечено от 8 предприятия през 2018 г., които падат на 5 през 2020 г. Въпреки това произведената продукция не се е променила съществено и от 3 344 хил. лв. (2018 г.) тя намалява до – 3 250 хил. лв. (2020 г.), а приходите дори малко се увеличават и от 3 778 хил. лв. достигат – 3 816 хил. лв. през същите две години.

В клас Култура, спорт и развлечения, които са важни за задържането на младите хора в общината намалява броя на предприятията, които през последните години са паднали под 3, а приходите от 51 хил. лв. през 2018 г. са достигнали на 45 хил. лв. през 2019 г., докато за 2020 г. липсва информация. Всичко това говори за рязкото свиване на тези услуги на територията на общината, като се добави и отсъствието на инвестиции в ДМА, става ясно, че нещата в този клас се случват доста трудно или изобщо не се реализират на територията на общината.

Динамика на трудовия пазар

За община Стамболово през последните две години заетостта както и в страната намалява, тъй като увеличаването на безработицата като процес се засилва в периода на остри кризи, когато една част от работещите до момента фирми на територията на общината търпят загуби и са принудени да освобождават своите работници. Това се случи през периода с две от преработващите предприятия на територията, с някои магазини, но по-обезпокоителното е, че са заплашени и голяма част от останалите фирми, работещи на територията. Много от частните земеделски производители не само намаляват семейната си заетост поради липса на необходимите приходи обезпечавачи жизнения минимум на заетите, но и приключват изцяло със земеделските дейности.

Информация за свободния трудов ресурс на територията на общината може да се събере най-вече чрез анализа на равнището и структурата на безработицата. Най-актуалните и точни данни за броя на безработните и равнището на безработица публикува Агенцията по заетостта. По тази причина в анализа ще ползваме именно тези данни, а не извадковите изследвания на Националния статистически институт. Въпреки че нямаме данни за 2020 и 2021 на заетите и наетите, тъй като информацията от НСИ може да се предостави със закъснение от 2 години.

Безработицата през последните 3 години на територията на община Стамболово е доста висока. Тя е съответно: 10,7% през 2020 г., 8,2% през 2021 г. и 8,9% през първото полугодие на 2022 г. В същото време безработицата на национално ниво се е понижила и се е свила до 5,3%, като в сравнение с 2020 г. тя е намаляла с 0,8 пр. пункта. През април 2022 г. се достига най-ниското равнище на безработица от 4,6%. В Хасковска област безработицата е съответно - 6.5% през 2021 г. и 5.2% през първото полугодие на 2022 година. Данните показват, че безработицата в община Стамболово е доста по-висока в сравнение със средните показатели за Област Хасково и за страната като цяло.

Продължително безработните лица в община Стамболово са:

- 48 през 2020 г. от тях 36 са с нисък социален статус и без квалификация, чийто относителен дял е 19,83%;
- 42 през 2021 г. и от тях с нисък социален статус и без квалификация са 34, чийто относителен дял е 18,37%;
- 29 през 2022 г. от тях 23 са без квалификация, чийто относителен дял е 14,65%.

По рискови групи продължително безработните лица се разпределят така:

- с намалена работоспособност през 2020 г. са – 8, през 2021 г. – 5 и през 2022 г. – 6;
- самотни родители - през 2020 г. са – 1, през 2021 г. – 1 и през 2022 г. – 0;
- майки с деца до 3 години - през 2020 г. са – 4, през 2021 г. – 5 и през 2022 г. – 4.

Важна част от изследването на състоянието и тенденциите на пазара на труда е анализът на структурата на безработните лица по основните социално-демографски признаци: пол, възраст, образование, професия и по местоживееене.

Въпреки Ковид кризата в община Стамболово се регистрира само едно малко покачване на безработицата с 2 пункта през 2020 г. спрямо безработицата през 2019 г.

Най-голям брой безработни са регистрирани във възрастовата група над 50 години, като през първото полугодие на 2022 г. те достигат до 56,06%. Техният относителен дял е бил най-нисък през 2014 г. – 43,18%. Увеличаването на броя на представителите на тази група говори, че най-уязвимата група на пазара на труда на този етап са хората в предпенсионна възраст. Групата на младите хора е най-голяма през 2014 г. Техният дял е 15,9% и броят на безработните през тази година е най-висок. С падането на броя на безработните се увеличава и относителният дял на

младите хора, което показва, че те също са една от уязвимите групи на пазара на труда. Липсата на опит и квалификация се оказва основният препъни камък.

Жените са застрашени в много по-голяма степен да останат без работа, отколкото мъжете, като техният дял се движи от 55% през 2014 г.; 58,1% през 2020 г.; 54.59% през 2021 г. и 51.51% през 2022 г. Въпреки, че се регистрира известно намаление на процентите, техният дял се запазва по-висок в сравнение с този на безработните мъже.

Според образователния статус, най-голям е броят на безработните с основно и по-ниско образование, като през 2016 г. те бележат пик от 68.3% спрямо общия брой на безработните лица. През 2020 г. техният дял също е висок - 68.2%, което ги прави най-голямата група безработни лица. Тази група запазва устойчиво своето водещо място в групата на безработните лица на територията.

Висшистите, макар и малък процент от безработните, съществуват като подгрупа на безработните лица. Някои техни представители по различни причини все още трудно намират работа, въпреки острия дефицит на квалифицирани кадри на територията. Броят на безработните висшисти от 13 през 2016 г. е паднал на трима през 2021 г. трима са и през 2022 г.

Безработните среднисти, в т.ч. със средно професионално образование са динамична величина, която за периода 2014–2022 г. се движи от 28.2% през 2016 г. до 32.9% през 2020 г. През 2022 г. те са 31,81%. Данните показват, че относителният дял на безработните от тази група се запазва сравнително устойчиво през периода.

От посочените данни се вижда, че хората без образование и квалификация са групата, която е сериозно застрашена от дългосрочната безработица. Липсата на образование и квалификация ги прави неконкурентоспособни на пазара на труда. Работодателите рядко проявяват интерес към тази група и трудно поемат ангажимента да ги обучават и квалифицират, защото това е допълнителна инвестиция, която ги натоварва финансово, без да е гарантирано бъдещото оставане на работното място. Ето защо вниманието на местните власти към тази група трябва да е насочено към тяхното привличане в различни програми и проекти на МТСП, за да може да се осигури социалната и трудовата им интеграция.

От цитираните факти става ясно, че средностатистическият безработен в община Стамболово е човек с основно или по-ниско образование, без необходимата квалификация

и професионална подготовка, като най-често това са жени, хора в предпенсионна възраст или младежи.

Намаляването на безработицата се дължи на комплекс от причини, но това не е резултат от увеличената заетост, а се дължи основно на свиващите се резерви на работната сила, забавеното развитие на производителността, разпределението на обема работа и обезлюдяването на населените места и трудовата миграция.

От представените по-горе данни става ясно, че в резултат на войната в Украйна и опасността от появата на рецесия през следващите месеци в резултат на проявилите се кризи, няма да се постигне успокоение на трудовия пазар в близко време. Трудно обаче могат да се прогнозират последиците от кризите и развитието на пандемията през тази и следващата година, но във всички случаи са необходими сериозни мерки на всички равнища, за да се минимизира вредното им въздействие.

2.5. Зона за туризъм и развлечения

В община Стамболово през последните години се е оформила Зона за туризъм и развлечения, която покрива направлението: с. Царева поляна, с. Стамболово, с. Гледка, с. Кралево, с. Тънково, с. Долно Черковище, с. Рабово, община Кърджали, община Крумовград и община Маджарово.

Признакът за интегрираност на този тип зона е обхващане на потенциала и проблемите свързани с развитие на туризма и туристическите услуги, отчитайки основно интегрираният им характер, степента на изграденост на туристическите обекти, облагородяването на публичните пространства, наличието на културно и природно наследство на територията, състоянието на техническата и социалната инфраструктура, възможностите на търговската инфраструктура, качествата на жизнената и околната среда.

Състоянието на туристическите обекти на тази територия е добро. Всички те са изградени или реновиращи през последните 10 години. Пътната инфраструктура и околната среда са в сравнително добро състояние. В района има наличие на голям брой природни и културни паметници, които предизвикват интерес сред гостите на общината и които трябва да се използват по-активно при създаването на интегрираните териториални услуги.

Територията се характеризира с нарушени демографски показатели, липса на квалифицирани кадри, незадоволително е качеството на търговската мрежа, липсват достатъчно възможности

за развлечения и релакс. В същото време съществува известна икономическа активност, а част от централните части на населените места са сравнително благоустроени.

Територията се характеризира с голям потенциал в областта на туризма и на съседните три общини: Кърджали, Крумовград и Маджарово. Обединяването на усилията при разработване на съвместни интегрирани туристически продукти би увеличило ефективността и ефикасността на резултатите и на икономическата изгода. Това е възможност за разработване и изпълнение на съвместни проекти в областта на туризма, културата, екологията и биоразнообразието.

Основен акцент в зоната за въздействие ще бъде: междуобщинското сътрудничество, подобряване изградеността и качеството на туристическите обекти, изграждане на нови места за отдих и развлечения, ремонт и изграждане на уличната мрежа, тротоарите, зелените площи, изграждането на спортни и детски площадки, санирането на общинските сгради, подобряването на жизнената среда и осигуряването на по-добри условия за почивка и развлечения. Освен това ще се реализират проекти свързани с подобряване на чистотата на околната среда и опазване на биоразнообразието.

3. Оценка на туристическия потенциал на територията на Община Стамболово

Данните за съществуващата туристическа инфраструктура показват недостатъчна готовност за посрещане на туристи. През 2020 години легловата база на територията на общината е 193 бр. Към 31.12.2020 г. работят 3 къщи за гости, 1 хотел, 2 семейни хотела, 1 мотел, 2 бунгала и 1 стая за гости. Заведенията за хранене и развлечения към края на 2020 г. са 12 бр. като тук се включват 1 ресторант, 3 бистра и 8 кафе-аперитиви с 296 бр. места за сядане. Трябва да се отбележи и това, че съществена част от местата за настаняване са разположени в селата на общината намиращи се в туристическата зона.

Въпреки наличието на туристическа база, която бе изградена през последните години малка част от стопанисващите места за настаняване и заведенията за хранене и развлечения обръщат сериозно внимание на нуждата от постоянни инвестиции в обектите и в персонала. Не се обръща внимание и на специфичните услуги или продукти, които могат да се предлагат, за да станат по-привлекателни за гостите на общината.

Друг проблем е и слабото участие на собствениците на къщите за гости в туристическите изложения и борси за популяризиране на туристическите продукти на региона. В общината създаденият преди години Туристически информационен център (ТИЦ) поради липса на финансов ресурс вече не функционира. Поради тази причина липсва място, на което да се

предлага на туристите информация за природните и културни забележителности, които биха могли да се посетят в района, информация за туристическите обекти и продължителността на преходите. Не функционира и изградената Интерактивна изложба „Биоразнообразието в долината на Арда. Липсата на тези създадени, но неработещи центрове лишава потенциалните туристи от обобщена информация за свободните места в къщите за гости, местата за хранене и културните забавления, от възможност за наемане на гидове, възползване от създадени атракции и получаване на туристическа информация. Освен това местните читалища не са привлечени при предлагането на туристическите услуги главно в културната област. Има разработени туристически маршрути, които не се популяризират и не се обслужват. Гидовете и планинските водачи не достигат, а и не са обучени добре.

Община Стамболово разполага с малко количество фирмена информация и няма как да популяризира местните туристически услуги, предлагани от фирмите. За да се постигне добър резултат, е необходимо партньорството да се засили и да премине на друго ниво на взаимодействие.

Нивото на туризма и отдиха зависят в голяма степен от качеството на природните и културните обекти, които трябва да се опазват и поддържат текущо, за да съхранят добрия си вид, който да предизвиква интерес сред туристите. От друга страна туризмът оказва пряко влияние върху туристическите обекти и ги променя, което понякога застрашава тяхното съхранение. Ето защо туризмът трябва да се планира като мярка, осигуряваща интегрирането на всички дейности, свързани с неговото развитие и опазване. Само в този случай предприетите мерки могат да са надеждни и устойчиви. Освен това те трябва да разчитат на изградените и поддържани местни и регионални партньорства, които осигуряват необходимото качество на предлаганите туристически услуги в региона.

Въздействието на туризма и почивната дейност върху околната среда е специфично в зависимост от различни фактори: вид туристическа дейност, големина на района, брой посетители, сезонна концентрация на туристи, видове използван транспорт, влияние на местната икономика, използване на ресурсите, третиране на отпадъците, качество на управление на туристическата дейност и др.

Малките общини, разполагащи с природни дадености, не само могат, но и трябва да ги използват ефективно за развитие на екотуризма, който се очертава като един от най-бързо развиващите се сегменти на туристическата индустрия. Екотуризмът е малка пазарна ниша,

която обхваща развитието и практикуването на разнообразни туристически дейности през цялата година от различни възрастови категории туристи, имащи различни интереси.

Територията на община Стамболово е покрита с голям брой културни и екологични обекти, които могат доста ефективно да се използват в туризма.

4. Описание на елементите на културното наследство в населените места

На територията се регистрират специфични елементи на културното наследство в населените места, отразяващи селския бит, обществения живот и религиозността на местното население.

В населените места на общината няма запазени сгради от Възраждането, които да са обявени за паметници на културата и които да се съхраняват и поддържат за бъдещите поколения.

Преобладават двуетажните селски къщи, които са строени в началото и в средата на миналия век.

Външните стени на жилищните сгради са предимно тухлени, те са 1 888 броя, а по-старите от тях са каменни и наброяват общо 1 238. Стоманобетонните са 51 бр., а панелните са 13, но те не са толкова характерни жилища за територията.

Таблица №3. Жилищни сгради по материал на външните стени на сградата на 31.12.2018 г.

Община	Жилищни сгради по материал на външните стени на сградата				
	общо	панелни	стоманобетонни	тухлени	други
Стамболово	3190	13	51	1888	1238

Източник: НСИ

Каменните къщи са традиционни за региона, тъй като тук камъкът се намира в изобилие, предпазва от температурните амплитуди и е екологичен строителен материал.

По-голямата част от жилищните сгради са построени през миналия век, като най-активно е било строителството през 30-те, и 50-70 години. Обикновено това са еднофамилни жилища, които в миналото са се обитавали от домакинства с голям брой хора, като това са били основно децата на собствениците и техните новосъздадени семейства. На този етап най-разпространената ситуация е жилищата да се обитават от едно семейство.

Преобладаващата част от жилищата в селата са с три и четири стаи. Средният брой стаи на едно жилище в селата е 3.5. Осигуреността с жилища на 1 000 души от населението в областта е 548 при средно за страната - 571. Община Стамболово се движи около средната за област Хасково

осигуреност на 1000 човека, т.е. - 553. Жилищата в областта се обитават средно от 1.8 лица, като при жилищата в градовете показателят е 2, а в селата – 1.5.¹⁰

Община Стамболово заема едно от средните места в Областта и дори е малко над средното ниво. Тук трябва да се отбележи, че това се дължи основно на миграцията на местното население, което напуска територията и оставя жилищата си необитавани. По тази причина след Стамболово осигуреността с жилища на 1 000 души се нареждат общините: Любимец, Хасково, Свиленград, Симеоновград, Харманли и Минерални бани. Преди Стамболово са другите общини, които са по-силно засегнати от миграцията: Маджарово, Тополовград, Ивайловград и Димитровград. Голяма част от собствениците на жилища в Стамболово живеят в Р Турция, в други европейски страни, както и в по-големите български градове Тези жители поддържат в сравнително добро състояние своите домове и прекарват основно летата/отпуските си в тях.

Към 31 декември 2019 г. 33.1% от всички жилища в областта се намират в едноетажни сгради, следвани от жилищата в двуетажни – 25.9%, а в триетажните сгради те са едва 7.4%.

Изграждането на архитектурното пространство в едно населено място и неговите композиционни характеристики при жилищната архитектура в селата са в контекста на композиционните решения главно от епохата на социализма. Строителството е традиционно/фолклорно и анонимно, при което архитектурата се създава от майстори, произхождащи от специализирана професионална общност, която е ангажирана в запазването и предаването на това знание и която съставлява съществена част от реалната икономика и начина на живот на местното население по време на строителството. Строителните дейности и местната архитектура са обвързани напълно с природните дадености, местните строителни материали, многовековния опит на хората в строителството и личните предпочитания на собствениците.

В селата постепенно се създават значими урбанистични и архитектурни комплекси, които свидетелстват за новите тенденции в архитектурата, като се оформят обществените центрове, отговарящи на специфично обществените функции и начин на живот на местното население по онова време. Те включват както жилищните сгради, така и кметствата, читалищата, училищата и религиозните храмове във всяко населено място. Оформят се и публични улични

¹⁰ <https://haskovo.info/> от 12.06.2020 г.

пространства, спортни съоръжения и места за културни събития. На някои места се създават градинки, детски площадки и паркови пространства около тях.

Проектирането и строежът на отворените и общодостъпните площи в селата превръщат тези места за публични събития, събори и празници в често ползвани от местната общност. Там се реализират и утвърждават ежегодно големи празненства и спортни състезания, като надсвирването в Стамболово и съборите във всяко едно населено място. Тази нова културна среда налага да се оформят и в жилищните сгради места за прием на гости и роднини. Така се появяват допълнителни помещения /навеси и външни кухни/, които осигуряват необходимото пространство за посрещане на гости по време на селските празници.

Към всяка къща задължително има обор за отглежданите животни, които са част от селския бит. Те задоволяват основно семейните нужди от месо, мляко, сирене и други млечни продукти. В покрайнините на всяко населено място се оформят селскостопански постройки, които приютяват животните от местното ТКЗС.

Миграцията към по-големите градове по времето на социализма позволява част от селските къщи да се използват вече като къщи за селскостопанска работа през уикендите и рядко като вили за почивка. По този начин хората работещи в града си осигуряват необходимата им селскостопанска продукция, която удовлетворява техните нужди от прясна и качествена храна, а често позволява и продажбата на произведеното по-голямо количество животинска продукция.

Изграждането на вили/къщи за отдых и почивка започва на един по-късен етап, едва след демокрацията, когато развитието на земеделието по селата започва да намалява значително, а броят на отглежданите животни рязко спада. Започват да се оформят по-заможни градски слоеве, които предпочитат да живеят по-близо до природата и затова строят вили извън градовете в близките до тях села. Тези сгради се отличават от традиционните селски къщи по своята архитектура и големина. Те са енергийно ефективни и доста по-люксови в сравнение с останалите селски къщи. Това води до оформяне на вилната зона около язовира в с.Балкан, а в останалите населени места специални зони не са обособени, защото вилите се изграждат между останалите сгради.

През последните 3 години по време на Ковид пандемията, една част от хората от града закупили къщи в селата, за да могат да се изолират при нужда и да са по-близо до природата. Най-много от новозаселените на територията обаче са хора от съседните общини, предимно от Крумовград.

След кризата в Турция, друга част от хората, които са основно пенсионери започнаха да се връщат по селата и да остават не само през лятото.

След 2000 година започва и изграждането на къщи за гости и туристически комплекси, които също променят архитектурната среда в населените места.

Религиозни храмове са доста разпространени в селата, но не всички са в добро състояние, особено църквите. Те са изградени основно в края на XIX и началото на миналия век. Храмовете са градени основно от камък и имат най-вече формата на корабни базилики. Архитектурните решения при изграждането на определен храм варират според мястото и времето, когато са били строени. При спазване на каноничните изисквания, всеки архитектурен стил е допустим. По време на българското Възраждане се налага и самобитен български архитектурен стил. По-късно изградените храмове са построени в различен стил, който е характерен за по-модерната архитектура. Такава е църквата в с.Стамболово.

На територията на общината има 11 църкви, това са: Света Богородица” с. Гледка; Света Богородица” с. Голям извор; „Свети Илия” с. Долно Ботево; „Св. Успение Богородично” с. Долно Черковище; „Св. Димитър” с. Жълти бряг; „Св. Пророк Илия” с. Кралево; „Св. Илия” с. Малък извор; „Св. Пророк Илия” с. Силен; „Св. Апостоли Петър и Павел” с. Стамболово; „Св. св. Константин и Елена” с. Тънково и „Св. Пророк Илия” с. Царева поляна.

Джамиите в региона са основно от османския архитектурен стил, който е характерен както за по-старите джамии, така и за новоизградените. Има и нови, които са по-модерни. Някои от сградите представляват обикновени селски къщи, които са пригодени за молитвени домове към които е изградено минаре. Джамиите се ремонтират периодично. Голяма част от мюсюлманските храмове са построени със средства, събрани от мюсюлманските общности. Друга част са построени от частни дарения и фондации.

В общината има 20 джамии, които се намират в селата: Балкан, Бял кладенец, Воденци, Войводенец, Гледка, Голобрадово, Долно Ботево, Долно Черковище, Долно поле, Жълти бряг, Зимовина, Кралево, Лясковец, Маджари, Малък извор, Пчелари, Поповец, Пътниково, Рабово и Светослав.

Три са тюрбетата в селата: Кралево, Лясковец и Царева поляна.

На територията на общината липсват паметници, които да са изградени в населените места.

5. Природни забележителности, защитени зони и местности на територията на община Стамболово

5.1. Природни забележителности

Природна забележителност „Находище на родопски силивряк“¹¹ е с цифрови граници: WGS 84, UTM 35N зона (shp). Площта ѝ е: 0,5 хектара. Местоположението е: **Област:** Хасково, **Община:** Стамболово, **Населено място:** с. Рабово. Обявена е за природна забележителност със Заповед No.233 от 04.04.1980 г., бр. 35/1980 на Държавен вестник.

Режим на дейности:

- Забраняват се всякакви действия, като нараняване на стъблата, кастрене, чупене на клоните и други, които биха довели до повреждане на дърветата;
- Забранява се влизането, преминаването и паркирането на моторни превозни средства;
- Забранява се късането или изкореняването на растенията;
- Забранява се пашата на домашни животни;
- Забранява се безпокоенето на диви животни и вземането на техните малки или яйцата им, както и разрушаване на гнездата и леговищата;
- Забранява се разкриването на кариери, провеждането на минно-геоложки и други дейности, с които се поврежда или изменя както естествения облик на местността, така и водния ѝ режим;
- Забранява се извеждането на сеч, освен ландшафтна, след съгласуване със съответната районна инспекция за опазване на природната среда;
- Забранява се всякакво строителство, освен в случаите, когато такова е предвидено в устройствения проект на природната забележителност

Тя е 33 по директивата за местообитанията: Родопи – Източни.

Природна забележителност „Кован кая“ /Скалните ниши/ е с цифрови граници: WGS 84, UTM 35N зона (shp). Площта ѝ е: 1,5 хектара. Местоположението е: **Област:** Хасково, **Община:** Стамболово, **Населено място:** с. Долно Черковище. Обявена е за

¹¹ Български информационен Бизнес портал - <http://www.econominews.com/index.php/turizam/82-zabelezhitelnosti-v-balgariya/668-zabelezhitelnosti-v-obshtina-stambolovo>

природна забележителност със Заповед No.1799 от 30.06.1972 г., бр. 59/1972 на Държавен вестник.

Режим на дейности:

- Забранява се да се секат, кастрят и повреждат дърветата, както и да се късат или изкореняват всякакви растения;
- Забранява се пашата на какъвто и да е добитък по всяко време;
- Забранява се да се преследват дивите животни и техните малки или да се развалят гнездата или леговищата на същите;
- Забранява се разкриването на кариери за камъни, пясък или пръст, с което да се поврежда и изменя естествения облик на местността, включително и на водните течения;
- Забранява се чупене, драскането повреждането по какъвто и да е начин на скалните образувания, сталактитите и други формации в пещерите;
- Забранява се воденето на гола и интензивна сеч. Разрешава се извеждането на санитарна сеч и отсичането на престарелите и с влошени декоративни качества дървета.

Тя е ЗЗ по директивата за местообитанията: Родопи – Източни и ЗЗ по директивата за птиците: Мост Арда.

5.2. Защитени зони и местности

Натура 2000 е общоевропейска мрежа, съставена от защитени зони, целяща да осигури дългосрочното оцеляване на най-ценните и застрашени видове и местообитания за Европа, в съответствие с основните международни договорености в областта на опазването на околната среда и биологичното разнообразие.

В община Стамболово има отлични природни дадености, разнообразен ландшафт и богато разнообразие, което е съсредоточено в следните защитените зони, местности и територии:

Таблица №4. СПИСЪК на защитените зони на територията на Община Стамболово ¹²					
№	Наименование	код	Заповед за обявяване	Площ /ha/	Информация в мрежата
Защитени зони за опазване на дивите птици					

¹² РИОСВ Хасково

Проект № BG05SFOP001-2.025-0026 „Партньорството на гражданите с местните власти, предпоставка за прилагането на принципите на прозрачност, откритост и ефективност на публичните политики за устойчиво развитие на територията”, финансиран от Оперативна програма „Добро управление”

1	Студен каладенец	BG0002 013	№РД- 766/28.10.200 8г.	15995,61	http://natura2000.moew.government.bg/Home/ProtectedSite?code=BG0002013&siteType=BirdsDirective
2	Мост Арда	BG0002 071	№РД- 784/29.10.200 8г.	15022,48	http://natura2000.moew.government.bg/Home/ProtectedSite?code=BG0002071&siteType=BirdsDirective
Защитени зони за опазване на природните местообитания на дивата флора и фауна					
№	Наименование	код	Решение за одобряване	Площ /ha/	Информация в мрежата
1	Родопи Източни	BG0001 032	Решение №122/02.03.2 007г	217352,95	http://natura2000.moew.government.bg/Home/ProtectedSite?code=BG0001032&siteType=HabitatDirective

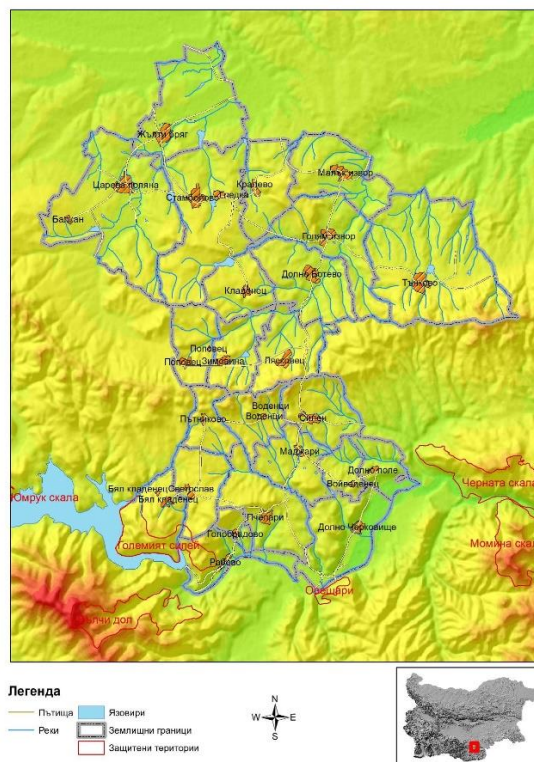
Таблица №5. Списък на Защитени територии на територията на Община Стамболово¹³

№	Категория и наименование на защитената територия	землище	Информация в мрежата
1	ПЗ "Находище на родопски силивряк"	с. Рабово	http://eea.government.bg/zpo/bg/area.jsp?NEM_Partition=1&categoryID=3&areaID=384
2	ЗМ „Находище на тракийски клин“	с. Воденци	http://eea.government.bg/zpo/bg/area.jsp?NEM_Partition=1&categoryID=6&areaID=563
3	ПЗ "Скални ниши" - Меден камък	с. Долно Черковище	http://eea.government.bg/zpo/bg/area.jsp?NEM_Partition=1&categoryID=3&areaID=174
4	ЗМ "Големия сипей"	с. Рабово, с. Бял кладенец, с. Светослав	http://eea.government.bg/zpo/bg/area.jsp?NEM_Partition=1&categoryID=6&areaID=148

В следващата карта са посочени защитените територии в региона. В Източните Родопи те са много и създават предпоставки не само за опазване на биологичното разнообразие, но и за развитие на еко-туризма на територията. Свързаността в този случай между туроператори, туристически центрове, туристически обекти и НПО занимаващи се с екология и туризъм е задължителна. Поддържането на пряка връзка, ще увеличи резултатите и ще засили ефективността и ефикасността на предприетите местни и регионални инициативи.

¹³ Пак там

Проект № BG05SFOP001-2.025-0026 „Партньорството на гражданите с местните власти, предпоставка за прилагането на принципите на прозрачност, откритост и ефективност на публичните политики за устойчиво развитие на територията”, финансиран от Оперативна програма „Добро управление”

Защитени територии в България е обобщено понятие, обхващащо всички паркове, резервати, забележителности и защитени местности.

Създаването на защитените територии се регламентира от специален закон, Закон за защитените територии (ДВ, бр. 133 от 1998 г.). Категориите защитени територии са:

1. резерват;
2. национален парк;
3. природна забележителност;
4. поддържан резерват;
5. природен парк;
6. защитена местност.

Всяка от тези категории има различни режими, които са описани в закона.

“Защитени зони” е термин въведен със Закона за биологичното разнообразие. Защитените зони се наричат местата от “Националната екологична мрежа”, което всъщност е НАТУРА 2000. Защитените зони в България всъщност се обявяват във връзка с изискванията на Директивата за птиците и Директивата за местообитанията.

Проект № BG05SFOP001-2.025-0026 „Партньорството на гражданите с местните власти, предпоставка за прилагането на принципите на прозрачност, откритост и ефективност на публичните политики за устойчиво развитие на територията”, финансиран от Оперативна програма „Добро управление”

Защитена зона „Студен кладенец“

Разположена е в Източните Родопи между град Кърджали и селата Рабово и Студен кладенец. Язовир, създаден в скалното дефиле на река Арда, характеризиращо се с отвесните си скали, стръмните си брегове, оградени с високи планински ридове. Немалка част от територията на мястото е заета от скални комплекси, единични скали и каменисти сипеи, покрити с оскъдна растителност. Навсякъде из района разпръснато са разположени открити пространства, заети от селскостопански земи и ливади, обрасли с ксеротермни тревни съобщества с преобладаване на белизма */Dichanthium ischaetum/*, луковична ливадина */Poa bulbosa/* и др. Около две трети от планинските склонове около язовира са покрити с вторични широколистни смесени гори. На територията на Студен кладенец са установени 219 вида птици. От срещащите се видове 103 са от европейско природозащитно значение (SPEC) (BirdLife International, 2004). Като световно застрашени в категория SPEC1 са включени 12 вида, а като застрашени в Европа съответно в категория SPEC2 - 27 вида и в SPEC3 - 64 вида.¹⁴

Защитена зона „Мост Арда“

Намира се в Източните Родопи, тя е част от долината на река Арда. Разположена е по поречието между село Рабово и град Маджарово, заедно с гористите планински склонове и скални масиви, които оформят границите на зоната.

Биоразнообразие: 142 вида птици; 31 са включени в Червената книга на България; Редки растения; Скални феномени.

Защитена зона „Родопи Източни“

В община Стамболово Защитена зона „Родопи Източни“ заема поречието на р. Арда и прилежащите ѝ земи по левия бряг, разположени след язовирната стена на яз. “Студен кладенец”. Съхранената природа, разнообразният животински и растителен свят, природните забележителности, богатата история и култура, пъстрата палитра на традиции и обичаи, предлагат прекрасни условия за туризъм.

Защитена местност „Големият сипей“

ЗМ “Големият сипей” попада в землищата на с. Рабово и с. Бял кладенец, община Стамболово. Намира се на северния бряг на язовир “Студен кладенец”. Обхваща силно пресечен и

¹⁴ <https://www.lagsk.eu/upload/prouchvane-2.pdf>

труднодостъпен район, разположен между стената на яз. “Студен кладенец” и Качлъбуюк дере.¹⁵

Защитена местност „Находище на тракийски клин“

ЗМ „Находище на тракийски клин” се намира в землището на село Воденци, община Стамболово. ЗМ „Находище на тракийски клин” цели опазването на растителен вид Тракийски клин (*Astracantha thracica* L.) и неговото местообитание. Растителният вид е включен в Червената книга на България. Нарича се още Тракийско сграбиче. В България има само 3 находища на това растение - в ямболски, сливенски и в стамболовския регион. Популациите на вида се развиват върху скалисти варовити терени. Обитават каменливи тревисти и храсталачни места, растат върху плитки, сухи и ерозирани почви.

5.3. Хидрология

Водните ресурси на територията на община Стамболово са значителни и се формират от подземни и повърхностни водоизточници, които се захранват от валежите. Главна водна артерия е р. Арда, която е най-голямата родопска река и един от най-големите притоци на река Марица. Извира от Ардински връх в Родопите и се влива в река Марица извън територията на страната. Дължината на реката в границите на България е 241.3 км. Площта на водосборната ѝ област до границата възлиза на 5 273 км². В Арда се вливат към 25 притока, по-важни от които са: Върбица, с площ на водосборната област 1 203 км² и дължина от 98 км, Крумовица на която площта ѝ е - 671 км² и е дълга 58 км и др.

Река Арда и всичките ѝ притоци се характеризират с голяма поройност, дължаща се на съчетанието от континенталното и средиземноморското климатично влияние. Река Арда и притоците ѝ са с дъждовен и дъждовно-снежен режим. Характерни са речните прииждания. През лятото има засушаване при което по-малките реки пресъхват. За регулиране на оттока на реката са построени редица язовири, от които за община Стамболово най-голямо значение има язовир „Студен кладенец”. Той е един от важните природни обекти намиращи се на територията на общината, макар да влиза частично в нейните предели. Той е вторият от трите язовира от каскадата "Арда", който освен стопански функции предлага и условия за почивка и наблюдение на богатото биоразнообразие в района.

¹⁵ <https://www.stambolovo.bg/bg/ekologichna-mrezha/>

„Студен кладенец” е третият по големина язовир в България след язовир „Мандра” и язовир „Искър”. Общият му обем е 489 млн.куб.м. Залятата площ е 25,6 кв.км. Стената на язовира е с височина 687,5 метра в най-високата си част, а дължината ѝ е 338 метра. В основата си стената е широка 61 метра, а в короната – 8 метра. Построена е върху десния скат на реката и на водохранилището с обем 489 млн. м³, което се простира общо на 29 км нагоре по течението.

Главното предназначение на хидровъзела е регулирането на големия и силно вариращ сезонен отток на р. Арда, както и за напояване и производство на електроенергия чрез ВЕЦ, който има 5+1 турбини „Франсис“ с обща мощност 85 MW. Освен за това, езерото на язовир „Студен кладенец” се използва за рибовъдство и водни спортове (гребане, водни колела и др.).

Територията на община Стамболово¹⁶ попада в следните повърхностни водни тела съгласно ПУРБ на ИБР (2016-2021 г.):

- BG3MAI00R007 Бисерска река и притоци до устието;
- BG3ARI00R006 р. Арда от вливането на река Крумовица до яз. Ивайловград;
- BG3AR350L0I0 яз. Студен кладенец;
- BG3ARI00R008 р. Арда, между яз. Студен кладенец и река Крумовица;
- BG3MAI00R233 р. Харманлийска до вливане на р. Хасковска.

В северната част на общината, през селата Царева поляна и Жълти бряг протича част от горното и част от средното течение на река Бързей, десен приток на Харманлийска река.

В средата на общината от юг-югозапад на север-североизток протича горното течение на Бисерска река (десен приток на Марица). Тя извира под името Домуздере на 425 м н.в. от западната част на рида Гората в Източните Родопи, на 700 м южно от село Поповец и тече в широка алувиална долина между ридовете Чал на северозапад и Гората на югоизток покрай селата Кладенец, Долно Ботево, Голям извор и Малък извор.

Реките на територията на община Стамболово са доста на брой, но повечето от тях са малки и основно са притоци на река Арда.

¹⁶ Басейнова дирекция, Източно-Беломорски район“

Проект № BG05SFOP001-2.025-0026 „Партньорството на гражданите с местните власти, предпоставка за прилагането на принципите на прозрачност, откритост и ефективност на публичните политики за устойчиво развитие на територията”, финансиран от Оперативна програма „Добро управление”

На територията на община Стамболово има общо 243 водоема, от които 80 язовира са с по-значима вместимост, а 163 са със земно насипни баражи. Голяма част от тях се използват за напояване, а други - за риболов и отдих.

По-подробна информация за по-големите язовири е:

- **яз. Токмакли**, с обща площ 238.936 дка, като площ от 97.611 дка, находящ се в м. „Токмакли“ в землището на с. Стамболово е общинска собственост, а другата, с площ от 142.325 дка, находяща се в м. „Керезлика“ в землището на с. Кладенец, е държавна собственост. Двата язовира, макар и находящи се в различни землища, правят един язовир;
- **Язовир** с площ от 104.552 дка, находящ се в м. „Юмрук кая“, в землището на с. Стамболово;
- **Язовир** с площ от 111.284 дка, находящ се в м. „Камилките“, в землището на с. Стамболово;
- **яз. Балкан**, с площ 138.012 дка, намиращ се в местността „Котлу дере“, в землището на с. Царева поляна;
- **яз. Дружба**, с обща площ от 129.237 дка, като площ от 64.779 дка, се намира в м. „Корията“ в землището на с. Царева поляна, а другата площ от 64.779 дка, се намира в м. „Камилките“ в землището на с. Стамболово. Двата язовира, намиращи се в землищата на две съседни села са обединени и правят един язовир;
- **Язовир** с площ от 58.171 дка, находящ се в м. „Бостан дере“ в землището на с. Долно Ботево;
- **Язовир** с площ от 85.390 дка, находящ се в м. „Землище на с. Зимовина“, в землището на с. Зимовина;
- **Язовир** с площ от 158.607 дка, находящ се в м. „Кушево“ в землището на с. Жълти бряг;
- **Язовир** с площ от 95.226 дка, находящ се в м. „Орта олу“, в землището на с. Тънково.

Язовирите и водоемите са собственост на община Стамболово с изключение на :

- 1 бр. язовир в местността "Токманли" с. Стамболово, общ. Стамболово, който е на Напоителни системи;

- 1 бр. водоем в местността "Чичик дере", с. Царева поляна, общ. Стамболово - на държавата.

Към настоящия момент са отдадени на концесия 4 язовира за срок от 35 години и 1 водоем за срок от 3 години за отглеждане на риба.

Големият брой водоеми създава предпоставка за активно поливно земеделие, но за съжаление на много места липсва поливна инфраструктура и обслужваща техника.

През последните години имаше планове за изграждане на малки ВЕЦ-ове по поречието на река Арда, които бяха отхвърлени от местното население и екологичните организации.

Поречието на река Арда с нейните местообитания е от особено значение за опазването на биоразнообразието на Източните Родопи. Многобройните местни растителни и животински видове, имащи консервационна значимост, са свързани с поречието на реката, с нейните притоци и влажните зони, които те образуват. Реките, с техните речни корита, образуват естествени коридори за пасивното придвижване на видовете и играят основна роля за тяхното оцеляване. Притоците на река Арда на територията на община Стамболово са малки.

Независимо от сравнително ниската надморска височина, поречие Арда има най-висок отточен модул от всички български поречия – 14 л/сек/км². Водосборът на реката е силно подложен на средиземноморското влияние. Единствен в страната той е разположен изцяло успоредно на бреговата беломорска ивица, на разстояние 40–60 км от нея. На това се дължи и разпределението на пълноводията по сезони (главно през зимните месеци), както и големите размери на високите вълни като резултат от снеготопене и зимни дъждове. Въпреки ясно изразения си планински характер, реката има малък среден наклон – 5.8%, но сравнително голям коефициент на извитост – 1.9. Свидетелство за това са изключително красивите завои (меандри), криволичещи сред огромни скални масиви и куполи в средното течение на реката. Източните Родопи, през които преминава реката, представляват силно разчленена и разнообразна, сравнително ниска планинска земя. Това създава предпоставки за формиране на доста долини разширения във форма на котловини. В община Стамболово те са главно в района на с. Долно Черковище.

6. Наличие на местни и други ресурси за развитие на туризма

Туристическите ресурси са основните и второстепенни обекти и явления в определена дестинация, които привличат туристическите потоци, затова тяхното идентифициране, опазване и ефективно използване е доста важно за развитието на всеки туризъм за определена територия. Обектът е това, към което е насочена туристическата дейност на човека и той може да бъде природен, антропогенен или друг вид. Явлението е външната форма, в която се проявява същността на нещо или отделен факт, положение, събитие, случай. Съвкупността от тези обекти и явления, които могат да станат атрактивни при дадени условия, се определят като запаси или като туристически ресурси в резерв. Онези обекти и явления, които са придобили туристическа популярност и привличат масови потоци от туристи, образуват туристическия ресурсен фонд. За неговото изграждане и развитие са вложени значителни финансови и материални средства и овеществен труд.

Туристическите ресурси се класифицират условно в две големи групи: природни и антропогенни (създадени от човека) туристически ресурси. В практиката на стопанския туризъм се получава в повечето случаи комплексен туристически продукт, който съдържа двата типа ресурси. Водещ е единият и другият в зависимост от конкретните условия, които туристическата дестинация предоставя. На територията на община Стамболово съществуват и двата вида типа ресурси.

Превръщането на природните или антропогенните обекти и явления в туристически ресурси е процес с различна продължителност и ефективност. Независимо за кой вид се отнася, усвояването на туристическите ресурси трябва да е съобразено с основните принципи за използване на ресурсите: икономическа необходимост и обосновааност, социална потребност, техническа изпълнимост и кумулативна ефективност.

Туристическите ресурси са неотменима част от реализационните условия и фактори определящи развитието на туризма.

Онези туристически ресурси, които оказват възстановителен (рекреативен) и оздравителен (в т.ч. и рехабилитационен) ефект върху туристите главно чрез природните фактори, се определят като *природни рекреационни ресурси*. Такива ресурси има в достатъчна степен на територията на община Стамболово. Важно е да се знае, че постигането на рекреативния ефект чрез природната среда изисква по-дълго пребиваване на туристите в подобни условия.

Природната среда включва компонентите: релеф, климат, води, биогенни ресурси (флора и фауна) и почви. Само онези техни елементи и особености, които притежават туристическа привлекателност, се отнасят към рекреационните ресурси.

Под геоморфоложки туристически ресурси се разбират онези форми на релефа, които притежават атрактивни свойства и могат да привлекат туристите. Измежду многообразието от релефни форми по земната повърхност значение за туризма в община Стамболово имат: хълмистата част на Източни Родопи, пещерите, които се намират в голямо количество, но за съжаление не всички са проучени, пропастите и каньоните, скалните ниши и скалните образувания, меандрите в коритото на Арда и други местни забележителности.

Пещерите са голяма туристическа атракция като елементи на релефа. Най-посещавани са пещерите, в които са запазени пещерните образувания сталактити, сталагмити и сталактони, драперии, езера, водопади. За съжаление такива на територията на община Стамболово не са открити, но в съществуващите пещери има богато биологично разнообразие и доста красиви форми, които също са привлекателни за туристите и спелеолозите. Наложително е тяхното привличане и подробно проучване.

Меандрите на река Арда си заслужават човек да пропътува стотици километри само заради един миг пред тази гледка, защото е неповторима и е поредното доказателство, че по-велик художник от природата няма. Думата „меандър” значи завой, а пътят на Арда в България е осеян с такива.

Арда е смятаната за най-красивата река, пресичаща територията на България. Извиратца от връх Ардин в Родопите, тя се влива в гръцката част на Марица, а пътят ѝ до южната ни съседка е изпълнен с криволичеши завой. Водите на Арда изминават цели 250 километра, от които почти няма метър без нереална красота...

Към пропастите подчертан интерес проявяват любителите на спелеологията. Някои склани образувания, които има край селата Пчелари и Рабово, около язовир Студен кладенец и на други места позволяват да се привличат любители на спортното катерене и алпинизма.

Разчленеността на бреговата линия на язовир Студен кладенец и на речните брегове наред с благоприятния климат и достъпност е определящ фактор за развитието на туризма. Силно разчленената брегова линия изобилства от красиви заливи и заливчета с удобни плажово-дюнни ивици за плажен туризъм. Наличието пък на скалисти участъци с подводни ниши е голяма атракция за подводния риболов.

Хидроложките туристически ресурси са едни от определящите за дадена дестинация, защото най-големият дял от туристопотоците са насочени към водните басейни. Къпането, комбинирано със слънчеви бани, действа стимулиращо на отделни функции на организма и има общ оздравителен ефект. Практикуваните водни спортове също имат рекреативен ефект. Те могат да бъдат много и да са различни, според възможностите на местните предприемачи и изискванията на туристите.

Хидрографските туристически ресурси на територията са: язовири и реки. *Реките* имат голямо полифункционално значение за развитието на туризма. Те са много подходящи за масова рекреация не само от страна на туристите, но и на хората от населените места, разположени по тяхното течение. Освен къпане в тях се практикуват и някои водни спортове, риболов и често при краткотрайните форми на туризъм се използват и за психофизично възстановяване.

Растителността и животинският свят имат своето място за развитието на туризма. Те представляват необходим елемент в много туристически дестинации. Растителността освен декоративната си функция предлага и рекреативни възможности, като пречиства въздуха, отделя фитонциди с лечебен ефект и служи като местообитание на животинския свят. Известно е, че 1м² зелена растителност поема около 12 м³ въглероден диоксид и отделя кислород. Тук особена роля имат горите, които също укрепват здравето на хората.

Разнообразният релеф, съчетан с различните климатични влияния от континента и Средиземноморието, обуславят района на Източни Родопи като един от най-богатите на биоразнообразие в Европа. В Източни Родопи в т.ч. и в община Стамболово се срещат видове, характерни за флората както на Европа и Средиземноморието, така и на Анатолия и Кавказ.

Досега са открити близо 2000 вида висши растения, като от тях 37 са балкански ендемити, т.е. се срещат само на Балканския полуостров, 22 са български ендемити и са разпространени само в България, а Юрушкият лопен (*Verbascum juruk*) се среща само в Източните Родопи. Над 20 са растенията реликти, които са оцелели и достигнали до нас от далечни времена. Сред тях са родопският силивряк (*Haberlea rhodopensis*) и родопската горска майка (*Lathraea rodopaea*)

Едно от най-редките растения Тракийски клин (*Astracantha thracica* L.) се намира в Защитената местност „Находище на тракийски клин” – с. Воденци. Видът е вписан в Червената книга на България и е защитен от Закона за биологичното разнообразие. Тракийският клин е един от най-редките видове в българската флора. Представлява бодлив храст, който се отнася към сем.

Бобови. Расте върху каменисти склонове и сипеи с варовита, по-рядко силикатна, скална основа.

Друг защитен вид е Родопският силивряк (*Haberlea rhodopensis* или Родопска хаберлея). Той е представител на семейство Силиврякови (*Gesneriaceae*). Това е балкански ендемит, защитен реликтен вид. Известен е със своята продължителна анабиотична сухоустойчивост, известно също като "възкръсващо растение" или цветето на Орфей. През 1835 г. когато Имре Фривалдски описва растението и го съобщава като ново за науката, за находището му отбелязва "Румелия, планината Родопи"¹⁷.

Животинският свят е също доста богат и подходящ за наблюдение от страна на природолюбители, за организиране на лов и риболов. Понастоящем като самостоятелни ресурси за туризма могат да се отделят застрашените биологични видове, ловът и риболовът. За тази цел е важно да се създадат специални туристически зони за ловен и риболовен туризъм. У нас те се наричат ловни стопанства. В тях обект на лов са: елени, сърни, диви свине, мечки, зайци, фазани и друг дивеч. В община Стамболово липсват такива ловни стопанства, но ако се развива ловен туризъм той трябва да е локализиран на територии, които се намират извън защитените зони и защитените територии. Тук трябва да се търси и съдействието на ловните дружинки, за да се предприемат мерки и за опазване на дивеча. Разселването на елени на територията на Източните Родопи се приема доста положително от участниците в дискусиите.

Антропогенните туристически ресурси имат две съществени функции - привличат туристите, обогатяват културата и им действат емоционално по време на техния престой в дадената дестинация. На територията на общината те могат да бъдат разделени на следните категории:

- историко - археологически паметници;
- културно - етнографски обекти;
- религиозни обекти и прояви;
- конферентни, спортни и други прояви.

Историко-археологическите и архитектурните паметници представляват специфични туристически обекти. На територията на общината тези паметници са главно тракийско наследство. Археологически паметници от средните векове и от съвременния период до този

¹⁷ <https://steemit.com/wikipedia/@svetoslavwradkov/haberlea-rhodopensis>

момент липсват. Необходимо е да продължат проучванията и археологическите разкопки на някои от знаковите места, за които има индикация за сериозни бъдещи открития.

В долината на река Арда в района на селата Пчелари и Долно Черковище е наситено с археологически обекти - тук е най-голямото средоточие на изсечени в скалите тракийски гробни паметници в Източните Родопи. Регистрирани са 10 скални гробници, а стотици трапецовидни ниши са изсечени в отвесните скали, издигащи се на двата бряга на Арда. Обединяващ център на този комплекс е тракийското светилище в местността Аул кая при Долно Черковище, разположено около изявена скала с причудлива форма, напомняща полегнало животно.

Уникалният паметник е проучен от Доцент Георги Нехризов от Националния археологически музей към БАН. Разкопките доказват, че върху скалната площадка са провеждани обредни практики. Открити са глинени олтари, върху които са извършвани ритуални жертвоприношения, както и разнообразни дарове. Светилището е функционирало активно през късната бронзова епоха (XV-XI в. пр.Хр.). В подножието на хълма е разположен тракийски обект, най-вероятно светилище, в което са разкрити структури и материали от ранната желязна епоха (X-VI в. пр.Хр.)¹⁸.

Некрополът от четири скални гробници е открит и проучен още през 1989 г. Всички гробници са от един тип - имат трапецовидни камери с отвор отгоре, страничен вход и отворено преддверие. В двете най-добре съхранени са открити следи от погребение - части от човешки скелет, керамични съдове и накити. Тези находки дават основание използването на некропола да се постави в хронологическите рамки IX-VIII в. пр.Хр. Това е единственият пример за откриване на останки от погребение в известните досега около 50 скални гробници в Източните Родопи.

Некрополът от четири скални гробници в местността Хамбар кая е открит от Борис Колев, краевед от Хасково. Състои се от четири скални гробници, от които сега частично са запазени три. Те имат трапецовидни камери с отвор отгоре, страничен вход и отворено преддверие. На югоизточната отвесна страна на скалата над естествена пещера са изсечени трапецовидни ниши.

¹⁸ <https://www.guidesbulgaria.com/articles/>

Масивът от трапецовидни ниши "Кован кая" е един от най-големите комплекси от изсечени в скала трапецовидни ниши в Източните Родопи. Скалните ниши, чийто брой надвишава 100, са ориентирани най-вече на юг и югоизток, но има и обърнати на запад и северозапад. Освен вертикално разположените трапецовидни ниши тук може да се видят и хоризонтални правоъгълни. Такива трапецовидни ниши има и в землището на с.Бял кладенец и една нища в с. Кралево.

На около 2 км южно от село Пчелари се намират различни белезникави изветряли скали. На скалата Ак кая, на около 10 м под най-високата ѝ точка, се вижда трапецовидният отвор на тракийската гробница "Кара Ин". Отворът ѝ (входът е с трапецовидна форма) се намира на югозапад на 700 - 800 м северно от река Арда. Гробницата представлява камера с почти трапецовидна форма на плана, с дължина 2.40 м и ширина на страните 1.80 и 2.30 м. Височината е 1.80 м а при входа достига до 1.95 м. По средата на тавана е издълбан плитък купол. Подът на гробницата е равен, ъглите са заоблени.

В културно-етнографските обекти са събрани, проучени и експонирани множество предмети, които дават представа за културното развитие на хората от региона. Такива обекти са музеите, галериите, панорамите и библиотеките. В Стамболово в читалището на с. Жълти бряг има създадена етнографска изложба, която не е поддържана, лошо е съхранявана и не може да бъде представяна в такова състояние.

През последните десетилетия редица религиозни обекти и прояви привличат все по-големи туристопотоци и нарастващ брой поклонници. Големият брой религиозни храмове като: църкви, параклиси, джамии и тюрбета са добра база за развитие на религиозния туризъм на територията на общината. Проблем е лошото поддържане на църквите и липсата църковни служби в тях. В джамиите се организират редовно молитви.

Провеждането на конферентни, спортни и други прояви включва туристите, пътуващи за участие в конференции, семинари, спортни състезания или в провеждането на фирмен тиймбилдинг. Местните туристически бази са особено подходящи за такъв семинарен/конферентен туризъм, който осигурява възможност за спокойно провеждане на занятията. През последните десетилетия значително се разшири и пазара на пътуванията за наблюдаване на регулярно провежданите спортни лагери, състезания и игри на открито, които обаче изискват съвременна и добре поддържана спортна база, каквато в момента липсва.

Наличието на благоприятни условия и ресурси за развитие на туризма намиращи се на регионално и национално равнище също са важни за всеки предприемач на територията. По-важните от тях са:

- Облекчаването на достъпа за туристическия бизнес до кредити, гарантирани от Българската банка за развитие и от някои други търговски банки;
- Хилядолетната българска история и наличието на множество културни паметници и археологически находки в региона я правят подходяща за развитието на регионален културен туризъм;
- Мекият климат, богатото биоразнообразие и отличните природни дадености могат да задържат местните и чуждестранни туристи за дълго време на територията на Източни Родопи и Сакар;
- Наличието на положителни нагласи от страна на населението към развитието на туризма, намалената ставка ДДС и формирането на очаквания туризъмът да бъде подпомаган от страна на държавата, мотивира в известна степен частните предприемачи да се ориентират и да инвестират в развитието на туризма;
- Новите възможности за проектно финансиране през този програмен период засилва интереса на частните предприемачи към туризма и туристическите услуги, които да се развият в региона.

III. Туристически пазар

Туризмът е ключов икономически сектор за много развити и развиващи се държави. През последното десетилетие до 2020 г. световният туризъм се диверсифицираше и развиваше възходящо. Растежът на сектора се дължеше на сравнително стабилната глобална икономика, на разрастващата се средна класа и ускорената урбанизация, на изгодните транспортни и визови улеснения, на технологичните иновации и на новите бизнес модели. 2019г. бе десетата поредна година на нарастване на международните пътувания и на приходите от международен туризъм. Въпреки политико-икономическите сътресения, породени от Брексит, фалита на транснационалния туристически конгломерат „Томас Кук“ и на редица нискотарифни авиокомпани, износът чрез международен туризъм достигна 1,7 трилиона щатски долара и нареди сектора на трето място в света след търговията с горива и търговията с химикали.

В резултат на глобалната пандемия COVID 19 последва 2020г., която бе най-лошата година в историята на съвременния туризъм след Втората световна война. Повсеместните ограничения и забрани за пътуване причиниха спад от 74% или загуба от 1 милиард международни пътувания спрямо предходната 2019 г. Колапсът в международния туризъм се изразява в загуба на 1,3 трилиона щатски долара от износ чрез туризъм и в поставяне в риск от 100 милиона до 120 милиона работни места в туристическата индустрия.

По данни на Световната организация по туризъм Европа е най-посещаваният континент в света. Общият брой туристически посещения на чужденци в Европа през 2019 г. е около 538 млн.

Според Европейската комисия туристическият сектор в Европа създава 10% от Брутният вътрешен продукт на ЕС и осигурява бизнес на 2 400 000 предприятия. Световната организация по туризъм посочва, че през 2020г. спрямо 2019г. Европа претърпява спад от 70 % на международните пристигания, което е 500 милиона по-малко посетители.

За да спаси милиони работни места, Европейската комисия облекчи правилата за държавна помощ и използва финансовите си инструменти чрез няколко европейски програми и фондове, като например Coronavirus Response Investment Initiative, Sure Programme и Европейския инвестиционен фонд.

България като член на Европейския съюз се утвърждава като „близка” и лесно достъпна туристическа дестинация, предлагаща усещане за сигурност и надеждност. Улесненият граничен и митнически контрол, свободното движение на хора, капитали, стоки и услуги са предимства за България като туристическа дестинация.

В периода 2016-2019 г. страната ни бележи ежегодни ръстове на чуждестранните посетители и на приходите от международен туризъм. През 2019 г. посещенията на чужденци в България (без транзитните) нараства с 0,4% спрямо 2018г. и достига 9 311 681. Увеличение има при посетителите с цел почивка и ваканция с 1%, като са реализирани 5 860 447 посещения. Посещенията с цел бизнес туризъм са 1 761 190, като регистрират ръст от 1,9%. Намаляват с 6,7% посещенията с цел гостуване, спадайки на 625 355. Посещенията с други туристически цели са 1 064 689.

През 2019 г. общият брой на реализираните нощувки в категоризираните места за настаняване с 10 и повече легла е 27 154 791, като е налице ръст от 1,14 % спрямо 2018 г.

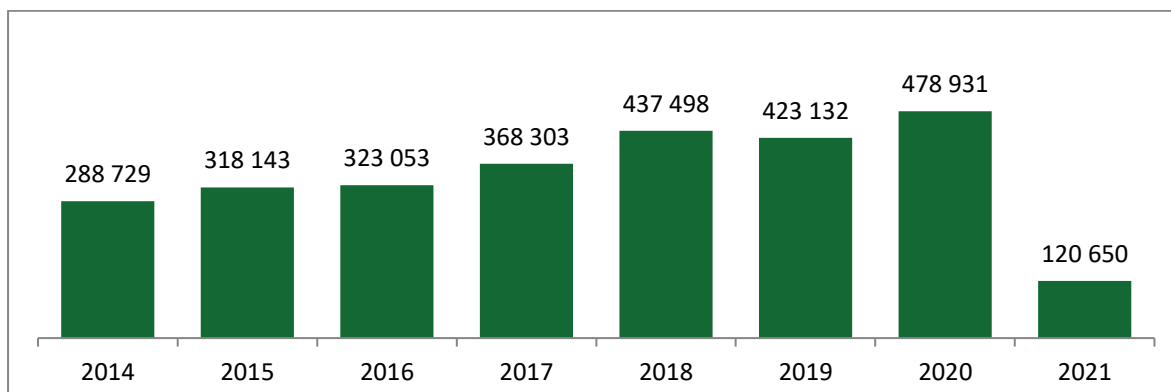

През 2019 г. броят на реализираните нощувки от български граждани в категоризирани места за настаняване с 10 и повече легла е 9 674 945 или увеличение с 5,98 %. Реализираните нощувки от чужденци са 17 479 846, което е нарастване с 1,54 % спрямо 2018 г. В челната класация с голям брой реализирани нощувки са туристите от Германия – 2 706 423 нощувки, от Румъния – 2 424 794 нощувки, от Великобритания – 1 757 833 нощувки, от Полша – 1 753 830, от Русия - 1 080 838. С най-високи ръстове по брой нощувки за 2019 г. спрямо 2018 г. са туристите от Румъния и Украйна. Разпространението на COVID-19 предизвика срив на туризма в България през 2020г.

По официални данни на НСИ посещенията с цел ваканция и бизнес от 7 601 637 през 2019г. спадат на 2 096 237 през 2020г. или намалението е с 73,43%. Реализираните нощувки от чуждестранни туристи намаляват от 17 479 846 през 2019г. на 4 609 175 през 2020г., което е спад с 73,64%. Всички водещи пазари бележат драстично свиване на пътуванията към България, като почти липсват посещения от руски и британски туристи.

През януари 2021 г. общият брой туристически посещения на чужденци в България е 120 650. Намалението спрямо януари 2020 г. е 74,8%.

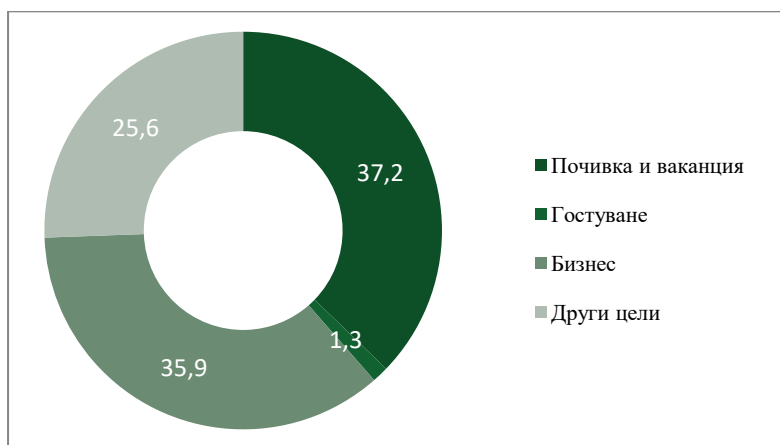
Фигура 1. Туристически посещения на чужденци в България през януари 2021 г.(брой)

Източник: НСИ

Намаление има при посещенията с цел почивка и ваканция, като са реализирани 44 924 посещения и спад от 82,7%. Посещенията с цел гостуване са 1 588. Посещенията с цел бизнес туризъм са 43 291, като те намаляват с 57,4%. Посещенията с други туристически цели са 30 847.

Фигура 2. Структура на туристическите посещения на чужденци по цели през януари 2021 г. в %

Източник: НСИ

През август 2022 г. посещенията на чужденци в България са 1 897.3 хил., или с 23.4% повече в сравнение с август 2021 година. Регистрирано е увеличение по всички наблюдавани цели. Транзитните преминавания през страната са 37.3% (707.7 хил.) от всички посещения на чужденци в България.

От общия брой чужденци, посетили България през август 2022 г., дялът на гражданите от Европейския съюз е 57.0% и достига 1 081.1 хил., като най-голям е броят на посещенията на граждани от Румъния - 27.8% и Германия - 21.5%. Посещенията на граждани от групата „Други европейски страни“ са 635.7 хил., или 33.5% от всички посещения в България. Най-голям брой посещения са регистрирани от Турция - 267.2 хил., или 42.0% от посещенията в тази група.

През януари 2021 г. страните от Европейския съюз продължават да са важен генериращ пазар за международен туризъм на България с общ обем от 60 833 туристически посещения (спад от 72,7%). През юли и август 2022 г. посетителите от ЕС са общо 700 598 туристически посещения; от други европейски страни - 509 415, други страни - 3 825 и останал свят - 25 584.¹⁹

През януари 2021 г. приходите от входящ туризъм възлизат на над 116 млн. лв., като спадът спрямо януари 2020 г. е 62%.

През месец януари 2021 г. българските граждани са реализирали общо 303 659 пътувания в чужбина. Пътуванията на български граждани в чужбина през август 2022 г. са 744.9 хил., или с 18.9% над регистрираните през август 2021 година.

¹⁹ <https://www.nsi.bg/bg/content/1965/>

През август 2022 г. най-голям брой пътувания на български граждани са осъществени към: Турция - 194.0 хил., Гърция - 163.6 хил., Германия - 69.8 хил., Румъния - 66.6 хил., Сърбия - 62.5 хил., Република Северна Македония - 29.5 хил., Италия - 21.5 хил., Австрия - 20.8 хил., Обединеното кралство - 16.3 хил., Франция - 12.6 хиляди.

Най-голям относителен дял от общия брой пътувания на български граждани в чужбина през август 2022 г. формират пътуванията с цел почивка и екскурзия - 44.7%, следвани от тези с други цели (гостуване, обучение, посещение на културни и спортни мероприятия) - 39.6%, и със служебна цел - 15.7%.

Най-много посещения в България през август 2022 г. са реализирали гражданите от: Румъния - 300.6 хил., Турция - 267.2 хил., Германия - 232.0 хил., Украйна - 138.3 хил., Полша - 89.5 хил., Сърбия - 88.4 хил., Гърция - 86.0 хил., Обединеното кралство - 69.0 хил., Франция - 63.9 хил., Нидерландия - 62.6 хиляди.

През август 2022 г. преобладава дялът на посещенията с цел почивка и екскурзия - 49.5%, следвани от посещенията с други цели - 44.3%, и със служебна цел - 6.2%.

Според Corruption Perception Index през 2016 г. България заема 75-то място (от общо 167 страни) при почти непроменени стойности на индекса след 2012 г. (около 41 при максимална стойност 100).²⁰ Този фактор въздейства негативно върху икономическия растеж и качеството на обществените услуги и представлява бариера за частните инвестиции в икономиката като цяло и конкретно в туристическия сектор. Бавно се осъществяват и реформите в областта на публичната администрация и електронното управление. Със значимо въздействие върху развитието на българския туризъм е прилаганата данъчна политика. Благоприятен за икономическото развитие на страната и на туристическия сектор е плоският данък с данъчна ставка от 10%. Основните предизвикателства в данъчната политика в областта на туризма са свързани с определянето на равнището на общата цена на предлаганите туристически услуги, формиращи пакетното пътуване, и данъчното облагане на отделните компоненти, участващи в структурата на туристическия продукт. Намаляването на ДДС в областта на туризма от 22% на 9% е една сериозна стъпка в положителната посока за развитие на туризма в България.

В община Стамболово през последните няколко години са отчитани нощувки в следните туристически обекти: Бунгала "Балкан Вилидж", Хотел „Арда“, Бунгала „Арда“, Семейен хотел

²⁰ <https://transparency.bg/corruption-perception-index-for-2016/?lang=en>

Проект № BG05SFOP001-2.025-0026 „Партньорството на гражданите с местните власти, предпоставка за прилагането на принципите на прозрачност, откритост и ефективност на публичните политики за устойчиво развитие на територията”, финансиран от Оперативна програма „Добро управление”

"Хефес", Къщи за гости „Никодия“, Къща за гости „Воеводски хан“, Семейен хотел „Перпера“ и Стаи за гости "Бакалница Тракия". Прави впечатление, че от 2017 до 2019 те нарастват сравнително бързо, докато от 2020 в резултат на Ковид кризата започват да намаляват и след това бавно започват да се покачват. Ето и данните за броя на нощувките през последните няколко години.

Таблица № 6 Брой на нощувките в туристическите обекти

Години	2017 г.	2018 г.	2019 г.	2020 г.	2021 г.	2022 г.
Брой нощувки	2243	3290	5042	1970	2073	1124

Данните показват, че трудно ще се възстанови броя на нощувките от 2019 г. Нанесените вреди от Ковид 19 и от войната в Украйна ще се преодоляват бавно и през следващите няколко години и то при положително подобряване на средата.

IV. SWOT анализ

Резултатите от SWOT анализа са записани в таблица, разделена на четири квадранта. Комбинацията два по два показва четири измерения едно до друго, което дава възможност за сравнение.

Важно е да се отбележи, че силните и слабите страни представят текущата информация или тази, която е назад във времето, а възможностите и заплахите са насочени към бъдещето. Извършвайки SWOT анализа ние изграждаме необходимия мост между постигнатото от общината до момента и стратегическите алтернативи, които се генерират. Освен това факторите са вътрешни и външни.

Вътрешните фактори са силните и слабите страни на общината. Силните страни са характеристиките, които дават на общината нейните преимущества спрямо съседните общини, докато слабостите са характеристики, които всяка община трябва да преодолее, за да подобри средата за живеене на света население.

Външни фактори са възможностите и заплахите за общината. Възможностите са елементи, които общината вижда във външната среда и към които трябва да насочи своето внимание в бъдеще, за да може да постига планираните успехи. Заплахите са елементи във външната среда, които биха могли да попречат на общината да постига целите и приоритетите си, и визията си, и които трябва да планира да преодолява.

Най-общо казано SWOT анализът е опростена, но ефективна рамка за идентифициране на силните, слабите страни, възможностите и заплахите, пред които е изправена всяка една община. Важно е да се използват в максимална степен силните страни, да се минимизират слабите страни и заплахите, и да се използват ефективно наличните възможности. Следвайки тези стъпки на SWOT анализа, стратегическото планиране осигурява по най-добрия начин определянето на средносрочните и дългосрочните цели на общината, както и мерките за тяхното постигане.

1. Промисленост и селско стопанство

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
Локализация в трансграничната област с близост до РГърция и РТурция, и възможност за търговия и сътрудничество.	Ниска предприемаческа активност и ниска конкурентоспособност на МСП, работещи на територията.
Развитие на различни местни производства: преработваща промишленост, винопроизводство, оранжерийно производство, шивашко производство, строителство и др.	Фалиране на някои фирми поради кризите и войната в Украйна и липса на нови производствени инвестиции.
Наличие на голям брой регистрирани фирми.	Голям брой микропредприятия със семейна заетост и липса на малки предприятия със заетост на повече от 10 човека.
Добив на инертни материали.	Опасност от производствени и селскостопански замърсявания и нарушен ландшафт.
Наличие на голям брой водоеми (яз. Студен кладенец, река Арда и нейните притоци, и над 200 други водни басейни), които могат да се използват за стопански нужди.	Неефективно използване на водните ресурси за напояване, за активно рибопроизводство, за водни атракции, обрасла и непочистена брегова ивица.
Наличие на инфраструктура, природни дадености, суровини и работна сила, които са основа за развитие на нови производства и селско стопанство.	Застаряващо население и обезлюдени територии. Липса на квалифицирани кадри. Влошена социално-икономическа среда.
Добри природни, климатични и почвени условия за развитие на земеделието.	Липса на сериозна подкрепа от страна на държавата, влошена социално-икономическа среда, която води до спад в интереса към селскостопанските дейности.
Традиции в отрасъл животновъдство, добри природни условия за отглеждане на: крави, овце, кози, свине, биволи и др.	Различните кризи и високата инфлация през последните години водят до унищожаване на цели стада животни.
Създаване на нови овощни насаждения (череша, ябълки, сливи и др.).	Не се използват в максимална степен възможностите за финансиране на ПРСР.
Наличие на биопроизводства.	Слаб интерес към сертифицирането, поради големите изисквания и високите цени на пазара за биохраните.
Бързо разрастване на пчеларството и производството на пчелни продукти	Ограничен асортимент и количества на пчелните продукти.
Наличие на значим горски фонд от 120 000 дка, от които общинския горски фонд се състои от 98 000 дка (80%) осигуряващ условия за дърводобив.	Наличие на ерозирали почви и некачествена дървесина. Сериозно изсичане на гората, липсват залесителни инициативи.
Възможности за професионално обучение по различни програми.	Липса на достатъчно образован, квалифициран и подготвен персонал отговарящ на пазарните нужди. Рязко намаляване броя на младите хора поради високата степен на миграция.
Уедрена земя на която се отглеждат зърнени и технически култури: пшеница, царевица, овес, ечемик, слънчоглед, рапица и др.	Монокултурно земеделие дължащо се на субсидираното зърнопроизводство. Липса на нормални субсидии за зеленчукопроизводството,

	лозарството и др. сектори, които осигуряват трудова заетост.
Наличие на общински пасища и мери.	Не се използват ефективно от арендаторите.
Наличие на квалифицирани кадри, обслужващи селскостопанските дейности и производства: трима ветеринарни лекари и четирима агрономи.	Липсват нови попълнения от млади и квалифицирани кадри в областта на селското стопанство и маркетинга на селскостопанската продукция.
Наличие на 3 бензиностанции и автомивка.	Липса на разнообразни комунални услуги.
Наличие на ресторанти, бистра и кафе-аперитиви.	Ограничено разнообразие и недостаатъчно качество на асортиментите.
Извършване на някои нотариални, данъчни и съдебни услуги от общинската администрация.	Ограничени административни общински услуги.
Реализирани проекти по различни програми и главно по ПРСР.	Малко на брой партньорства и партньорски проекти. Липса на подкрепа от страна на Общината.
Традиционно развито тютюнопроизводство и тютюнопреработка.	Ограничен обем тютюнопреработка и бавна смяна на тютюнопроизводството.
ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
Възможности за развитие на традиционните производства, основани на производствените иновации и превръщането им в конкурентноспособни стоки и услуги от съвременен тип.	Намаляване на предприемаческата активност, ограничаване капацитета и финансовите ресурси на МСП поради COVID 19 и поредицата от кризи и войната в Украйна.
Нови възможности свързани с европейските структурни фондове и Плана за възстановяване и устойчивост през новия програмен период.	Намаляване на местния административен и човешки ресурс поради застаряващото население и миграцията най-вече на младите хора.
Развитие на нови селскостопански производства и биопроизводства, които се търсят на европейските пазари.	Невъзможност за излизане на външните пазари поради липсата на окрупняване, отглеждане на нови сортове, култури и липса на интерес за сертифициране на биопроизводства.
Възможности от ЕСФ за подобро стимулиране на селскостопанските производства и тяхната преработка. Наличие на МИГ на територията на общината.	Липсващите секторни обединения на производителите влошават бизнес средата, лишават местните производители от консултантска дейност и водят до неефективно използване на европейските финансови механизми.
Изграждане на индустриални зони в населените места с изградена инфраструктура, които да привличат бъдещите инвеститори в общината.	Липсата на свободен финансов ресурс, който да осигури възможност общината да изгради необходимата бизнес инфраструктура и да я рекламира, за да привлече вниманието на сериозните инвеститори лишава местния бизнес от реална подкрепа на местната власт.
Наличието на многобройни язовири и водоеми създават възможности за развитието на рибовъдство и рибопроизводство, както и за изграждане на напоителни системи.	Изграждането на напоителни системи ще среща трудности, които могат да го провалят поради: различната собственост на терените, трудно създаване на подобни обединения, наличие на различни интереси и бойкот на всякакви подобни инициативи. Липса на инвеститорски интерес към рибопроизводството ще доведе до неизползване на този сериозен воден ресурс.
Промяната в политиката на субсидиране на някои земеделски дейности и култури ще осигури възможност за развитие на някои нови сектори, които в момента се намират в криза, но за които в общината съществуват добри условия.	Проблемите свързани с неправилното субсидиране на някои земеделски култури в България, както и на животновъдството, ще доведе до тяхното трайно намаляване или дори до изчезването им.
Екологично чист район, подходящ за отглеждане на екологични продукти, чието търсене нараства сериозно на европейския пазар и ще продължи да се увеличава.	Трудното намиране на пазари на екологичната продукция спира интереса към това толкова важно за развитието на региона биопроизводство и минимизира неговото разрастване.

Възможности за разширяване развитието на пчеларството след осигурената подкрепа от ПРСР.	Разширяване на екологичните заплахы /пръскането с пестициди/могат да доведат до намаляване на пчелните семейства.
--	---

2. Развитие на туризма

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
Наличие на туристически комплекси, хотели, бунгала и няколко къщи за гости, и увеличен туристопоток.	Предлагане на ограничен брой услуги. Липса на интегрирани услуги и достатъчно атракции и развлечения за туристите.
Наличие на търговски обекти, обслужващи ежедневните нужди на местното население и гостите на общината.	Липсват търговски обекти предлагащи: сувенири, екологична храна, традиционна местна храна и др.
Наличие на ресторанти, бистра и кафе- аперитиви.	Ограничено разнообразие, недостатъчен брой на асортиментите и ниско качество на услугите.
Възможност за резервиране и електронна регистрация в туристическите обекти.	Липсващ ТИЦ и невъзможност за осигуряване на комбинирана резервация /ползване на различни услуги/ при пребиваване на територията.
Наличие на Интерактивната изложба „Биологичното разнообразие в долината на Арда“	Липса на подготвени гидове. Лоша поддръжка и неизползване на Интерактивната изложба „Биологичното разнообразие в долината на Арда“.
Наличие на неправителствени организации в общината, които могат да подкрепят с проекти туристическите обекти.	Липсват туристически и бизнес объединения, които да повишат конкурентоспособността на туристическите обекти и да подкрепят тяхното партньорство.
Възможност за откриване на нови работни места в областта на туризма.	Липса на квалифицирани кадри. Сезонна нестабилност на туристическата дейност.
Наличие на туристически обекти разполагащи с добри условия за отдих и почивка.	Неефективно използване на изградената туристическа инфраструктура.
Наличие на богато биоразнообразие, което привлича любителите на природата и главно наблюдателите на птици.	Не достатъчно се популяризира биоразнообразието и предлаганите в тази област услуги. Липсват квалифицирани водачи.
Наличие на богато културно наследство и културни обекти на територията.	Липса на местна инициативност от страна на читалищата в областта на културните традиции.
Отлични природно-климатични условия за развитие на туризма.	Липса на достатъчно информация и реклама. Липса на интегрирани туристически услуги.
Традиционен фолклор, кухня, обичаи и културно-исторически обекти.	Слабо се представя културното наследство извън пределите на общината.
Издаване на отделни рекламни материали, представящи общината и отделни нейни ресурси и местни инициативи.	Липса на системна рекламна кампания промотираща общината и нейните туристически възможности. Общината не участва в туристически изложения, които да представят местния туристически потенциал комплексно.
Поставени указателни табели и информационни табла.	Липсва съвременно маркиране и достатъчно на брой пътни табели на подходите към общината и туристическите обекти.
ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
Съществуват възможности за изграждане на нови туристически обекти и потребност от откриване на атракции за гостите на общината.	Липсата на квалифицирани кадри може да влоши сериозно благоприятната среда за развитие на туризма в общината.
Привличането на различни партньори като: музеи, театри, читалища, НПО, туроператори и други ще осигури възможност за разработване на интегрирани услуги и за тяхното популяризиране.	Продължаването на Ковид пандемията, разрастването на енергийната криза, инфлацията и влошената икономическа обстановка ще намалят туристопотока и ще доведат до фалит някои от туристическите обекти.
Възстановяването на ТИЦ към общината може да подобри информационната среда за туристите и да	Незаинтересованост от страна на местната власт по отношение развитието на туристическите обекти, която води до сериозен спад в туристопотока.

разшири рекламната кампания за туристическите възможности на община Стамболово.	
Възможност за финансиране на туристическите услуги, културните обекти и достъпа до тях от страна на европейските фондове през новия програмен период.	Липсата на достатъчна предприемаческа активност и финансов ресурс може да доведе до неефективно използване на съществуващите възможности за финансиране на туризма, туристическата инфраструктура и туристическите услуги, както и до стесняване на туристическите дейности.

3. Човешки ресурси

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
Осигурено професионално обучение по различните програми, както на част от безработното, така и на заетото население.	Недостиг на квалифицирана работна ръка. Липса на устойчивост на новосъздадените работни места.
Провеждано текущо административно обучение на служителите от общинска администрация.	Някои от предлаганите възможности за индивидуално обучение на общинските служители са безплатни, но други са доста скъпи и на практика са трудно достъпни за голяма част от тях.
Обучение на земеделските производители и предприемачите от общината и от МИГ Стамболово-Кърджали 54 относно възможностите за отпускане на безвъзмездна финансова помощ по СВОМР.	Липса на инициативност и достатъчен финансов ресурс за развитие на собствен бизнес в сферата на производството и земеделието.
Наличие на СУ "Свети Климент Охридски" и професионално обучение по професията „Готвач“, специалност „Производство на кулинарни изделия и напитки“.	Слаба чуждоезикова подготовка и ограничен брой местни кадри владеещи чужди езици. Липса на достатъчно възможности за професионална реализация на квалифицираните кадри.
Наличие на свободна работна сила.	Голям процент миграция сред икономически активните лица. Застаряващо население и малък брой млади хора.
Наличие на млади хора до 19 г. осигуряващо добра възможност за захранване и обновяване на групата на икономически активните лица.	Липсват работни места с високо възнаграждение, което да задоволи потребностите на младите хора и да им осигури добро качество на живот.
ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
Привличане на специалисти от съседните общини с висок образователен статус и професионална подготовка за обезпечаване на местните нужди от квалифицирани кадри.	Тотално обезлюдяване и необратимо застаряване на населението на територията водещо до тотална липса на квалифицирани кадри. Ниските заплати ще оставят работните места незаети, без да могат да се привлекат квалифицираните кадри от големите населени места.
Изграждане на нови международни и трансгранични взаимоотношения с други общини и местни структури зад граница.	Прекъсване на международните контакти поради наличието на корона вирус и опасностите от разрастване на други епидемии.
Изпълнение на повече проекти подобряващи електронното управление на общината и повишаващи квалификацията на местните кадри през 2021-2027 г.	Намаляване броя на образованите млади хора и икономически активните лица, които да бъдат обучавани.
Утвърждаване на общината като спокойно, тихо, екологично чисто и безопасно място за отдих и почивка, разширяване на вилните зони и местата за отдих.	Амортизиране на публичната инфраструктура, липса на основни услуги, обезпечавачи доброто качество на живот на местното население и туристите.

4. Инфраструктура

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
Изградена пътна междуобщинска и вътрешнообщинска инфраструктура в добро състояние.	Липса на достатъчно средства за поддържане на четвъртокласните пътни мрежи. Затруднено

	снегочистване на отдалечените населени места през зимния сезон.
Наличие на автомобилен междуселищен транспорт и транспортни връзки с Хасково.	Намален обществен транспорт. Липса на вътрешноселищен транспорт свързващ някои населени места с общинския център.
Наличие на частни фирми, предлагащи транспортни средства под наем.	Слаба наситеност на транспортните услуги. Не са развити добре превозваческите услуги.
Частично преминаване на ж.п. линия през общината.	Не се използва ж.п. транспорта в общината.
Изградена енергопреносна мрежа и улично осветление.	Част от електропреносната мрежа е остаряла. Не е подменено уличното осветление с енергоспестяващо.
Изградена и поддържана вътрешноулична мрежа.	Част от уличната мрежа се намира в лошо състояние.
Добро покритие на територията с телефонни връзки, приемане на радио и телевизионни сигнали и др.	Неравномерно покритие на различните мобилни и радио сигнали.
Осигурена оптична кабелна връзка по въздушен път, наличие на Уайърлес на публични места (община, кафенета и др.). Наличие на няколко доставчици на Интернет.	Липсва онлайн връзка между кметствата и Общинската администрация за осигуряване на административни услуги на място.
Сътрудничество на общината с регионалните медии: www.xnews.bg/ , в-к "Марица" - Хасково, AnteneAir, Haskovo.net, Haskovo.info, в-к „Нов живот“ - Кърджали, в-к Арда нюз – Кърджали и др.).	Липса на ефективна общинска медийна политика.
Добре организирано сметосъбиране и сметоизвозване. Наличие на определени места за събиране на оборска тор.	Амортизирано оборудване. Липсва разделното събиране на отпадъците и компостиране.
Водоснабдени са всички населени места на общината липсва воден режим. Изградена или частично изградена нова канализационна мрежа в някои села.	Не влязла в експлоатация голяма част от новоизградената канализационна мрежа и пречиствателните станции. Липсва канализация или е частично изградена в някои населени места на общината. Голямо количество септични ями, опасност от замърсяване на подпочвените води.
Наличие на обекти с възобновяеми енергийни източници.	Липса на съоръжения за осигуряване на алтернативни енергийни източници за собствени нужди.
Наличие на Спортна зала и два стадиона.	Липса на съвременна база, оборудване и средства за текуща поддръжка.
Наличие на външни инвестиции в 8 алтернативни енергийни източници.	Не е довършена техническата инфраструктура.
Наличие на зелени площи и паркова част в с.Стамболово. Изградени детски площадки.	Липса на достатъчно зелени площи и детски площадки и трудности с тяхната текуща поддръжка.
ВЪЗМОЖНОСТНИ	ЗАПЛАХИ
Изграждане на газопровод, който да захранва стопанските обекти и жилищата на гражданите.	Още по-големи проблеми с доставката на газ. Липса на инвеститорски интерес поради прогнозно ниско потребление на газа.
Изграждане на нови алтернативни енергийни източници.	Заплаха за птиците при изграждане на вятърните генератори и отнемане на плодородна земя.
Разделно събиране на отпадъците и тяхната преработка. Компостиране на растителните и животински отпадъци.	Влошаване управлението на отпадъците в общината и замърсяване на територията.
Изграждане на съвременна туристическа инфраструктура и подобряване достъпа до културните и природните обекти.	Намаляване на туристопотока поради трудния достъп до културно-историческите и природните обекти.
Изграждане на бизнес инфраструктура и развитие на услуги, обслужващи бизнеса.	Забавяне на икономическото развитие на общината поради липса на иновативни предприемачески инициативи и действащи публично-частни партньорства.

Обновяване и модернизиране на здравната, социалната, образователната, културната и развлекателната инфраструктура.	Обезлюдяване на общината и нейното маргинализиране, поради липсата на съвременна инфраструктура.
--	--

5. Околна среда

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
Отлични природни дадености, разнообразен ландшафт и голям брой язовири и водоеми.	Не се използват ефективно природните дадености. Неглижиране на екологичния туризъм.
Голямо биоразнообразие, характерно за района на Източните Родопи.	Ниска информираност за биоразнообразието и незаинтересованост от страна на местното население. Наличие на браконieri и поставяне на отрови, които тровят дивите животни. Рядко се реализират мерки, свързани с опазване на биоразнообразието.
Наличие на много пещери, природни и екологични забележителности, които не се използват ефективно на този етап.	Липса на компетентни гидове и планински водачи, които да обслужват информирано туристите.
Изградени и използвани еко-пътеки.	Не се поддържат текущо еко-пътеките след тяхното изграждане.
Наличие на голям общински горски фонд.	Нерегламентирана сеч на част от горите.
Наличие на дивеч и ловни дружинки, полагащи грижи за неговото опазване.	Наличие на браконieri и поставяне на отровни примамки.
Организирано сметосъбиране и сметоизвозване на битовите отпадъци за всички населените места на община Стамболово.	Остаряло оборудване. Липсва оборудване и инфраструктура за разделно събиране на опасните и масово разпространените отпадъци. Периодична поява на малки, локални нерегламентирани замърсявания на земеделските и горските терени.
Осигуреност на общината с подходящ камион и съвременни съдове за събиране на битовите отпадъци за всички населени места.	Нужда от обновяване на оборудването свързано със сметосъбирането и сметопочистването.
Изградено регионално депо за неопасни отпадъци в Харманли, отговарящо на съвременните екологични изисквания.	Липсва компостираща инсталация за зелени и биоразградими отпадъци, които са основния отпадък на територията.
Наличие на работеща сепарираща инсталация, която осигурява приемането и третирането на разделното събиране на отпадъците и тяхното последващо рециклиране.	Не е въведено разделно събиране на масово разпространените отпадъци, отпадъци от опаковки, отработени масла и отпадъчни нефтопродукти на територията на община Стамболово.
Разработване на нови стратегически документи: Програма за опазване на околната среда и Програма за управление на отпадъците до 2027 г.	Недостатъчно познаване на нормативната уредба, регламентираща опазването на околната среда от населението, и необходимост от провеждане на разяснителни кампании.
Определяне на морфологичния състав на отпадъците по унифицираната методика.	Занижен контрол върху изхвърлянето на битовите отпадъци на забранените за това територии.
Въведени финансови механизми, стимулиращи оползотворяването на отпадъците и предотвратяването на тяхното депониране (въведени отчисления по чл. 64 от ЗУО).	Липса на достатъчно възможности, предотвратяващи образуването на различните видове отпадъци.
Прилагане на регионалния принцип за управление на отпадъците, осигуряващ обединение на ресурси и потенциал от страна на съседните общини и създаване на сдружение.	Голям дял на инертните материали и отпадъци от строителството, доказващ неправомерното изхвърляне и смесването на битови и строителни отпадъци.
Положително отношение на общината и местната общност към проблемите на управление на отпадъците.	Недостатъчен административен и финансов капацитет на община Стамболово за обезпечаване на разделното събиране на отпадъците.

Липса на големи промишлени източници на замърсяване.	Липса на договори на фирмите и земеделските производители за оползотворяване на производствените, растителните и животинските отпадъци.
Организиране на масови обществени почиствания на публични места и замърсени терени.	Неефективно използване на възможностите от страна на местните ключови фигури за привличането им в проекти, финансирани по оперативните програми.
Включване на прецизен контрол и обезопасяване на наличните пестициди и препаратите за растителна защита при изтекъл срок на годност от страна на ангажираните институции от по-високите нива.	Наличните пестициди и други препарати за растителна защита след изтичане на срока им на годност са особено опасни за околната среда.
ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
Възможности за залесявания и изграждане на просеки, ограничаващи разрастването на пожарите.	Засилване на ерозионните процеси. Намаляване или изчезване на традиционните дървесни видове. Опасност от намаляване на горските терени.
Подобряване достъпа до значимите природни обекти, повишаване на информираността за тях и изграждане на нови еко-пътеки.	Опасност от замърсяване на околната среда от производствени и главно от селскостопански замърсители, туристи и местни жители. Разрушаване на интересните природни обекти на територията.
Финансиране на проекти, водещи до опазване на биоразнообразието, изграждане на екологична инфраструктура и подобряване на околната среда като цяло.	Промяна в състава на биоразнообразието. Изчезване на някои от застрашените видове.
Изграждане на общинска информационна система, която да достигне до максимален брой местни жители и гости на общината.	Прекалена експлоатация на екологичните обекти в резултат на повишения интерес и влошаване на екологичната среда.
Ефективно използвана на европейските програми за решаване на проблемите, свързани с управлението на отпадъците и доизграждане на съвременна екологична инфраструктура.	Намаляване на местните финансови ресурси за разширяване на услугите и дейностите, свързани с управление на отпадъците в условията на остра икономическа криза, висока инфлация и дефицити.
Европейско финансиране на Регионалното депо за въвеждане на система за компостиране на биоразградими и биоотпадъци.	Значително увеличение на разходите за управление на битовите отпадъци и необходимост от повишаване на такса битови отпадъци за населението.
Реално използване на законовите възможности за привличане на граждани, фирми и НПО в процесите на управление на отпадъците и тяхното намаляване на местно ниво.	Образуване на замърсени участъци на територията на общината и анонимност на виновните лица, което засилва безотговорността на граждани и фирми.
Подобряване на инфраструктурата и на административния капацитет в сферата на отпадъците на регионално ниво.	Засилване зависимостта на общините от централните и регионалните власти, което води до създаване на опасности от сериозни замърсявания на местните терени.
Приемане на нова нормативна уредба, осигуряваща въвеждането на информационна общинска система за мониторинг и контрол на отпадъците.	Невъзможност за приложение на разделното събиране на отпадъците поради високата себестойност на разходите, свързани с неговото приложение.
Възможности за използване формите на публично-частното партньорство при изграждане на инфраструктура и разделно събиране на масово разпространените отпадъци.	Намаляване нивата за рециклиране и оползотворяване на отпадъците.
Осигуряване на извънбюджетно финансиране чрез европейските, националните и регионалните източници.	Амортизация на наличната сметосъбирателна техника и оборудване поради липса на финансов ресурс.
Осигуряване на прозрачна и справедлива методика за определяне на „такса битови отпадъци“ в региона.	Обезлюдяването на територията създава опасности от увеличаване на „такса битови отпадъци“, която трудно ще се заплаща от местното население.

Информирание на населението за богатото биоразнообразие и неговото значение, чрез разработване и изпълнение на поредица от проекти.	Недостатъчна инициатива на местните ключови фигури в областта на биоразнообразието.
---	---

6. Култура и спорт

СИЛНИ СТРАНИ	СЛАБИ СТРАНИ
Културни традиции – активна читалищна и извънкласна дейност (танцови и певчески състави); Културното наследство (голямо количество регистрирани паметници на културата – 57 паметници от национално и местно значение, Етнографски музей, традиционна местна кухня и др.).	Затруднена издръжка на културната инфраструктура (читалищата) и реализацията на културните инициативи; Материалната база и оборудването на читалищата е остаряла; Голяма част от археологическите обекти не са проучени или са лишени от добър достъп; Липсват публично-частни партньорства и проектна активност от страна на читалищата и НПО.
Наличие на 10 работещи читалища, разполагащи с библиотеки и самодейни състави.	Липса на алтернативни инициативи и гъвкавост за развитието на културния мениджмънт, включващ намирането и използването на алтернативни финансови ресурси и разширяване на услугите. Липса на открита сцена за провеждане на големи публични инициативи на открито.
Наличие на сравнително добра материална база на читалищата /помещения, компютри, библиотечен фонд/.	Неефективно използване на наличната материална база. Остарял библиотечен фонд и липса на иновативни читалищни инициативи.
Провеждане на традиционни културни събития (надсвирването, събори, празници, концерти, фестивала на хляба и др.)	Спирането през последните години надсвирване води до отсъствие на национално традиционно културно събитие в общината от регионално или от национално значение.
Наличие на интересни местни обичаи и традиции и тяхното възпроизвеждане.	Слаба активност при тяхното проучване и популяризиране.
Наличие на спортна инфраструктура с възможности за надграждане.	Лоша поддръжка, незадоволително качество и ограничени условия за спорт и забавления.
ВЪЗМОЖНОСТИ	ЗАПЛАХИ
Възстановяване на надсвирването или създаване на нова културна проява, която да привлича голям брой посетители от съседните общини.	Амортизация и разрушаване на наличната културна инфраструктура, ако не се обновява.
Финансиране на културните събития от ПРСР, от СВОМР, и от други европейски програми. Активен обмен на самодейни състави с други региони и страни.	Изчезване на местните традиции и обичаи. Отмиране на културните прояви и спад на обществен интерес към тях.
Обединяване усилията между училищата и читалищата за разработване и финансиране на съвместни програми с цел привличане вниманието на младите хора към: пленери, модерни танцови прояви, литературни конкурси, състезания свързани с познания за историческото минало, екологията и др.	Инертност, липса на интереси, negliжиране на културните и екологичните ценности, липса на позитивно мислене и инициативност сред неправителствения сектор и младите хора.
Обновяване и разширяване на спортната инфраструктура.	Занемаряване на спортната инфраструктура поради липса на достатъчно финансов ресурс.

При разработването на Стратегията ще се използват силните страни като налични местни ресурси, ще се търсят възможностите за справяне с критичните „слабости“, като се възползваме в максимална степен от желаните възможности, както и ще се търсят възможности за

сметчане на възможните заплахи. За по-голяма яснота оценката на четирите квадранта се прави по двойки, които са логически свързани. Приели сме, че най-важната двойка е тази на вътрешните слабости и външните заплахи, защото тази комбинация идентифицира най-сериозните проблеми, пред които е изправена общината и за които задължително трябва да се намерят решения.

За да се оптимизира управлението на местно ниво и за да се постигнат регламентиранияте цели и приоритети, които ще залегнат в Стратегията за развитие на устойчив туризъм, планираните мерки ще се допълнят и от дейности, които се налагат от приложението на една по-агресивна стратегия осигуряваща и връзката между ***Възможностите и Силните страни***. В случая стратегията на развитие трябва да се построи така, че заемащата в нея площ да се увеличава. Проблемите в този случай могат да възникнат, когато наличието на Възможности, не означава и наличие на местен капацитет за тяхното използване. Затова, за да е успешна планираната агресивна стратегия, тя изисква висока активност при подготовката на кадрите, висока активност при привличането на алтернативните финансови източници и висока оперативна активност, за да се оползотворят в максимална степен възможностите и силните страни.

Връзката между ***Силните страни и Заплахите*** определя рисковете на развитие, които също отчитаме и трябва да съобразим. Докато връзката между ***Слабите страни и Възможностите*** извежда ограниченията на развитие, които не трябва да пренебрегваме, но които не са водещи в нашия случай.

Балансирането между силните страни от една страна и предприемането на защитни мерки, които преодоляват заплахите е най-доброто решение на проблемите на общината на този етап.

V. Система за управление и реализация на Стратегия за туризъм и устойчиво развитие на община Стамболово за периода 2023-2030 година

Стратегическата рамка отразява насоките за развитие на туризма, заложили в стратегическите планови документи на ЕС и България, както следва:

- Стратегическата рамка включва цели и дейности в съответствие с основните приоритети на ЕС за устойчиво развитие на европейския туризъм.

- Стратегическата рамка е в унисон с: Резолюцията на Европейския парламент от 25 март 2021 г. относно създаване на стратегия на ЕС за устойчив туризъм, с Европейската стратегия „Европа 2020“ и съдържа цели и дейности за постигане на приоритетите на Националната стратегия за устойчиво развитие на туризма в Република България, 2014-2030 г.
- Стратегическата рамка отразява заложените по отношение на туризма приоритети в Националната програма за развитие БЪЛГАРИЯ 2030 г.

1. Визия, цели и приоритети за развитие на общината в областта на туризма и устойчивото развитие за периода 2023-2030 г.

При определянето на стратегическата рамка се изхождаше главно от разбирането, че „Туризмът е междусекторна икономическа дейност с голямо въздействие върху околната среда и климата и върху икономиката на ЕС като цяло, и по-специално върху икономическия растеж, заетостта и социалното и устойчивото развитие на регионите“ отразено в Резолюцията на Европейския парламент от 25 март 2021 г. относно създаване на стратегия на ЕС за устойчив туризъм, както и другите европейски и български стратегически документи.

Визията за развитието на една дестинация може да се определи като дългосрочна концепция за това какво ще представлява тази дестинация след 15-20 години. От друга страна, тази концепция трябва да бъде съобразена с визията на България като устойчива туристическа дестинация.

Ключовите фактори за това са:

- ✓ Туризмът да бъде мощен инструмент за социално и икономическо развитие;
- ✓ Туризмът да бъде една от приоритетните политически цели;
- ✓ Устойчивост на социалната, икономическата и природната среда;
- ✓ Наблюдение и съобразяване на постоянно променящия се консуматор на туристически продукт;
- ✓ Подобряване на конкурентоспособността.

Върху тези пет фактора се градят стратегиите, програмите, целите, визиите и мисиите в повечето национални стратегии и програми за развитието на туризма. Много от тях засягат и регионалните, областните и общинските програми за развитие на туризма в България. Те са поставени в основите и на Стратегията за туризъм и устойчиво развитие на община Стамболово за периода 2023-2030 г. Ето и нейната Визия:

ВИЗИЯ: *Община Стамболово да се превърне в предпочитана туристическа дестинация с ясно разпознаваема регионална идентичност, съхранена култура и природа, основана на конкурентните предимства на местния потенциал и ресурси, които осигуряват заетост и доходи за населението.*

Основната цел на развитието на туризма в периода 2023-2030 г. е утвърждаване конкурентоспособността и ефективността на туризма в Стамболово посредством оптимално използване на наличните природни и антропогенни ресурси в съответствие с пазарните изисквания и потребителските очаквания за устойчиво развитие на туризма.

Стратегическите цели на Стратегията са следните:

- СЦ1. Поддържане, възстановяване и усвояване на високия потенциал на природните и антропогенните туристическите ресурси на общината като основа за развитие на устойчиви видове туризъм и създаване на регионални брандове;
- СЦ2. Координация и взаимодействие с туристическия бизнес за опазване на културните и природните ресурси и за инвестиране в нови обекти.
- СЦ3. Подобряване на местните социално-икономически условия за развитие на туристическите дейности и услуги;
- СЦ4. Изграждане, възстановяване и поддържане на модерна, функционална, достатъчна по капацитет инфраструктура (паркинги, тротоари, спортни и детски площадки, зелени площи, улична маркировка и указателни табели) необходима за развитието на туризма в общината;
- СЦ5. Повишаване на капацитета и конкурентоспособността на туризма в общината и региона, чрез изграждане и поддържане на партньорски взаимоотношения, мотивиращи частния туристически сектор, местното население и туристите за развитието на дестинацията;
- СЦ6. Диверсифициране на туристическите продукти и подобряване качеството на предлаганите туристически услуги.

За реализирането на формулираната визия и постигането на поставените във връзка с нея стратегически цели за устойчиво развитие на туризма в общината са подходящи следните два стратегически подхода:

- а) Подобряване имиджа на община Стамболово и брендирането ѝ като качествена дестинация за различни алтернативни видове туризъм.
- б) Фокусиране върху определени подсегменти на специфичните сегменти на туристическия пазар (като: семейства с деца, младежи, трета възраст, екологична и биообщност, спортисти, организационен пазарен сегмент) и реализиране спрямо тях на диференциация в сравнение с конкурентните дестинации.

Посочените по-горе като подходящи за община Стамболово стратегии кореспондират задължително с прилагането на диференциран маркетингов подход в комбинация с концентриран маркетингов подход. Поставените стратегически цели се конкретизират в пет приоритета за развитие на община Стамболово като туристическа дестинация, както следва:

Приоритет 1. Създаване на здравословна, сигурна и безопасна среда за развитие на туризма.

Приоритет 2. Управление и опазване на туристическите ресурси и обекти.

Приоритет 3. Развитие на обща и туристическа инфраструктура.

Приоритет 4. Развитие на туристическата зона на територията на общината.

Приоритет 5. Развитие на целогодишен туризъм.

Изпълнението на стратегическите цели и приоритетите ще осигури трайна конкурентоспособност на общината като туристическа дестинация, ще подпомогне устойчивото развитие на туристическата индустрия, като се следват ясните приоритети за развитие на туристическите продукти и се проявява гъвкавост и адаптивност при тяхното предлагане. Стратегията е реалистична, защото се фокусира върху дейности, които са възможни за финансиране и имат голям икономически ефект за местната икономика, освен това тяхното изпълнение се основава на разполагаеми местни ресурси.

Основните предизвикателства и рискове, които стоят пред постигането на целите на Стратегията са свързани с възможно влошаване на международната обосновка и трудностите свързани с изграждането на туристическата инфраструктура и опазването на околната среда. За това трябва да се търсят възможности за изграждане на публично-частни партньорства и да се въвлече по-голяма част от местното население при реализацията на конкретни мерки за устойчиво развитие на територията. Само така ще може да се подобри устойчиво местната инфраструктура, да се запазят природните дадености и да се обезпечи в голяма степен тяхното съхранение.

За да се изпълнят стратегическите цели на “Стратегията за туризъм и устойчивото развитие на община Стамболово 2023-2030 г.” е необходима концентрация и фокусиране върху приоритетните видове туризъм, за които Стамболово има местни ресурси и капацитет. Това са: екологичният, селският, културният, вино, бизнес, ловният, риболовният, семинарният, религиозният и уикендов туризъм. Всички те носят една обща, незаменима и уникална местна идентичност, типична за Стамболово и региона на Източните Родопи. Тя трябва да служи за тяхното утвърждаване и да допринася за конкурентоспособността на цялата туристическа дейност в общината и региона. Тези приоритетни видове туризъм не използват достатъчно активите на Стамболово за тяхното конкурентноспособно развитие, а някои от тях са все още в началната си фаза на развитие. Затова са предвидени конкретни мерки за фокусиране върху местната идентичност и развитието им до по-конкурентноспособно ниво в регионален и национален мащаб. Екологичният и селският туризъм са основни за община Стамболово, защото имат най-развитата ресурсна база и разполагат с най-много местни активи.

2. Основни принципи:

При провеждането на политиката в туризма е важно да се работи в условията на публичност, откритост, активен диалог и сътрудничество с институциите, държавните администрации, неправителствените организации, бизнеса, медиите и гражданите. Основният приоритет трябва да е насочен към законосъобразното и целесъобразното провеждане на туристическата политика на страната, да се създават необходимите условия за развитие на диверсифициран местен, регионален и национален туристически продукт, който да бъде промотиран на нашия и чуждите туристически пазари. Да се работи активно за утвърждаване на дестинацията като конкурентоспособна туристическа дестинация за устойчив целогодишен туризъм. Общинското ръководство трябва да полага целенасочени усилия, така че територията на община Стамболово да се възприема като атрактивна туристическа дестинация със своята уникалност - културно наследство и природни дадености, високо качество на предлаганите туристически продукти и услуги. Екипът на Общинска администрация трябва да работи при спазване на принципите законност, откритост и достъпност; отговорност и отчетност; ефективност и координация; предвидимост; обективност и безпристрастност. Други важни принципи, които са залегнали в Стратегията са:

➤ *Ангажираност на заинтересованите страни*

Като цяло туристическата индустрия е сложен отрасъл, който зависи не само пряко от нивото и капацитета на доставчиците на основните туристически услуги /транспорт, настаняване и

Проект № BG05SFOP001-2.025-0026 „Партньорството на гражданите с местните власти, предпоставка за прилагането на принципите на прозрачност, откритост и ефективност на публичните политики за устойчиво развитие на територията”, финансиран от Оперативна програма „Добро управление”

храна/, но и от други важни фактори. За община Стамболово това са местните читалища и сдружения и комуникациите с тях. Всички те заедно играят много важна роля за развитието на туризма в общината и региона.

Без активното участие на заинтересованите страни в споделянето на една обща визия за развитие на туризма не би било възможно осъществяването на Стратегията за туризма и устойчивото развитие на община Стамболово за периода 2023-2030 г.

➤ ***Гъвкавост на стратегията***

Стратегията за туризма и устойчивото развитие на община Стамболово е в пълна съгласуваност с Националната стратегия за устойчиво развитие на туризма в България – 2014-2030. Ето защо в процеса на нейното осъществяване е много важно тя да отчита настъпилите промени и реалности на пазара, като се адаптират планираните мерки и проекти спрямо тях.

➤ ***Стратегията и устойчивото развитие***

Стратегията за туризма и устойчивото развитие на община Стамболово, си поставя приоритети и цели, които могат да се постигнат с различни мерки, които да бъдат съгласувани с мерките за опазване на околната среда.

➤ ***Реалистичност на стратегията***

Приоритетите и целите, които са включени в Стратегията, както и мерките за осъществяването ѝ са реализуеми при настоящите и предвидените ресурси. Те са формулирани и съгласувани със заинтересуваните страни на територията. Това прави Стратегията не само реалистична, но и оперативна от първия ден на нейното прилагане, а методологията за актуализация прави възможно оперирането на всички мерки, дори при промяна на пазарната и финансовата среда.

3. Програма за туризъм и устойчиво развитие

Програмата за туризма и устойчиво развитие на община Стамболово за 2023-2030 г. е разработена в изпълнение чл. 11 и 12 от Закона за туризма. Тя е динамичен и отворен документ, който може да бъде променян и допълван съобразно настъпилите промени в приоритетите на общината, в националното законодателство и други фактори със стратегическо значение. Тази програма за развитие на туризма следва да бъде изпълнявана от Общинска администрация, Обществен съвет за туризъм и устойчиво развитие на община Стамболово, организации в сферата на туризма и бизнеса и други заинтересовани страни и партньори. Съобразена е с приоритетните задачи за развитие на отрасъла, наличните ресурси на територията на община Стамболово, съвременните услуги в областта на наличните видове туризъм и изградените структури в подкрепа на туризма.

Програмата ще се осъществява съобразно изискванията на извънредната обстановка и всички туристически обекти на територията на общината ще предлагат безопасни условия на посетителите.

Програмата за действие за реализиране на Стратегията за устойчиво развитие на туризма в община Стамболово за периода 2023-2030 г. интегрира стратегическите цели, приоритетите, специфичните цели и мерките по приоритетите в едно цяло. На тази основа Програмата се разписва и в План, който осигурява вътрешната и външната съгласуваност на факторите на развитието, възможните ресурси, необходимите дейности и партньорствата във времето. Документите отразяват възможностите за финансиране, институционалната подкрепа и техническата помощ за реализирането на предвидените в Стратегията мерки. Планът обвързва приоритетите, специфичните цели и мерките (проектите) със съответните финансови ресурси и техните източници, административните структури и заинтересованите страни за изпълнение и контрол на планираните дейности, периодите и индикаторите за цялостна реализация на предвидените проекти, действията за осигуряването на комуникация и публичност при изпълнение на планираните дейности.

Програмата за реализиране на Стратегията за развитие на устойчив туризъм в община Стамболово за периода 2023-2030 г. включва: една основна цел, 5 приоритета, 6 стратегически цели и общо 20 специфични цели и 122 мерки, които са представени както следва:

Програмата за реализиране на Стратегията за развитие на устойчив туризъм в община Стамболово за периода 2023-2030 г.

Приоритет 1. Създаване на здравословна, сигурна и безопасна среда за развитие на туризма.

СЦ1. Поддържане, възстановяване и усвояване на високия потенциал на природните и антропогенните туристическите ресурси на общината като основа за развитие на устойчиви видове туризъм и създаване на регионални брандове.

Специфична цел 1.1.1. Управление на туризма на територията на община Стамболово

- Мярка 1.1.1.1. Разработване на Стратегия за туризъм и устойчиво развитие 2023-2030 г.;
- Мярка 1.1.1.2. Създаване на активен Обществен съвет за туризъм и устойчиво развитие към ОС;

- Мярка 1.1.1.3. Организиране процеса на мониторинг за реализацията на Стратегията за туризъм и устойчиво развитие 2023-2030 г.;
- Мярка 1.1.1.4. Подобряване на междуобщинското сътрудничество и развитие на съвместни надобщински проекти и брандове;
- Мярка 1.1.1.5. Възстановяване дейността на ТИЦ на територията на общината.

Специфична цел 1.1.2. Утвърждаване на конкурентоспособността на приоритетните видове туризъм

- Мярка 1.1.2.1. Повишаване на професионалната квалификация на заетите в туризма и осигуряване на условия за личностно и професионално развитие;
- Мярка 1.1.2.2. Създаване на местна туристическа структура, която да предоставя комплексни туристически услуги на гостите на общината;
- Мярка 1.1.2.3. Подготовка на гидове и планински водачи, които да обезпечават логистиката на туристическите дестинации;
- Мярка 1.1.2.4. Включване и поддръжка на съдържанието на туристическите дестинации в туристически сайтове в България и в чужбина, в социалните мрежи, както и в сайтовете за споделяне;
- Мярка 1.1.2.5. Създаване на приложения за мобилни телефони и таблети популяризиращи и информиращи за туристическата дестинация и нейните обекти.

Специфична цел 1.1.3. Повишаване интереса на младите хора към професиите, свързани с развитието на туризма

- Мярка 1.1.3.1. Промотиране на туристическите забележителности и възможностите, които те предоставят за развитие на туризма пред учениците от горните класове;
- Мярка 1.1.3.2. Организиране на екскурзии представящи културните и природните обекти с участието на учениците от местните училища;
- Мярка 1.1.3.3. Организирано посещение на учениците на местните туристически обекти намиращи се в региона;
- Мярка 1.1.3.4. Провеждане на работни срещи със завършващите професионалните паралелки с местните предприемачи ангажирани с туризъм;

- Мярка 1.1.3.5. Изграждане на устойчиво партньорство между СУ „Св. Климент Охридски“ – с. Стамболово и бизнеса (с акцент върху специализираното образование);
- Мярка 1.1.3.6. Разширяване на взаимодействието на бизнеса с училището в Стамболово за провеждане на стажове, отворени семинари и включване на модули, допълващи учебните програми на учениците в областта на туризма.

Специфична цел 1.1.4. Развитие на партньорски отношения със съседни общини за създаване на регионални брандове

Мярка 1.1.4.1. Провеждане на проучване сред бизнеса, общинските структури и образователните институции относно готовността им за идентифициране и позициониране на даден регионален бранд;

Мярка 1.1.4.2. Създаване на общи хоризонтални мрежи и общи туристически маршрути със съседни общини;

Мярка 1.1.4.3. Създаване на общи регионални брандове, тяхното обслужване и популяризиране;

Мярка 1.1.4.4. Обслужването на туристическите маршрути да се извършва съвместно със съседните общини: Хасково, Кърджали, Крумовград, Ивайловград, Любимец, Свиленград и др.

Специфична цел 1.1.5. Опазване на природни и антропогенни ресурси и влиянието им в туристическия продукт

Мярка 1.1.5.1. Възстановяване, опазване, експониране и въвеждане на иновативни техники и програми за представяне на природното и културното наследство намиращо се на територията;

Мярка 1.1.5.2. Маркиране и прилагане на екологощаща експлоатация на планински маршрути и пътеки;

Мярка 1.1.5.3. Актуализиране на списъка на недвижимото културно наследство;

Мярка 1.1.5.4. Проучване на различни традиции, обреди, обичаи, легенди и тяхното популяризиране;

Мярка 1.1.5.5. Проучване, опазване и популяризиране на биологичното разнообразие на територията.

Приоритет 2. Управление и опазване на туристическите ресурси и обекти.

Проект № BG05SFOP001-2.025-0026 „Партньорството на гражданите с местните власти, предпоставка за прилагането на принципите на прозрачност, откритост и ефективност на публичните политики за устойчиво развитие на територията”, финансиран от Оперативна програма „Добро управление”

- **СЦ 2. Координация и взаимодействие с туристическия бизнес за опазване на културните и природните ресурси и за инвестиране в нови обекти.**

Специфична цел 2.2.1. Развитие на културния туризъм

Мярка 2.2.1.1. Социализация на културно-историческите обекти намиращи се на територията на община Стамболово;

Мярка 2.2.1.2. Създаване на интегрирани туристически продукти и провеждане на активен маркетинг на културно-историческите обекти в общината;

Мярка 2.2.1.3. Оптимизиране използването на културните ресурси на община Стамболово като културни активи за туризъм и развлечения;

Мярка 2.2.1.4. Опазване на културно-историческите обекти намиращи се на територията;

Мярка 2.2.1.5. Подкрепа и инициране от страна на общината на нови археологически разкопки за разкриване на важни за туризма артефакти;

Мярка 2.2.1.6. Провеждане на атрактивни празници, фестивали и тържества и превръщането им в регионални и национални културни събития;

Мярка 2.2.1.7. Обновяване на етнографската изложба в с.Жълти бряг и включването ѝ в туристическите дестинации;

Мярка 2.2.1.8. Разработване на културни атракции – възстановки на обичаи, традиции, етюди от различни епохи и тяхното позициониране в разработваните дестинации;

Мярка 2.2.1.9. Активно включване на читалищата в обогатяването и популяризирането на културния календар на общината с цел привличане на туристи;

Мярка 2.2.1.10. Разработване на услугата „Значението на религията през вековете за региона Източни Родопи“;

Мярка 2.2.1.11. Осигуряване на административна подкрепа на инвестиции, насочени към опазване на туристическите ресурси с природен и антропогенен характер;

Мярка 2.2.1.12. Възобновяване „Надсвирването в Стамболово“ и разнообразяване на музикалния жанр;

Мярка 2.2.1.13. Превръщане празнуването на Трифон Зарезан в регионално и национално събитие, което да привлече много български и чуждестранни гости;

Мярка 2.2.1.14. Възобновяване на кулинарния панаир в с. Долно Черковище под името „Панаир на Родопската кухня“;

Мярка 2.2.1.15. Обновяване на религиозните храмове и развитие на поклонническия туризъм.

Специфична цел 2.2.2. Развитие на кулинарния и винения туризъм

Мярка 2.2.2.1. Откриване на специализирани ресторанти за риба, местна кухня, турска кухня, еко храна и др.

Мярка 2.2.2.2. Откриване на винени изби с дегустация на местни вина;

Мярка 2.2.2.3. Откриване на ферми за посетители предлагащи еко храна с възможности за консумация на място и закупуване;

Мярка 2.2.2.4. Разширяване на асортимента на предлаганите продукти от лимец и осъвременяване на технологичното им производство.

Специфична цел 2.2.3. Развитие на екологичния туризъм

Мярка 2.2.3.1. Изграждане на екопътеката „Интерактивната изложба – Лъвската скала“;

Мярка 2.2.3.2. Изграждане на екопътека „Студен кладенец“;

Мярка 2.2.3.3. Отваряне за посетители на Интерактивната изложба „Биоразнообразието в долината на Арда“;

Мярка 2.2.3.4. Наблюдение на птици в района на Долно Черковище;

Мярка 2.2.3.5. Развитие на пещерен туризъм и установяване на партньорства със спелеоложните организации;

Мярка 2.2.3.6. Организиране на турове за провеждане на алтернативен геоложки туризъм;

Мярка 2.2.3.7. Организиране на общински инициативи въвличащи собствениците на туристическите обекти в опазване на природата, организиране на разделно събиране на отпадъците и намаляване на замърсяванията;

Мярка 2.2.3.8. Опазване и съхраняване на природните ресурси, провеждане на екологична политика за „здрава жизнена среда“, като гаранция за оздравителните функции на екологичните територии;

Мярка 2.2.3.9. Наблюдение на елени и други редки биологични видове в природни условия.

Специфична цел 2.2.4. Развитие на ловен и риболовен туризъм

Мярка 2.2.4.1. Разширено използване на местните биоресурси за развитие на ловния туризъм и риболова;

Мярка 2.2.4.2. Организирано провеждане на състезания по спортен риболов;

Мярка 2.2.4.3. Подобряване на местното биоразнообразие в партньорство с ловните дружинки и Ловно-рибарския съюз;

Мярка 2.2.4.4. Организирано провеждане на риболов използвайки различните водоеми на територията;

Мярка 2.2.4.5. Организирано провеждане на лов на територията;

Мярка 2.2.4.6. Създаване и модернизиране на контролирани зони за лов (места за настаняване на туристи, съоръжения на открито, стопанисване на дивеча).

Специфична цел 2.2.5. Развитие на приключенски туризъм, свързан със спорта и водата

Мярка 2.2.5.1. Осигуряване на услуги и на територията на община Стамболово, които да се предлагат на яз. Студен кладенец като: каякинг, разходки с моторни и гребни лодки и водни колела, джетове, гмуркане и рекреационен туризъм;

Мярка 2.2.5.2. Осигуряване на различни водни развлечения и атракции, които да се организират по поречието на река Арда и на язовирите;

Мярка 2.2.5.3. Изграждане на спортни съоръжения във водна среда, с цел увеличаване на възможностите за спорт и развлечения на територията.

Специфична цел 2.2.6. Развитие на селския туризъм

Мярка 2.2.6.1. Обновяване, реконструиране и структурно приспособяване на сгради за целите на селския туризъм, особено сгради, представляващи исторически и културен интерес като стари изби, мелници и т.н., които се частна или общинска собственост;

Мярка 2.2.6.2. Изграждане на помещения и създаване на условия за настаняване в зони на открито (например къмпинги, бази за отдих и спорт, и т.н.);

Мярка 2.2.6.3. Подобряване на зони на открито и създаване на условия за отдих и спорт, например: за езда, спортен риболов, планинско колоездене, изграждане на екопътеки, места за отдих и др.;

Мярка 2.2.6.4. Строеж, приспособяване/реконструкция на сгради, подобряване на вътрешните дворове на домове, приспособяване/обновяване на постройки и закупуване на материали за магазини и щандове за реклама и продажба на стоки, произведени на място;

Мярка 2.2.6.5. Създаване на условия за приемане на гости във фермите и включването им в селскостопанската дейност (производство и бране на плодове, зеленчуци, грозде и грижа за домашните животни и птици);

Мярка 2.2.6.6. Участие в брането, роненето и мачкането на грозде и дегустация на вина.

СЦ 2.3. Подобряване на местните социално-икономически условия за развитие на туристическите дейности и услуги

Специфична цел 2.3.1. Създаване на интегрирани туристически продукти

Мярка 2.3.1.1. Интегриране на културното и екологичното наследство с тематични туристически маршрути (културни, екологични, винени, религиозни и др.);

Мярка 2.3.1.2. Създаване и развитие на интегрирани туристически продукти на регионално ниво.

Специфична цел 2.3.2. Организиране на информационна, образователна и разяснителна кампания за ползите от развитие на партньорствата в туризма

Мярка 2.3.2.1. Провеждане на поредица от обучения, информационни и дискуссионни срещи, които да запознаят общността и представителите на туристическия бранш с цялостната концепция за партньорствата и ползите, които те могат да имат върху развитието на туризма;

Мярка 2.3.2.2. Инициране и организиране на процеса на брендиране на туристическите дестинации за създаване на уникални туристически изживявания и изграждане на устойчив образ, който емоционално да се свързва с приемащата общност заинтересовани страни и да резонира с целевите си пазари;

Мярка 2.3.2.3. Изграждане и поддържане на устойчив бранд на туристическата дестинация, като системен процес от съгласувани дейности, поведение, инвестиции и комуникация на територията за реализация на стратегия за конкурентна идентичност;

Мярка 2.3.2.4. Посещение на изложения, туристически борси, панаири и др.

Приоритет 3. Развитие на обща и туристическа инфраструктура.

СЦЗ. Изграждане, възстановяване и поддържане на модерна, функционална, достатъчна по капацитет инфраструктура (паркинги, тротоари, спортни и детски площадки, зелени площи, улична маркировка и указателни табели) необходима за развитието на туризма в общината

Специфична цел 3.3.1. Насърчаване на инвестициите в туристическата инфраструктура

Мярка 3.3.1.1. Създаване или подобряване на открити терени – места за пикник, почивка, тоалетни и др.;

Мярка 3.3.1.2. Създаване на нови туристически атракции (в областта на алтернативния, културния, спортния и екологичния туризъм);

Мярка 3.3.1.3. Създаване на нови и поддържане на съществуващите еко-пътеки и еко-маршрути на територията;

Мярка 3.3.1.4. Благоустрояване на района около културните и екологичните обекти и създаване на места за отдих и почивка;

Мярка 3.3.1.5. Изграждане на нови места за настаняване в периферните населени места;

Мярка 3.3.1.6. Стимулиране на инвестиции във висококатегорийни места за настаняване със зелени зони и иновации;

Мярка 3.3.1.7. Инвестиране в екологично земеделско производство и неговата пазарна реализация сред гостите на общината.

Специфична цел 3.3.2. Инвестиции с цел опазване на околната среда

Мярка 3.3.2.1. Инвестиции с цел намаляване броя на уврежданията и замърсяванията на околната среда от добивната промишленост;

Мярка 3.3.2.2. Насърчаване на дейности и инвестиции, свързани с опазване на околната среда;

Мярка 3.3.2.3. Изграждане на екологосъобразни алтернативи за отопление на туристическите обекти намаляващи енергийното потребление на сградите;

Мярка 3.3.2.4. Провеждане на кампании за разясняване на ползата от разделното събиране на отпадъците, намаляването на обема и начините за тяхното оползотворяване;

Мярка 3.3.2.5. Използване на оборудване и практики, които намаляват консумацията на вода и енергия.

Специфична цел 3.3.3. Изграждане и поддържане на публичната инфраструктура

Мярка 3.3.3.1. Поддържане на пътната инфраструктура и уличната мрежа в добро състояние;

Мярка 3.3.3.2. Изграждане на канализационна система в нови населени места и пречиствателни станции за отпадните й води;

Мярка 3.3.3.3. Доизграждане на озеленяването и осветлението на зелените площи и парковете, както и на входно-изходните артерии на общината;

Мярка 3.3.3.4. Изграждане на многофункционална зала за спорт и културни мероприятия;

Мярка 3.3.3.5. Изграждане на нови спортни, детски площадки и фитнес на открито и поддържане на съществуващите;

Мярка 3.3.3.6. Доизграждане на система за видеонаблюдение на обществените места като главни пътни артерии, туристически обекти и места за отдих;

Мярка 3.3.3.7. Подобряване достъпността на дестинацията чрез обезпечаване на транспортната свързаност;

Мярка 3.3.3.8. Обновяване на маркировката на туристическите маршрути;

Мярка 3.3.3.9. Изработване и поставяне на информационни и указателни табели;

Мярка 3.3.3.10. Изграждане на достъпна среда за инвалиди до важните туристически обекти;

Мярка 3.3.3.11. Изграждане на път, успореден на река Арда, който да свързва културните обекти на територията.

Приоритет 4. Развитие на туристическата зона на територията на общината.

СЦ 5. Повишаване на капацитета и конкурентоспособността на туризма в общината и региона, чрез изграждане и поддържане на партньорски взаимоотношения, мотивиращи частния туристически сектор, местното население и туристите за развитието на дестинацията

Специфична цел 4.5.1. Обновяване на туристическата зона на територията на общината.

Мярка 4.5.1.1. Строителство, изграждане и реконструкция на пречиствателни станции, съоръжения за водоснабдяване и канализационни мрежи в населените места и вилните зони включени в туристическата зона на община Стамболово;

Мярка 4.5.1.2. Осигуряване на финансови средства за изграждане и обновяване на обществената инфраструктура за нуждите на туристическата зона на община Стамболово;

Мярка 4.5.1.3. Разширяване обхвата на туристическата зона на територията на община Стамболово;

Мярка 4.5.1.4. Модернизиране на туристическите обекти с нови съоръжения и оборудване, апаратура както и подобряване на съществуващите такива;

Специфична цел 4.5.2. Формиране на местни партньорства

Мярка 4.5.2.1. Провеждане на периодични проучвания, насочени към актуализиране списъка на заинтересованите страни, регистриране на техните бизнес намерения и отношението им към възможните партньорства развиващи туризма;

Мярка 4.5.2.2. Поддържане текущи отношения на общината със заинтересованите страни и реализация на съвместни проекти в областта на туризма;

Мярка 4.5.2.3. Изграждане на вътрешносекторни комуникационни канали между отделните бизнес субекти от туристическия бранш с цел подпомагане развитието на сектора в който те оперират;

Мярка 4.5.2.4. Организиране на индивидуални срещи, дискусии и фокус групи по идентифицирани общи проблеми и/или цели на заинтересованите страни;

Мярка 4.5.2.5. Изграждане на партньорства с чуждестранни фирми и международни организации, развиващи туризъм и свързаните с него дейности;

Мярка 4.5.2.6. Подобряване на механизмите на взаимодействие между бизнес субектите, общината и институциите, имащи компетентност в областта на туризма;

Мярка 4.5.2.7. Изграждане на браншова организация на заетите в туризма на територията на община Стамболово;

Мярка 4.5.2.8. Обмяна на опит с дестинации, намиращи се на територията на Турция и Гърция;

Мярка 4.5.2.9. Реализиране на трансгранични проекти с общини и организации от Турция и Гърция.

Приоритет 5. Развитие на целогодишен туризъм.

- **СЦ6. Диверсифициране на туристическите продукти и подобряване качеството на предлаганите туристически услуги.**

Специфична цел 5.6.1. Подобряване качеството и разнообразяване на туристическите продукти на територията.

Мярка 5.6.1.1. Осигуряване на целогодишна заетост чрез увеличаване пътуванията на хората от третата възраст, делът на детските и младежки пътувания и семинарния туризъм;

Мярка 5.6.1.2. Разработване на маркетингова стратегия и активна рекламна кампания за вътрешния и външния пазари на територията;

Мярка 5.6.1.3. Разработване на СПА и уелнес продукти и тяхното обновяване чрез въвеждането на нови методи, процедури и програми. Прилагане на нетрадиционни средства за превенция и лечение;

Мярка 5.6.1.4. Подобряване качеството и диверсификация на услугите в туризма на територията.

Специфична цел 5.6.2. Информационна осигуреност и комуникация.

Мярка 5.6.2.1. Създаване на електронна система за туристическа информация, която да регистрира, обобщава и съхранява актуална информация от нощувките и услугите предоставяни от туристическите обекти на територията;

Мярка 5.6.2.2. Дигитализация на съществуващите туристически забележителности, пешеходни и веломаршрути;

Мярка 5.6.2.3. Изготвяне на специализиран всеобхватен сайт „Туризъм в Източните Родопи”, в който да бъдат включени всички природни, културни забележителности, атракции, туристическа инфраструктура, пешеходни маршрути, възможности за туризъм и др. , които да има линк с общинския сайт;

Мярка 5.6.2.4. Социализиране на културните и природните обекти на територията, чрез провеждане на активна рекламна кампания;

Мярка 5.6.2.5. Събиране и анализиране на актуална информация за вътрешния и външния туристически пазар;

Мярка 5.6.2.6. Разработване на Комуникационна стратегия на туристическия сектор;

Мярка 5.6.2.7. Провеждане на тематични семинари и експедиентски пътувания в Стамболово за туроператори и туристически агенции;

Мярка 5.6.2.8. Реализиране на тематични пресконференции и срещи с журналисти;

Мярка 5.6.2.9. Публикации на положителни тематични статии за туристическа дестинация Стамболово в национални вестници и списания, както и излъчването на филми по централни и регионални телевизионни канали.

VI. Мониторинг и оценка

1. Мониторинг на Стратегията за развитие на устойчив туризъм в община Стамболово

Процесът на планиране, реализиране и оценка на изпълнението на Стратегията за развитие на устойчив туризъм в община Стамболово е непрекъснат през целия планов период 2023-2030 година.

Оценката на изпълнението на Стратегията е свързана на първо място с мониторинг на изпълнението на специфичните цели и мерките, заложи в съответните приоритетни направления и стратегическите цели.

Мониторингът следва да се извършва съгласно определените натурални и стойностни показатели, организацията и методите на изпълнение на Стратегията, прилагани от община Стамболово, предвидените мерки за осигуряване на информация и публичност за резултатите от реализацията на Стратегията.

В цялостния процес на мониторинг и при спазване на принципа за партньорство следва да участват:

- Кмета и зам.-кметовете на община Стамболово;
- кметовете на кметствата в общината;
- представителите на Общинската администрация и на Общинския съвет;
- представителите на РИОСВ и РЗИ – Хасково (при възможност);
- представителите на туристическите фирми;
- представителите на неправителствените организации на територията на общината и граждани.

Системата за мониторинг и оценка на изпълнението на Стратегията за развитие на устойчив туризъм в община Стамболово за периода 2023-2030 г. следва да осигурява ефективност и

ефикасност на стратегическото планиране, програмиране, управление и ресурсното осигуряване на развитието на община Стамболово като туристическа дестинация.

При разработването на системата следва да се отчитат механизмите и процедурите, предвидени в нормативните документи с оглед постигането на целите за интегрирано устойчиво развитие на туризма и ефикасно разходване на ресурсите за реализация на планираните дейности и проекти.

Системата за мониторинг и оценка на изпълнението следва да обхваща следните подсистеми:

- Индикаторите за мониторинг и оценка на реализацията на Стратегията;
- Източниците, начините и периодичността за събиране, обработка и анализиране на необходимата информация;
- Органите за мониторинг, организацията и методите на тяхната работа;
- Подсистемата на докладване и осигуряване на информация и публичност за реализирането на Стратегията.

2. Индикатори за наблюдение и оценка на Стратегията за туризъм и устойчиво развитие

Индикаторите за мониторинг и оценка на изпълнението на Стратегията позволяват да се отчита напредъка и степента на постигане на заложените в нея приоритети, стратегически цели, специфични цели и мерки.

От гледна точка на възприетата методология на социално-икономическото планиране в общината е препоръчително да се използват два вида индикатори:

- **индикатори за резултат**, които показват изпълнението на заложените в Стратегията конкретни мерки за развитието на туризма през периода. За гарантиране на обективността на направените оценки е задължително индикаторите за резултат да бъдат количествено измерими;
- **чрез индикаторите за въздействие** се отчита изпълнението на специфичните цели и те имат значение за цялостната оценка на ефективността на разработената Стратегия за развитие на устойчив туризъм в община Стамболово за периода 2023-2030 г. Степента на въздействие се отчита основно с количествено и/или качествено измерими показатели. В допълнение отчитането може да стане с качествени оценки относно достигнатата степен в икономическото и социалното развитие на територията на общината.

Освен това индикаторите биват:

- **общи индикатори**, които измерват цялостния ефект от реализирането на Стратегията;
- **специфични индикатори**, които проследяват изпълнението на приоритетите и специфичните цели на Стратегията, включващи споменатите индикатори за въздействие и индикатори за резултат, в т.ч. индикатори за ресурси и индикатори за продукта от заложените мерки.

Поради ограниченията от страна на официалната национална статистика е трудно да се определят общи количествени показатели, отразяващи цялостния национален и регионален ефект от реализирането на Стратегията. Може да се подберат общи показатели за наблюдение на ефекта от реализирането ѝ.

Общи количествени показатели за мониторинг са:

- Разходите за реализиране на Стратегията: Общи разходи (инвестиции) в подобряването на туристическата инфраструктура в т.ч.: Европейски проекти; Средства от общината и Средства от държавния бюджет;
- Брой нощувки от чуждестранни и български посетители;
- Брой нововъведени легла в експлоатация в местата за настаняване;
- Брой новопостроени обекти;
- Среден приход от една нощувка;
- Годишна заетост на леглова база, %;
- Приходи от нощувки - хил. лв. в т. ч. от чужденци;

Специфични количествени показатели за мониторинг са:

- Брой изградени инфраструктурни обекти;
- Брой новопостроени атракции;
- Брой създадени интегрирани туристически услуги;
- Брой регионални дестинации;
- Брой новоизградени екопътеки;
- Брой реконструирани и маркирани екопътеки;
- Брой проекти в областта на туризма реализирани през периода;
- Брой новосъздадени НПО в туризма;
- Действащ ТИЦ на територията;

- Брой изградени местни и регионални партньорства;
- Брой реализирани партньорски инициативи;
- Брой въведени мерки за подобряване устойчивото развитие на територията;
- Брой съвместни инициативи за подобряване управлението на отпадъците и опазването на околната среда;
- Брой туристически обекти въвели в експлоатация ВЕИ;
- Брой въведени електронни системи за обслужване на туристопотока;
- Брой участия в туристически изложения;
- Брой проведени рекламни кампании;
- Брой издадени рекламни материали;
- Брой публикации за промоциране на туристическите обекти;
- Брой проведени обходи на туристическите обекти с включването на журналисти и туроператори;
- Разработени: Маркетингова стратегия, Комуникационна стратегия, Рекламна стратегия и др.

Чрез специфичните количествени индикатори ще се проследява изпълнението на приоритетите, специфични цели и мерките на Стратегията. Дефинирани са количествени индикатори за въздействие и за резултат там, където е възможно количествено измерване и е наличен официален източник на информация, което да гарантира обективност по отношение на оценките и изводите за конкретните постижения.

За някои от т.нар. „меки мерки“, за които не могат да бъдат определени обективни количествени индикатори, приносът им за постигане на специфичните и стратегическите цели следва да бъде оценяван посредством качествени оценки в годишните доклади от наблюдението на изпълнението на Стратегията, междинните и окончателната оценки.

3. Източници, начини и периодичност за събиране, обработка и анализиране на информацията

Източниците за оценка на Стратегията ще се събират от Националния статистически институт, Териториално статистическо бюро – Хасково, Националния, в т.ч. общинския регистър на местата за настаняване и заведенията за хранене и развлечения, от функциониращата Единната система за туристическа информация /ЕСТИ/ - <https://esti.tourism.government.bg>, туристическите фирми, НПО, фермерите и от Община Стамболово. Данните следва да се

Проект № BG05SFOP001-2.025-0026 „Партньорството на гражданите с местните власти, предпоставка за прилагането на принципите на прозрачност, откритост и ефективност на публичните политики за устойчиво развитие на територията”, финансиран от Оперативна програма „Добро управление”

събират, обработват и анализират ежегодно с цел да послужат за наблюдението на изпълнението на Стратегията.

4. Органи за наблюдение изпълнението на Стратегията

Орган за наблюдение на изпълнението на Стратегията може да бъде новосъздадения **Обществен съвет за туризъм и устойчиво развитие**. В процеса на наблюдение на изпълнението на Стратегията, Общественият съвет ще осигурява участието на заинтересованите органи, организации, физическите и юридическите лица при спазване на принципа за партньорство, публичност и прозрачност. Функциите на Обществения съвет като орган за наблюдение на изпълнението на Стратегията ще включват:

Първо, осигуряване на необходимата информация и прилагане на система от показатели за мониторинг и оценка по отношение на реализацията на стратегическите цели, приоритетите, специфичните цели и мерките за развитието на туризма на територията на общината.

Второ, координация на дейностите по мониторинга и оценката между местните органи на изпълнителната власт и други заинтересувани органи, организации и юридически лица на основата на принципа за партньорства.

Трето, осигуряване на съответствие на действията по мониторинга и оценката с условията и правилата в областта на опазването на природната среда и насърчаването на равните възможности и социалното включване за местното население и гостите на общината;

Четвърто, обсъждане и одобряване на предложения за повишаване на ефективността на процеса на мониторинг и оценка в случай на установяване на проблеми и пропуски;

Пето, определяне и изпълнение на мерки за осигуряване на информация и публичност относно постигнатите резултати от мониторинга и оценката с цел да се гарантира прозрачност при изпълнението на документите за стратегическо планиране на регионалното и местното развитие.

5. Система на докладване и осигуряване на информация и публичност

Мониторингът и оценката на изпълнението на Стратегията е препоръчително да се извършва от Общинската администрация, като за целта Кметът следва да определи със заповед Работна група за мониторинг и оценка на Стратегията (РГМОС), ръководена от директора на Дирекция „Хуманитарни дейности и инвестиционна политика“. Препоръчително е в РГМОС да влизат още: н-к отдела „Инвестиционна политика и програми“, младшият експерт "Туризъм и

Проект № BG05SFOP001-2.025-0026 „Партньорството на гражданите с местните власти, предпоставка за прилагането на принципите на прозрачност, откритост и ефективност на публичните политики за устойчиво развитие на територията”, финансиран от Оперативна програма „Добро управление”

международни партньорства" и други експерти по преценка на Кмета. РГМОС ще изпълнява следните основни функции:

- Анализиране и актуализиране на показателите за мониторинг и оценка на изпълнението на Стратегията;
- Извършване на периодичен преглед на постигнатия напредък в изпълнението на Стратегията;
- Разглеждане на резултатите от изпълнението на мерките (проектите) и степента на постигане на целите, заложиени в Стратегията;
- Разглеждане на резултатите от междинната оценка на изпълнение на Програмата;
- Анализиране и внасяне за разглеждане от Обществения съвет на предложения за допълване на мерките с цел нейното подобряване.

Резултатите от мониторинга и оценката на Стратегията ще се представят и приемат от Обществения съвет за туризъм и устойчиво развитие на община Стамболово. Председателят на РГМОС ще внесе в Обществения съвет доклада за резултатите от междинната или последващата оценка на изпълнението на Стратегията.

Органът за наблюдение – Обществен съвет за туризъм и устойчиво развитие, със съдействието на общинската администрация ще осигурява дейностите по публичност и разпространение на резултатите от оценката, гарантирайки прозрачност на извършените действия и информацията за тях. Финансовото и техническото обезпечаване на дейността по мониторинга и оценката на изпълнението на Стратегията се осигуряват от бюджета на община Стамболово.

Общественият съвет за туризъм и устойчиво развитие ще включва представители на: Общинска администрация, Общински съвет, туристически фирми и фермери, НПО и граждани. По този начин се осигурява участието на представителите на заинтересованите страни, които ще покрият целия мониторингов период. При необходимост по тяхна оценка може да се организират допълнително работни групи, фокус групи или информационни срещи с по-широко участие на заинтересованите страни.

Периодичността на мониторинга и оценката на изпълнението на Стратегията ще се осъществява по график както следва:

- a) Ежегоден мониторинг и оценка за изпълнението и напредъка по реализацията на Стратегията. За резултатите от мониторинга и оценката на изпълнението се изготвя Годишен доклад.
- b) Наблюдения и оценка при необходимост – при значима промяна в средата, при задание от Обществения съвет и др. РГМОС изготвя доклад, съгласно поставената задача.
- c) Мониторинг и оценка в края на периода на Стратегията. РГМОС изготвя доклад за цялостното изпълнение на Стратегията, с оценка на постиженията и въздействието от нейната реализация, оценка на ефективността на вложените ресурси, анализ на изпълнението, изводи и препоръки.

Годишните доклади за наблюдението на изпълнението на Стратегията осигуряват информация за изготвяне на нейната междинна и последваща оценка. Съдържанието на годишния доклад за мониторинг и оценка на Стратегията трябва да съдържа информация за:

- a) промяната във външната и вътрешната среда на община Стамболово и влиянията на промените върху изпълнението на Стратегията;
- b) постигнатите резултати и въздействия от изпълнението на целите и мерките на Стратегията въз основа на показателите за наблюдение и оценка;
- c) действията на компетентните органи и субекти с цел осигуряване на ефективност и ефикасност при изпълнението на Стратегията, в т. ч.:
- d) мерките за наблюдение и усъвършенстване на създадените механизми за събиране, обработване и анализ на данни;
 - преглед на проблемите, възникнали в процеса на изпълнение на Стратегията през съответната година и мерките за преодоляването им;
 - мерките за осигуряване на информация и публичност на действията по изпълнение на Стратегията;
 - мерките за постигане на необходимото съответствие на Стратегията с другите политики, планове и програми на територията на общината;
 - мерките за прилагане принципа на партньорство;
 - резултатите от извършени оценки към края на съответната година.
- e) заключения и предложения за подобряване на резултатите от процеса на мониторинг и оценка.

Оценката на Стратегията за туризъм и устойчиво развитие в Община Стамболово за периода 2023-2030 г. обхваща всеки стадий от жизнения цикъл на Стратегията и бива предварителна, междинна и последваща.

Предварителната оценка се прави от независим рецензент-оценител при необходимост. Тя трябва да съдържа прогнозна оценка за въздействието на Стратегията.

Междинната оценка на Стратегията ще се извършва по описаната система за мониторинг и оценка, която включва методика за измерване по определени показатели, подходяща организация на действие, събиране, обработка, анализ на съответната информация. Подходящо е тя се извършва в края на всяка една година от началото на периода на действие на Стратегията, който е 8 години. Междинната оценка включва:

- оценка на първоначалните резултати от изпълнението;
- оценка на степента на постигане на съответните цели;
- оценка на ефективността и ефикасността на използваните ресурси;
- изводи и препоръки за актуализация на Стратегията.

Междинната оценка на изпълнението на Стратегията дава информация за провежданите политики и подпомага общината да подобри прозрачността на планираните дейности и използването на съществуващите ресурси. На база резултатите и препоръките от оценката на Стратегията се решава необходимостта от нейната актуализация. Резултатите от извършваната оценка на Стратегията за туризъм и устойчиво развитие в Община Стамболово се отчитат пред Обществения съвет към Общинския съвет, който осигурява дейностите по публичност и разпространение на резултатите от оценката.

Последващата оценка на изпълнението на Стратегията се извършва не по-късно от 1 година след изтичането на периода на нейното действие. Последващата оценка включва:

- оценка на степента на постигане целите и устойчивостта на резултатите от реализирането на Стратегията;
- оценка на общото въздействие от реализирането на Стратегията;
- оценка на ефективността и ефикасността на използваните ресурси за реализирането на Стратегията;
- изводи и препоръки относно провеждането на политиката за устойчиво развитие на туризма в общината;

През периода на действие на Стратегията могат да се извършват допълнителни тематични оценки и оценки за специфични случаи по преценка на съответните органи на местно самоуправление и местна администрация.

При актуализацията на Стратегията следва да се анализира и оцени динамичното въздействие на външните и вътрешните фактори върху развитието на туризма в община Стамболово, на неговите влияния върху социално – икономическите характеристики на развитие. На тази основа следва да се актуализира SWOT анализът на дестинацията, да се прецизират стратегическите цели, приоритетите, специфичните цели и заложените проекти, както и да се направят иновации в системата за управление на изпълнението на Стратегията до края на съответния период. Стратегията се актуализира при следните обстоятелства:

- съществени промени на икономическите, екологичните, технологичните и социалните условия в границите на община Стамболово;
- съществени промени в условията на туристическия пазар – туристическо търсене, туристическо предлагане и конкуренция;
- промени в свързаното национално законодателство и това на ЕС;
- съществени промени в секторни стратегии и програми, влияещи върху изпълнението на Стратегията;
- според резултатите от междинната или последваща оценка.

За актуализиране на Стратегията трябва да се разработи документ за изпълнение за остатъка от периода на нейното действие. Изработването и приемането на Актуализирана програма се извършва при условията и по реда за изработването и приемането ѝ.

Всяка Стратегия и разработена оценка се обсъжда и приема от Общинския съвет на община Стамболово.

Стратегията за туризъм и устойчиво развитие в Община Стамболово за периода 2023-2030 г. е разработена от Ес Пи Еф България ЕООД на основание чл. 12 ал. 1 от Закона за туризма и цели реализация на основните приоритети и цели за развитието на общината. Стратегията за развитие на туризма в Община Стамболово за периода 2023 – 2030 г. е отворен и гъвкав документ, подлежащ на промяна, допълване и усъвършенстване, в отговор на възникнали нови потребности и в съответствие с променящите се условия, нормативна база и икономическа среда.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

VII. План за действие и организация за управление на стратегията през 2023 – 2030 г.

Мярка/действие	Отговорник	Срок за изпълнение	Партньори	Финансов източник
Приоритет 1. Създаване на здравословна, сигурна и безопасна среда за развитие на туризма				
СЦ1. Поддържане, възстановяване и усвояване на високия потенциал на природните и антропогенните туристическите ресурси на общината като основа за развитие на устойчиви видове туризъм и създаване на регионални брандове				
Специфична цел 1.1.1. Управление на туризма на територията на община Стамболово				
Мярка 1.1.1.1. Разработване на Стратегия за туризъм и устойчиво развитие 2023-2030 г.	Кмета на общината	2023 г.	Община, Бизнес, Фермери, НПО	ОПДУ
Мярка 1.1.1.2. Създаване на активен Обществен съвет за туризъм и устойчиво развитие към ОС	Председателя на Общинския съвет	2023 г.	Община, Бизнес, Фермери, НПО	ОПДУ
Мярка 1.1.1.3. Организиране процеса на мониторинг за реализацията на Стратегията за туризъм и устойчиво развитие 2023-2030 г.	Кмета на общината	2023 г.	Община, Бизнес, фермери, НПО	ОПДУ
Мярка 1.1.1.4. Подобряване на междуобщинското сътрудничество и развитие на съвместни надобщински проекти и брандове	Кмета на общината	2023 г.	Общини, Бизнес, Фермери, НПО	Общински бюджет
Мярка 1.1.1.5. Възстановяване дейността на ТИЦ на територията на общината	Кмета на общината	2023 г.	Община, Бизнес, фермери, НПО	Общински бюджет
Специфична цел 1.1.2. Утвърждаване на конкурентоспособността на приоритетните видове туризъм				
Мярка 1.1.2.1. Повишаване на професионалната квалификация на заетите в туризма и осигуряване на условия за личностно и професионално развитие.	НПО	2024-2026 г.	Община, Бизнес, фермери, НПО	Стратегически план за развитие на земеделието и селските райони (СПРЗСР) ПРЧР
Мярка 1.1.2.2. Създаване на местна туристическа структура, която да предоставя комплексни туристически услуги на гостите на общината	Туристическите фирми	2024-2026 г.	Община, Бизнес, фермери, НПО	СПРЗСР

Проект № BG05SFOP001-2.025-0026 „Партньорството на гражданите с местните власти, предпоставка за прилагането на принципите на прозрачност, откритост и ефективност на публичните политики за устойчиво развитие на територията”, финансиран от Оперативна програма „Добро управление”

Мярка 1.1.2.3. Подготовка на гидове и планински водачи, които да обезпечават логистиката на туристическите дестинации	Туристическите фирми	2024-2026 г.	Община, Бизнес, фермери, НПО	СПРЗСР ПРЧР
Мярка 1.1.2.4. Включване и поддръжка на съдържанието на туристическите дестинации в туристически сайтове в България и в чужбина, в социалните мрежи, както и в сайтовете за споделяне	Община	2024-2030 г.	Община, Бизнес, фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Общински бюджет
Мярка 1.1.2.5. Създаване на приложения за мобилни телефони и таблети популяризиращи и информиращи за туристическата дестинация и нейните обекти	Туристическите фирми	2024-2030 г.	Община, Бизнес, фермери, НПО	ПРСР СПРЗСР Интеррег
Специфична цел 1.1.3. Повишаване интереса на младите хора към професиите, свързани с развитието на туризма				
Мярка 1.1.3.1. Промотиране на туристическите забележителности и възможностите, които те предоставят за развитие на туризма пред учениците от горните класове	Община и училища	2024-2030 г.	Община, Бизнес, фермери, НПО	Програма „Образование“ Интеррег Общински бюджет
Мярка 1.1.3.2. Организиране на екскурзии представящи културните и природните обекти с участието учениците от местните училища	Училища	2023-2030 г.	Община	Програма „Образование“ Общински бюджет
Мярка 1.1.3.3. Организирано посещение на учениците на местните туристически обекти намиращи се в региона	Училища	2023-2030 г.	Община	Програма „Образование“ Общински бюджет
Мярка 1.1.3.4. Провеждане на работни срещи със завършващите професионалните паралелки с местните предприемачи ангажирани с туризъм	СУ „Св. Климент Охридски“	2024-2030 г.	Община, Бизнес, фермери, НПО	Програма „Образование“ Интеррег Общински бюджет
Мярка 1.1.3.5. Изграждане на устойчиво партньорство между СУ „Св. Климент Охридски“ – с. Стамболово и бизнеса (с акцент върху специализираното образование)	СУ „Св. Климент Охридски“	2023-2030 г.	Община, Бизнес, фермери, НПО	Програма „Образование“ Общински бюджет
Мярка 1.1.3.6. Разширяване на взаимодействието на бизнеса с училището в Стамболово за провеждане на стажове, отворени семинари и включване на модули, допълващи учебните програми на учениците в областта на туризма	СУ „Св. Климент Охридски“	2023-2030 г.	Община, Бизнес, фермери, НПО	Програма „Образование“ Общински бюджет
Специфична цел 1.1.4. Развитие на партньорски отношения със съседни общини за създаване на регионални брандове				

Мярка 1.1.4.1. Провеждане на проучване сред бизнеса, общинските структури и образователните институции относно готовността им за идентифициране и позициониране на даден регионален бранд	Общината	2024-2030 г.	Съседни общини, Бизнес, фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Общински бюджет
Мярка 1.1.4.2. Създаване на общи хоризонтални мрежи и общи туристически маршрути със съседни общини	Общината	2024-2030 г.	Съседни общини, Бизнес, фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Общински бюджет
Мярка 1.1.4.3. Създаване на общи регионални брандове, тяхното обслужване и популяризиране	Общината	2024-2030 г.	Съседни общини, Бизнес, фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Общински бюджет
Мярка 1.1.4.4. Обслужването на туристическите маршрути да се извършва съвместно със съседните общини: Хасково, Кърджали, Крумовград, Ивайловград, Любимец, Свиленград и др.	Туристически фирми	2024-2030 г.	Община, Съседни общини, Бизнес, фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Общински бюджет
Специфична цел 1.1.5. Опазване на природни и антропогенни ресурси и впитането им в туристическия продукт				
Мярка 1.1.5.1. Възстановяване, опазване, експониране и въвеждане на иновативни техники и програми за представяне на природното и културното наследство намиращо се на територията	Общината	2023-2030 г.	Съседни общини, Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Програма „Опазване на околната среда“ Общински бюджет
Мярка 1.1.5.2. Маркиране и прилагане на екологощадяща експлоатация на планински маршрути и пътеки	Общината	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Програма „Опазване на околната среда“ Общински бюджет
Мярка 1.1.5.3. Актуализиране на списъка на недвижимото културно наследство	Общината	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Общински бюджет
Мярка 1.1.5.4. Проучване на различни традиции, обреди, обичаи, легенди и тяхното популяризиране	НПО	2023-2030 г.	Община, Бизнес, Фермери	СПРЗСР Интеррег Общински бюджет

Мярка 1.1.5.5. Проучване, опазване и популяризиране на биологичното разнообразие на територията	НПО	2023-2030 г.	Община, Бизнес, Фермери	СПРЗСР Интеррег Програма „Опазване на околната среда“ Общински бюджет
Приоритет 2. Управление и опазване на туристическите ресурси и обекти				
СЦ 2. Координация и взаимодействие с туристическия бизнес за опазване на културните и природните ресурси и за инвестиране в нови обекти				
Специфична цел 2.2.1. Развитие на културния туризъм				
Мярка 2.2.1.1. Социализация на културно-историческите обекти намиращи се на територията на община Стамболово	Общината	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО, Читалищата	СПРЗСР Интеррег Общински бюджет
Мярка 2.2.1.2. Създаване на интегрирани туристически продукти и провеждане на активен маркетинг на културно-историческите обекти в общината	Общината	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО, Читалищата	СПРЗСР Интеррег Общински бюджет
Мярка 2.2.1.3. Оптимизиране използването на културните ресурси на община Стамболово като културни активи за туризъм и развлечения;	НПО и Читалища	2023-2030 г.	Община, Бизнес, Фермери	СПРЗСР Интеррег Общински бюджет
Мярка 2.2.1.4. Опазване на културно-историческите обекти намиращи се на територията	Общината	2024-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО, Читалищата	СПРЗСР Интеррег Общински бюджет
Мярка 2.2.1.5. Подкрепа и инициране от страна на общината на нови археологически разкопки за разкриване на важни за туризма артефакти	Общината	2024-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО, Читалищата	СПРЗСР Интеррег Общински бюджет
Мярка 2.2.1.6. Провеждане на атрактивни празници, фестивали и тържества и превръщането им в регионални и национални културни събития	Общината	2024-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО, Читалищата	СПРЗСР Интеррег Общински бюджет
Мярка 2.2.1.7. Обновяване на етнографската изложба в с. Жълти бряг и включването ѝ в туристическите дестинации	Общината	2024-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО, Читалищата	СПРЗСР Интеррег Общински бюджет

Мярка 2.2.1.8. Разработване на културни атракции – възстановки на обичаи, традиции, етюди от различни епохи и тяхното позициониране в разработваните дестинации	Читалища и НПО	2023-2030 г.	Община, Бизнес, Фермери	СПРЗСР Интеррег Общински бюджет
Мярка 2.2.1.9. Активно включване на читалищата в обогатяването и популяризирането на културния календар на общината с цел привличане на туристи	Общината	2024-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО, Читалищата	СПРЗСР Интеррег Общински бюджет
Мярка 2.2.1.10. Разработване на услугата „Значението на религията през вековете за региона Източни Родопи“	Общината	2024-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО, Читалищата	СПРЗСР Интеррег Общински бюджет
Мярка 2.2.1.11. Осигуряване на административна подкрепа на инвестиции, насочени към опазване на туристическите ресурси с природен и антропогенен характер	Общината	2024-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО, Читалищата	СПРЗСР Интеррег Програма „Опазване на околната среда“ Общински бюджет
Мярка 2.2.1.12. Възобновяване „Надсвирването в Стамболово“ и разнообразяване на музикалния жанр	Общината	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО, Читалищата	СПРЗСР Интеррег, Норвежки финансов механизъм, Общински бюджет
Мярка 2.2.1.13. Превръщане празнуването на Трифон Зарезан в регионално и национално събитие, което да привлече много български и чуждестранни гости	Общината	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО, Читалищата	СПРЗСР Интеррег, Норвежки финансов механизъм, Общински бюджет
Мярка 2.2.1.14. Възобновяване на кулинарния панаир в с.Долно Черковище под името „Панаир на Родопската кухня“	Общината	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО, Читалищата	СПРЗСР Интеррег, Норвежки финансов механизъм, Общински бюджет
Мярка 2.2.1.15. Обновяване на религиозните храмове и развитие на поклонническия туризъм.	Общината	2023-2030 г.	Бизнес, религиозни настоятелства	СПРЗСР Интеррег, Норвежки финансов механизъм, Общински бюджет
Специфична цел 2.2.2. Развитие на кулинарния и винения туризъм				

Мярка 2.2.2.1. Откриване на специализирани ресторанти за риба, местна кухня, турска кухня, еко храна и др.	Ресторантьори и Фермери	2023-2030 г.	Община и Бизнес	СПРЗСР Интеррег Общински бюджет
Мярка 2.2.2.2. Откриване на винени изби с дегустация на местни вина	Фермери	2023-2030 г.	Община и Бизнес	СПРЗСР Интеррег Общински бюджет
Мярка 2.2.2.3. Откриване на ферми за посетители предлагащи еко храна с възможности за консумация на място и закупуване	Фермери	2023-2030 г.	Община и Бизнес	СПРЗСР Интеррег Общински бюджет
Мярка 2.2.2.4. Разширяване на асортимента на предлаганите продукти от лимец и осъвременяване на технологичното им производство	Фермери	2023-2030 г.	Община и Бизнес	СПРЗСР Интеррег Общински бюджет
Специфична цел 2.2.3. Развитие на екологичния туризъм				
Мярка 2.2.3.1. Изграждане на екопътеката „Интерактивната изложба – Лъвската скала“	Общината	2024-2026 г.	Бизнес, Фермери, НПО, Читалищата	СПРЗСР Интеррег Общински бюджет
Мярка 2.2.3.2. Изграждане на екопътека „Студен кладенец“	Общината	2023-2024 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Общински бюджет
Мярка 2.2.3.3. Отваряне за посетители на Интерактивната изложба „Биоразнообразието в долината на Арда“	Общината	2024-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Общински бюджет
Мярка 2.2.3.4. Наблюдение на птици в района на Долно Черковище	Общината	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Програма „Опазване на околната среда“ Общински бюджет
Мярка 2.2.3.5. Развитие на пещерен туризъм и установяване на партньорства със спелеоложните организации	Предприемачи	2023-2030 г.	Община, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег

				Програма „Опазване на околната среда“ Общински бюджет
Мярка 2.2.3.6. Организиране на турове за провеждане на алтернативен геоложки туризъм	Предприемачи	2023-2030 г.	Община, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Програма „Опазване на околната среда“ Общински бюджет
Мярка 2.2.3.7. Организиране на общински инициативи въвличащи собствениците на туристическите обекти в опазване на природата, организиране на разделно събиране на отпадъците и намаляване на замърсяванията	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Програма „Опазване на околната среда“ ПУДООС Общински бюджет Европейски програми
Мярка 2.2.3.8. Опазване и съхраняване на природните ресурси, провеждане на екологична политика за „здрава жизнена среда“, като гаранция за оздравителните функции на екологичните територии	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Програма „Опазване на околната среда“ ПУДООС Общински бюджет
Мярка 2.2.3.9. Наблюдение на елени и други редки биологични видове в природни условия	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Програма „Опазване на околната среда“ ПУДООС, Лайф, Общински бюджет
Специфична цел 2.2.4. Развитие на ловен и риболовен туризъм				
Мярка 2.2.4.1. Разширено използване на местните биоресурси за развитие на ловния туризъм и риболова	Бизнес	2023-2030 г.	Община, Фермери, НПО, Ловно-рибарски съюз	Програма „Опазване на околната среда“ ПУДООС Общински бюджет

Мярка 2.2.4.2. Организирано провеждане на състезания по спортен риболов	Бизнес	2023-2030 г.	Община, Фермери, НПО, Ловно-рибарски съюз	Програма „Опазване на околната среда“ ПУДООС Общински бюджет
Мярка 2.2.4.3. Подобряване на местното биоразнообразие в партньорство с ловните дружинки и Ловно-рибарския съюз	Бизнес	2023-2030 г.	Община, Фермери, НПО, Ловно-рибарски съюз	Програма „Опазване на околната среда“ ПУДООС Общински бюджет
Мярка 2.2.4.4. Организирано провеждане на риболов използвайки различните водоеми на територията	Бизнес	2023-2030 г.	Община, Фермери, НПО, Ловно-рибарски съюз	Програма „Опазване на околната среда“ ПУДООС Общински бюджет
Мярка 2.2.4.5. Организирано провеждане на лов на територията	Бизнес	2023-2030 г.	Община, Фермери, НПО, Ловно-рибарски съюз	Програма „Опазване на околната среда“ ПУДООС Общински бюджет
Мярка 2.2.4.6. Създаване и модернизиране на контролирани зони за лов (места за настаняване на туристи, съоръжения на открито, стопанисване на дивеча)	Бизнес	2023-2030 г.	Община, Фермери, НПО, Ловно-рибарски съюз	Програма „Опазване на околната среда“ ПУДООС Общински бюджет
Специфична цел 2.2.5. Развитие на приключенски туризъм, свързан със спорта и водата				
Мярка 2.2.5.1. Осигуряване на услуги и на територията на община Стамболово, които да се предлагат на яз. Студен кладенец като: каякинг, разходки с моторни и гребни лодки и водни колела, джетове, гмуркане и рекреационен туризъм	Бизнес	2023-2030 г.	Община, Фермери, НПО	ПМДР Интеррег Програма „Опазване на околната среда“ Европейски програми
Мярка 2.2.5.2. Осигуряване на различни водни развлечения и атракции, които да се организират по поречието на река Арда и на язовирите	Бизнес	2023-2030 г.	Община, Фермери, НПО	ПМДР Интеррег Програма „Опазване на околната среда“ Европейски програми

Мярка 2.2.5.3. Изграждане на спортни съоръжения във водна среда, с цел увеличаване на възможностите за спорт и развлечения на територията	Бизнес	2023-2030 г.	Община, Фермери, НПО	ПМДР Интеррег Програма „Опазване на околната среда“ Европейски програми
Специфична цел 2.2.6. Развитие на селския туризъм				
Мярка 2.2.6.1. Обновяване, реконструиране и структурно приспособяване на сгради за целите на селския туризъм, особено сгради, представляващи исторически и културен интерес като стари изби, мелници и т.н., които се частна или общинска собственост	Предприемачи	2023-2030 г.	Община, Фермери, НПО	ПРСР СПРЗСР Интеррег Европейски програми
Мярка 2.2.6.2. Изграждане на помещения и създаване на условия за настаняване в зони на открито (например къмпинги, бази за отдих и спорт, и т.н.)	Предприемачи	2023-2030 г.	Община, Фермери, НПО	ПРСР СПРЗСР Интеррег Европейски програми
Мярка 2.2.6.3. Подобряване на зони на открито и създаване на условия за отдих и спорт, например: за езда, спортен риболов, планинско колоездене, изграждане на екопътеки, места за отдих и др.	Община	2023-2030 г.	Община, Бизнес, НПО	ПРСР СПРЗСР Интеррег Европейски програми
Мярка 2.2.6.4. Строеж, приспособяване/реконструкция на сгради, подобряване на вътрешните дворове на домове, приспособяване/обновяване на постройки и закупуване на материали за магазини и щандове за реклама и продажба на стоки, произведени на място	Предприемачи	2023-2030 г.	Община, Фермери, НПО	ПРСР СПРЗСР Интеррег Европейски програми
Мярка 2.2.6.5. Създаване на условия за приемане на гости във фермите и включването им в селскостопанската дейност (производство и бране на плодове, зеленчуци, грозде и грижа за домашните животни и птици)	Фермери	2023-2030 г.	Община, Бизнес, НПО	ПРСР СПРЗСР Интеррег Европейски програми
Мярка 2.2.6.6. Участие в брането, роненето и мачкането на грозде и дегустация на вина	Фермери	2023-2030 г.	Община, Бизнес, НПО	ПРСР СПРЗСР Интеррег Европейски програми
СЦ 2.3. Подобряване на местните социално-икономически условия за развитие на туристическите дейности и услуги				
Специфична цел 2.3.1. Създаване на интегрирани туристически продукти				

Проект № BG05SFOP001-2.025-0026 „Партньорството на гражданите с местните власти, предпоставка за прилагането на принципите на прозрачност, откритост и ефективност на публичните политики за устойчиво развитие на територията”, финансиран от Оперативна програма „Добро управление”

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Мярка 2.3.1.1. Интегриране на културното и екологичното наследство с тематични туристически маршрути (културни, екологични, винени, религиозни и др.)	Предприемачи	2023-2030 г.	Общини, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Европейски проекти Общински бюджет
Мярка 2.3.1.2. Създаване и развитие на интегрирани туристически продукти на регионално ниво	Община	2023-2030 г.	Общини, Областна администрация, Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Европейски програми Общински бюджет
Специфична цел 2.3.2. Организиране на информационна, образователна и разяснителна кампания за ползите от развитие на партньорствата в туризма				
Мярка 2.3.2.1. Провеждане на поредица от обучения, информационни и дискуссионни срещи, които да запознаят общността и представителите на туристическия бранш с цялостната концепция за партньорствата и ползите, които те могат да имат върху развитието на туризма	Община	2024-2030 г.	Общини, Областна администрация, Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Европейски програми Общински бюджет
Мярка 2.3.2.2. Инициране и организиране на процеса на брендиране на туристическите дестинации за създаване на уникални туристически изживявания и изграждане на устойчив образ, който емоционално да се свързва с приемащата общност заинтересовани страни и да резонира с целевите си пазари	Община	2023-2030 г.	Общини, Областна администрация, Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Европейски програми Общински бюджет
Мярка 2.3.2.3. Изграждане и поддържане на устойчив бранд на туристическата дестинация, като системен процес от съгласувани дейности, поведение, инвестиции и комуникация на територията за реализация на стратегия за конкурентна идентичност	Община	2024-2030 г.	Общини, Областна администрация, Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Европейски програми Общински бюджет
Мярка 2.3.2.4. Посещение на изложения, туристически борси, панаири и др.	Община	2024-2030 г.	Общини, Областна администрация, Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Норвежки финансов механизъм Европейски програми Общински бюджет
Приоритет 3. Развитие на обща и туристическа инфраструктура				
СЦЗ. Изграждане, възстановяване и поддържане на модерна, функционална, достатъчна по капацитет инфраструктура (паркинги, тротоари, спортни и детски площадки, зелени площи, улична маркировка и указателни табели) необходима за развитието на туризма в общината				

Проект № BG05SFOP001-2.025-0026 „Партньорството на гражданите с местните власти, предпоставка за прилагането на принципите на прозрачност, откритост и ефективност на публичните политики за устойчиво развитие на територията”, финансиран от Оперативна програма „Добро управление”

Специфична цел 3.3.1. Насърчаване на инвестициите в туристическата инфраструктура				
Мярка 3.3.1.1. Създаване или подобряване на открити терени – места за пикник, почивка, тоалетни и др.	Община	2024-2030 г.	Общини, Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Норвежки финансов механизъм Европейски програми Общински бюджет
Мярка 3.3.1.2. Създаване на нови туристически атракции (в областта на алтернативния, културния, спортния и екологичния туризъм)	Община и бизнес	2024-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Норвежки финансов механизъм Европейски програми Общински бюджет
Мярка 3.3.1.3. Създаване на нови и поддържане на съществуващите еко-пътеки и еко-маршрути на територията	Община	2024-2030 г.	Общини, Бизнес, Фермери, НПО	ПРСР СПРЗСР Интеррег Норвежки финансов механизъм Европейски програми Общински бюджет
Мярка 3.3.1.4. Благоустрояване на района около културните и екологичните обекти и създаване на места за отдих и почивка	Община	2024-2030 г.	Общини, Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Норвежки финансов механизъм Европейски програми Общински бюджет
Мярка 3.3.1.5. Изграждане на нови места за настаняване в периферните населени места	Бизнес	2024-2030 г.	Община, Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Норвежки финансов механизъм Европейски програми Общински бюджет

Мярка 3.3.1.6. Стимулиране на инвестиции във висококатегорийни места за настаняване със зелени зони и иновации	Община	2024-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Норвежки финансов механизъм Европейски програми Общински бюджет
Мярка 3.3.1.7. Инвестиране в екологично земеделско производство и неговата пазарна реализация сред гостите на общината	Фермери	2024-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Норвежки финансов механизъм Европейски програми Общински бюджет
Специфична цел 3.3.2. Инвестиции с цел опазване на околната среда				
Мярка 3.3.2.1. Инвестиции с цел намаляване броя на уврежданията и замърсяванията на околната среда от добивната промишленост	Бизнес	2024-2030 г.	Община, Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Програма „Околна среда“ Европейски програми Общински бюджет
Мярка 3.3.2.2. Насърчаване на дейности и инвестиции, свързани с опазване на околната среда	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Програма „Околна среда“ Европейски програми Общински бюджет
Мярка 3.3.2.3. Изграждане на екологосъобразни алтернативи за отопление на туристическите обекти намаляващи енергийното потребление на сградите	Бизнес	2024-2030 г.	Община, Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег ПВУ Европейски програми Общински бюджет

Мярка 3.3.2.4. Провеждане на кампании за разясняване на ползата от разделното събиране на отпадъците, намаляването на обема и начините за тяхното оползотворяване	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Програма „Околна среда“ Европейски програми Общински бюджет
Мярка 3.3.2.5. Използване на оборудване и практики, които намаляват консумацията на вода и енергия	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Програма „Околна среда“ Европейски програми Общински бюджет
Специфична цел 3.3.3. Изграждане и поддържане на публичната инфраструктура				
Мярка 3.3.3.1. Поддържане на пътната инфраструктура и уличната мрежа в добро състояние	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР ПРСР Европейски програми Общински бюджет
Мярка 3.3.3.2. Изграждане на канализационна система в нови населени места и пречиствателни станции за отпадните й води	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Европейски програми Общински бюджет
Мярка 3.3.3.3. Доизграждане на озеленяването и осветлението на зелените площи и парковете, както и на входно-изходните артерии на общината	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Европейски програми Общински бюджет
Мярка 3.3.3.4. Изграждане на многофункционална зала за спорт и културни мероприятия	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Европейски програми Общински бюджет
Мярка 3.3.3.5. Изграждане на нови спортни, детски площадки и фитнес на открито и поддържане на съществуващите	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Европейски програми Общински бюджет

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Мярка 3.3.3.6. Доизграждане на система за видеонаблюдение на обществените места като главни пътни артерии, туристически обекти и места за отдих	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Европейски програми Общински бюджет
Мярка 3.3.3.7. Подобряване достъпността на дестинацията чрез обезпечаване на транспортната свързаност	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Европейски програми Общински бюджет
Мярка 3.3.3.8. Обновяване на маркировката на туристическите маршрути	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Програма „Околна среда“ Европейски програми Общински бюджет
Мярка 3.3.3.9. Изработване и поставяне на информационни и указателни табели	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Програма „Околна среда“ Европейски програми Общински бюджет
Мярка 3.3.3.10. Изграждане на достъпна среда за инвалиди до важните туристически обекти	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Програма „Околна среда“ Европейски програми Общински бюджет
Мярка 3.3.3.11. Изграждане на път, успореден на река Арда, който да свързва културните обекти на територията	Община	2024-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Норвежки финансов механизъм Европейски програми Общински бюджет
Приоритет 4. Развитие на туристическата зона на територията на общината				

Проект № BG05SFOP001-2.025-0026 „Партньорството на гражданите с местните власти, предпоставка за прилагането на принципите на прозрачност, откритост и ефективност на публичните политики за устойчиво развитие на територията”, финансиран от Оперативна програма „Добро управление”

СЦ 5. Повишаване на капацитета и конкурентоспособността на туризма в общината и региона, чрез изграждане и поддържане на партньорски взаимоотношения, мотивиращи частния туристически сектор, местното население и туристите за развитието на дестинацията				
Специфична цел 4.5.1. Обновяване на туристическата зона на територията на общината				
Мярка 4.5.1.1. Строителство, изграждане и реконструкция на пречиствателни станции, съоръжения за водоснабдяване и канализационни мрежи в населените места и вилните зони включени в туристическата зона на община Стамболово	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Програма „Околна среда“ Европейски програми Общински бюджет
Мярка 4.5.1.2. Осигуряване на финансови средства за изграждане и обновяване на обществената инфраструктура за нуждите на туристическата зона на община Стамболово	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Програма „Околна среда“ Европейски програми Общински бюджет
Мярка 4.5.1.3. Разширяване обхвата на туристическата зона на територията на община Стамболово	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Програма „Околна среда“ Европейски програми Общински бюджет
Мярка 4.5.1.4. Модернизиране на туристическите обекти с нови съоръжения и оборудване, апаратура както и подобряване на съществуващите такива	Бизнес	2024-2030 г.	Община, Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Програма „Околна среда“ Европейски програми Общински бюджет
Специфична цел 4.5.2. Формиране на местни партньорства				
Мярка 4.5.2.1. Провеждане на периодични проучвания, насочени към актуализиране списъка на заинтересованите страни, регистриране на техните бизнес намерения и отношението им към възможните партньорства развиващи туризма	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР ОПДУ Европейски програми

				Общински бюджет
Мярка 4.5.2.2. Поддържане текущи отношения на общината със заинтересованите страни и реализация на съвместни проекти в областта на туризма	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР ОПДУ Европейски програми Общински бюджет
Мярка 4.5.2.3. Изграждане на вътрешносекторни комуникационни канали между отделните бизнес субекти от туристическия бранш с цел подпомагане развитието на сектора в който те оперират	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР ОПДУ Интеррег Норвежки финансов механизъм Европейски програми Общински бюджет
Мярка 4.5.2.4. Организиране на индивидуални срещи, дискусии и фокус групи по идентифицирани общи проблеми и/или цели на заинтересованите страни	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР ОПДУ Интеррег Норвежки финансов механизъм Европейски програми Общински бюджет
Мярка 4.5.2.5. Изграждане на партньорства с чуждестранни фирми и международни организации развиващи туризъм и свързаните с него дейности	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Норвежки финансов механизъм Европейски програми Общински бюджет
Мярка 4.5.2.6. Подобряване на механизмите на взаимодействие между бизнес субектите, общината и институциите, имащи компетентност в областта на туризма	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР ОПДУ Интеррег Норвежки финансов механизъм Европейски програми Общински бюджет

Мярка 4.5.2.7. Изграждане на браншова организация на заетите в туризма на територията на община Стамболово	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР ОПДУ Интеррег Норвежки финансов механизъм Европейски програми Общински бюджет
Мярка 4.5.2.8. Обмяна на опит с дестинации намиращи се на територията на Турция и Гърция	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	Интеррег Европейски програми Общински бюджет
Мярка 4.5.2.9. Реализиране на трансгранични проекти с общини и организации от Турция и Гърция	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	Интеррег Европейски програми Общински бюджет
Приоритет 5. Развитие на целогодишен туризъм				
СП6. Диверсифициране на туристическите продукти и подобряване качеството на предлаганите туристически услуги				
Специфична цел 5.6.1. Подобряване качеството и разнообразяване на туристическите продукти на територията				
Мярка 5.6.1.1. Осигуряване на целогодишна заетост чрез увеличаване пътуванията на хората от третата възраст, делът на детските и младежки пътувания и семинарния туризъм	Бизнес	2024-2030 г.	Община, Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Програма „Околна среда“ Европейски програми Общински бюджет
Мярка 5.6.1.2. Разработване на маркетингова стратегия и активна рекламна кампания за вътрешния и външния пазари на територията	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР ОПДУ Интеррег Норвежки финансов механизъм Европейски програми Общински бюджет

Мярка 5.6.1.3. Разработване на СПА и уелнес продукти и тяхното обновяване чрез въвеждането на нови методи, процедури и програми. Прилагане на нетрадиционни средства за превенция и лечение	Бизнес	2024-2030 г.	Община, Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Програма „Околна среда“ Европейски програми Общински бюджет
Мярка 5.6.1.4. Подобряване качеството и диверсификация на услугите в туризма на територията	Бизнес	2024-2030 г.	Община, Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР Интеррег Програма „Околна среда“ Европейски програми Общински бюджет
Специфична цел 5.6.2. Информационна осигуреност и комуникация				
Мярка 5.6.2.1. Създаване на електронна система за туристическа информация, която да регистрира, обобщава и съхранява актуална информация от нощувките и услугите предоставяни от туристическите обекти на територията	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР ОПДУ Интеррег Норвежки финансов механизъм Европейски програми Общински бюджет
Мярка 5.6.2.2. Дигитализация на съществуващите туристически забележителности, пешеходни и веломаршрути	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР ОПДУ Интеррег Норвежки финансов механизъм Европейски програми Общински бюджет
Мярка 5.6.2.3. Изготвяне на специализиран всеобхватен сайт „Туризм в Източните Родопи“, в който да бъдат включени всички природни, културни забележителности, атракции, туристическа инфраструктура, пешеходни маршрути, възможности за туризъм и др. , които да има линк с общинския сайт	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР ОПДУ Интеррег Норвежки финансов механизъм Европейски програми

				Общински бюджет
Мярка 5.6.2.4. Социализиране на културните и природните обекти на територията, чрез провеждане на активна рекламна кампания; Мярка 5.6.2.5. Събиране и анализиране на актуална информация за вътрешния и външния туристически пазар	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР ОПДУ Интеррег Норвежки финансов механизъм Европейски програми Общински бюджет
Мярка 5.6.2.6. Разработване на Комуникационна стратегия на туристическия сектор	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР ОПДУ Интеррег Норвежки финансов механизъм Европейски програми Общински бюджет
Мярка 5.6.2.7. Провеждане на тематични семинари и експедиентски пътувания в Стамболово за туроператори и туристически агенции	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР ОПДУ Интеррег Норвежки финансов механизъм Европейски програми Общински бюджет
Мярка 5.6.2.8. Реализиране на тематични пресконференции и срещи с журналисти	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР ОПДУ Интеррег Норвежки финансов механизъм Европейски програми Общински бюджет
Мярка 5.6.2.9. Публикации на положителни тематични статии за туристическа дестинация Стамболово в национални вестници и списания,	Община	2023-2030 г.	Бизнес, Фермери, НПО	СПРЗСР ОПДУ Интеррег

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

както и излъчването на филми по централни и регионални телевизионни канали				Норвежки финансов механизъм Европейски програми Общински бюджет
--	--	--	--	---

Използвани източници на информация:

Закони:

1. Закон за общинската собственост;
2. Закон за местното самоуправление и местната администрация;
3. Закон за устройството на територията;
4. Закон за регионалното развитие;
5. Закон за публичните финанси;
6. Закон за местните данъци и такси;
7. Закон за туризма;
8. Закон за концесиите;
9. Закон за водите;
10. Закон за опазване на околната среда;
11. Закон за защитените територии;
12. Закон за управление на отпадъците;
13. Закон за почвите;
14. Закон за чистотата на атмосферния въздух;
15. Закон за културното наследство;
16. Закон за закрила и развитие на културата;
17. Закон за защита на потребителите;
18. Закон за общинските бюджети;
19. Закон за здравето и др.

Международни документи:

1. ЕС. Next Generation EU (Следващо поколение. Европейски съюз);
2. ЕС. Механизъм за възстановяване и устойчивост;
3. ЕС. Кохезионна политика;
4. ЕС. Механизъм за справедлив преход;
5. ЕС. REACT – EU 27.;
6. Agenda 21 for Tourism & Travel Industry. Towards Environmentally Sustainable Development. WTO, WTTC, Earth Council, 1996;
7. Европейска комисия (2017 г.) Бяла книга за бъдещето на Европа. Размисли и сценарии за ЕС-27 до 2025 г. // https://ec.europa.eu/commission/white-paper-future-europe_bg;
8. Глобален етичен кодекс на Световната организация по туризъм;
9. Европейска комисия. Съобщение на Комисията до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите „Европа – водеща туристическа дестинация – нова политическа рамка за европейския туризъм“;
10. Стратегия „Европа 2020“ на Европейския съюз;
11. Декларация за мир и туризъм на Световната организация по туризъм;
12. Декларация за екотуризъм на Световната организация по туризъм;
13. Доклад на Европейската група за устойчив туризъм. Национални и регионални стратегически планови документи;
14. Резолюцията на Европейския парламент от 25 март 2021 г. относно създаване на стратегия на ЕС за устойчив туризъм.

Национални програми, стратегически документи и проучвания:

1. Актуализирана Национална стратегия за демографско развитие на населението в Република България (2012–2030 г.);
2. Актуализирана Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в Република България 2014-2030 г. (одобрена с Решение № 65 от 2 февруари 2018 г. на Министерския съвет);
3. Анализ „Социално-икономическо развитие на България 2007-2017 г. Определяне на националните приоритети за периода 2021-2027 г.“, 2018г.
4. Интегрирана транспортна стратегия в периода до 2030 г., одобрена с РМС № 336/23.06.2017 г. <https://www.mtitc.government.bg/bg/category/42/integrirana-transportna-strategiya-v-perioda-do-2030-g>;
5. Споразумение за партньорство 2021 – 2027 г.;
6. Националната програма за развитие: България 2030;
7. Национален план за възстановяване и устойчивост;
8. Националната концепция за пространствено развитие за периода 2013–2025 г. (Актуализация 2019 г.);
9. Националната стратегия за регионално развитие на Република България за периода 2012 – 2022 г.;
10. Стратегия за развитие и управление на водоснабдяването и канализацията в Република България за периода 2014-2023 г.;
11. Интегрирана териториална стратегия за развитие на Южен централен регион 2021-2027;
12. Национална стратегия за опазване на биологичното разнообразие;
13. Национална стратегия за адаптация към изменението на климата и План за действие до 2030 г.;
14. ПКИП – Програма за конкурентоспособност и иновации в предприятията за програмен период 2021-2027 г.;
15. План за действие към актуализираната Национална стратегия за устойчиво развитие на туризма в Република България, 2014-2030 г.;
16. Програма „околна среда“;
17. Стратегически план за развитие на културния туризъм;
18. Стратегически план за развитие на земеделието и селските райони в България за периода 2023-2027 г.
1. Програма за развитие на човешките ресурси за периода 2021-2027 г.;
2. Програма за научни изследвания, иновации и дигитализация за интелигентна трансформация 2021-2027 г.;
3. Програма за развитие на регионите за периода 2021-2027 г.
4. Програма „Транспортна свързаност“ за периода 2021- 2027 година;
5. План за интегрирано развитие на община Стамболово;
6. Общински бюджети и отчети за тяхното изпълнение;
7. Социологическо проучване на тема: „Проблеми и възможности за изграждане на устойчиви партньорства между местните власти и местната общност за опазване на околната среда“;
8. Социологическо проучване на тема: „Развитието на туризма и възможностите за устойчиво развитие на община Стамболово“.

Интернет източници:

Проект № BG05SFOP001-2.025-0026 „Партньорството на гражданите с местните власти, предпоставка за прилагането на принципите на прозрачност, откритост и ефективност на публичните политики за устойчиво развитие на територията”, финансиран от Оперативна програма „Добро управление”

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

<https://steemit.com/wikipedia/@svetoslavvradkov/haberlea-rhodopensis>

<https://www.guidesbulgaria.com/articles/>

<https://www.nsi.bg/bg/content/1965/>

<https://transparency.bg/corruption-perception-index-for-2016/?lang=en>

Приложение 1 Културни обекти в община Стамболово

Име на обекта	Местонахождение в общината	Кратко описание /характеристика
ПЗ Скални ниши „Меден камък“ (Кован кая)	с. Долно Черковище	Трапецовидни ниши, разположени на левия бряг на р. Арда в местността Кован кая, на не много високата варовита скала.
Тракийски скални гробници	с. Долно Черковище	Намират се в близост до скалата „Хамбар-кая“
„Поп Мартиновата дупка“	с. Долно Черковище	Намира се срещу скалата „Кован кая“ на височината „Кара-куз“, южно от железния мост. Гробницата е с четириъгълна форма, с дължина 2,75 м., ширина 1,50 м. и височина 1,80 м.
„Лъвската скала“	с. Долно Черковище	Тракийското светилище в местността Аул кая.
Тракийска гробница	с. Пчелари	В региона "Хамбар кая" има следи от 6 гробници. Те са вкопани в горната част на масива и са покрити с големи каменни блокове. Най-впечатляваща е гробницата в местността "Кара ин" - 2.5 км югоизточно от селото.
Антична и средновековна крепост „Асара“ (Ефраим) в по-късните години е известна като Калето или Чатал кая	с. Рабово	Останки от средновековна крепост Асара, която впечатлява с умелото вграждане на крепостта сред непристъпните канари.
Тракийската крепост "Кралев връх"	с. Кралев	Разпръснати и недобре съхранени останки от крепостни стени, керамика .
Източнородопски рид Чала	с. Кралев	Тракийски култов комплекс, некропол и светилище. Останки от крепост.
Тракийски шарапани	с. Долно Ботево, с. Пчелари, с. Кралев	Шарапана или виноделна, използва се за производството на вино. Има и хипотези, че са се използвали и в рудодобива.
Късноримска и средновековна крепост Чала	с. Голям извор	Тракийски култов комплекс, некропол и светилище. Останки от крепост.
Тракийската крепост „Хамбарлък телеси“ (Хамбарлък)	с. Поповец	Разпръснати и недобре съхранени останки от крепостни стени.
Тракийски крепости „Чамлък каясь“ и „Саръ кая“	с. Бял кладенец	Разпръснати и недобре съхранени останки от крепостни стени.
Седемстенна мюсюлманска гробница	с. Кралев	Погребан е мюсюлманският светец Али и всяка година на Хъдърлес (6 май) се посещава от мюсюлмани шиити, сунити и от християни.

Приложение 2 Паметници на културата в община Стамболово:

1. Селище от римската епоха в с. Балкан, м. "Юренлик", 0,7 км С от селото - паметник от местно значение.
2. Крепост от късната желязна епоха в с. Бял кладенец, м. "Чамлък каясь", 2,5 км З от селото - паметник от местно значение.
3. Скални ниши в с. Бял кладенец, м. "Кован кая", 1 км ССЗ от селото - паметник от местно значение.
4. Тракийско и средновековно селище в с. Войводенец, м. "Асар", 0,6 км Ю от селото - паметник от местно значение.
5. Селище от римската епоха, късната античност и средновековието в с. Голям извор, м. "Биук бунар", 1,5 км С от селото - паметник от местно значение.
6. Селище от римската епоха в с. Долно Ботево, м. "Токмакли", 2,5 км СЗ от селото - паметник от местно значение.
7. Селище от римската епоха и средновековието в с. Долно Ботево, м. "Акмара", 1,2 км СЗ от селото - паметник от местно значение.
8. Тракийско селище в с. Долно Черковище, м. "Хамбар кая", 2,75 км ЮЗ от селото - паметник от местно значение.
9. Тракийско култово място в с. Долно Черковище, м. "Хамбар кая", 2,65 км ЮЗ от селото - паметник от местно значение.
10. Скални ниши в с. Долно Черковище, м. "Хамбар кая", 2,5 км ЮЗ от селото - паметник от местно значение.
11. Скална гробница в с. Долно Черковище, м. "Хамбар кая", 2,5 км ЮЗ от селото - паметник от местно значение.
12. Скална гробница в с. Долно Черковище, м. "Хамбар кая", 2,5 км ЮЗ от селото - паметник от местно значение.
13. Скална гробница в с. Долно Черковище, м. "Хамбар кая", 2,5 км ЮЗ от селото - паметник от местно значение.
14. Археологически комплекс в с. Долно Черковище, включващ паметниците № 9, 10, 11, 12, 13 и 14 - паметник от национално значение.
15. Тракийско селище в с. Долно Черковище, м. "Аул кая", 2,7 км ЗЮЗ от селото - паметник от местно значение.

16. Средновековна крепост в с. Долно Черковище, м. "Картал кая", 1 км ЗЮЗ от кметството - паметник от местно значение.
17. Средновековна крепост в с. Долно Черковище, м. "Асара" (св. Илия), 1,1 км С от кметството - паметник от местно значение.
18. Скални ниши в с. Долно Черковище, м. "Кован кая", 2,6 км ЮЗ от селото - паметник от национално значение.
19. Средновековен некропол в с. Долно Черковище, в подножието на "Асара", 0,5 км ЗСЗ от кметството - паметник от местно значение.
20. Късносредновековно селище в с. Кладенец, м. "Двата курни", 1,5 км С от селото - паметник от местно значение.
21. Праисторическо селище в с. Кралево, м. "Кабак тарла", 3,5 км Ю от селото - паметник от местно значение.
22. Скални ниши в с. Кралево, м. "Мечи кладенец", 0,7 км И от селото - паметник от местно значение.
23. Пещера - култово място в с. Кралево, м. "Мечи кладенец", 1 км ИЮИ от селото - паметник от местно значение.
24. Тракийско светилище в с. Кралево, м. "Чертлєня", 0,1 км С от селото - паметник от местно значение.
25. Тракийско селище в с. Кралево, м. "Кралев връх", 1 км И от селото - паметник от местно значение.
26. Скална винарна (шарапана) в с. Кралево, м. "Кайряка" (Кариерата), 1 км Ю от селото - паметник от национално значение.
27. Скална винарна (шарапана) в с. Кралево, м. "Кайряка", 1,5 км ЮЮИ от селото - паметник от местно значение.
28. Скални винарни (шарапани) в с. Кралево, м. Кайряка (Тавите) на 2 км ЮИ от селото - паметник от местно значение.
29. Късноантично селище и некропол в с. Кралево, м. "Баба ада", 1,5 км ИСИ от селото - паметник от местно значение.
30. Средновековно селище в с. Кралево, м. "Райчевски калеми", 1 км ЮИ от селото - паметник от местно значение.
31. Средновековен некропол в с. Кралево, м. "Мечи кладенец", 0,7 км И от селото - паметник от местно значение.

32. Средновековен некропол в с. Кралево, м. "Хунтьовска чука", 0,8 км СИ от селото - паметник от местно значение.
33. Средновековна крепост в с. Лясковец, м. "Парпадар", 1,5 км И от селото - паметник от местно значение.
34. Средновековно селище и некропол в с. Лясковец, м. "Джевизлик" и м. "Бончуклук" в СИ край на селото - паметник от местно значение.
35. Средновековна църква в с. Лясковец, м. "Маята", 3 км ЮЮЗ от селото - паметник от местно значение.
36. Скална гробница в с. Поповец, м. "Хамбар таш", 2 км СЗ от селото - паметник от национално значение.
37. Тракийско укрепено селище в с. Поповец, м. "Хамбарлък телеси", 2 км СЗ от селото - паметник от местно значение.
38. Праисторическо селище в с. Пчелари, м. "Юрен", 0,45 км З от кметството - паметник от местно значение.
39. Тракийско селище в с. Пчелари, м. "Баалък сюртъ", 0,7 ССИ от селото - паметник от местно значение.
40. Скална гробница в с. Пчелари, м. "Кара ин", 2,5 км ЮЮИ от селото - паметник от национално значение.
41. Скална гробница в с. Пчелари, м. "Ак кая", 2,6 км ЮЮИ от селото - паметник от местно значение.
42. Скална гробница в с. Пчелари, м. "Хамбар кая", 2,5 км ЮИ от селото - паметник от местно значение.
43. Скална гробница в с. Пчелари, м. "Хамбар кая", 2,5 км ЮИ от селото - паметник от местно значение.
44. Скална гробница в с. Пчелари, м. "Хамбар кая", 2,5 км ЮИ от селото - паметник от местно значение.
45. Археологически комплекс в с. Пчелари, включващ паметниците № 43, 44 и 45 - паметник от национално значение.
46. Селище от римската епоха и късната античност в с. Пчелари, м. "Демир джийоел", 2,3 км ЮИ от селото - паметник от местно значение.
47. Средновековно селище в с. Пчелари, м. "Югла" ("Кайлъ тарла"), 0,75 км И от селото - паметник от местно значение.

48. Скални ниши в с. Пътниково, м."Саръ кая", 2,4 км СИ от селото - паметник от местно значение.
49. Скална гробница в с. Светослав, 80 м ЮЮИ от училището - паметник от местно значение.
50. Средновековно селище в с. Светослав, м."Юрен", 1,2 км ЮИ от селото - паметник от местно значение.
51. Тракийско и средновековно селище в с. Силен, м."Джамията", 0,5 км СЗ от селото - паметник от местно значение.
52. Селище от римската епоха в с. Стамболово, м."Юрен" (Лозята), 0,5 км ЮИ от селото - паметник от местно значение.
53. Средновековен некропол в с. Стамболово, м."Гробището", 0,2 км ССЗ от селото - паметник от местно значение.
54. Средновековна крепост в с. Рабово, м."Калето" ("Асара"), 1,5 км З от селото - паметник от национално значение.
55. Късносредновековно селище в с. Тънково, м."Турците", 0,3 км ИЮИ от кметството - паметник от местно значение.
56. Селище от римската епоха, късната античност и средновековието в с. Царева поляна, м."Чарлък", 2 км Ю от селото - паметник от местно значение.

Приложение 3 Обекти на винения туризъм

Име на обекта	Местонахождение и цени	Кратко описание /характеристика
Винарна Стамболово 	Намира се в с. Стамболово, в непосредствена близост до сградата на Община Стамболово.	От десетилетия името на Винарна „Стамболово“, традиционно се свързва с най-добрите образци на българско вино Мерло от района на Стамболово е международно известно и признато като едно от най-типичните и стойностни образци на български вина Мерло в света. Избата продължава традицията на древните траки, чрез производството на богатата гама висококачествени червени вина.
При Димо Карабоюков "Бакалница ТРАКИЯ" 	Къщата му се намира в с.Поповец, а лозето му се намира в землището на селото в местността „Баракова чешма“ на площ от 50 дка.	Димо Карабоюков е биолозар и стопанин на къща за селски и агротуризъм.
Бай Иван от село Тънково 	Бай Иван от село Тънково е всепризнат майстор винар на региона. Произвежда различни вина, които можете да дегустирате на място.	Бай Иван е стопанин на селска къща в която можете да опитате местни ястия и да дегустирате разнообразни местни вина.

	Георги Шишков отглежда 7,8 ха лозя. Приема посетителски групи до 10 души целогодишно и по предварително договаряне. Разходката за група е по 3 лв/човек, резитба или бране на грозде - 5 лв/човек, а за чужденци в евро. В къщата му може да се пренощува по предварителна заявка. При него можете да опитате традиционни за района ястия, както и да дегустирате вино.	Георги Шишков предлага: • разходка из лозята; • в разгара на сезона - резитба, гроздобер; • в бъдеще на площ 35 000 кв.м. • винопроизводство; • животински продукти; • къща за гости; • конен поход в гората; • доене на крава; • мачкане на грозде; • тъкане на стан и др. За връзка с Георги Шишков: georgi_shishkov@abv.bg 0898/491350
---	--	---

Приложение 4 Обекти на религиозен туризъм

Християнски религиозни храмове в община Стамболово:

- "Света Богородица" с. Гледка;
- "Света Богородица" с. Голям Извор;
- "Свети Илия" с. Долно Ботево;
- "Св. Успение Богородично" с. Долно Черковище;
- "Св. Димитър" с. Жълти бряг;
- "Св. Пророк Илия" с. Кралево;
- "Св. Илия" с. Малък Извор;
- "Св. Пророк Илия" с. Силен;
- "Св. Апостоли Петър и Павел" с. Стамболово;
- "Св. св. Константин и Елена" с. Тънково;
- "Св. Пророк Илия" с. Царева поляна.

Мюсюлмански религиозни храмове:

Джамии има в селата: Балкан; Бял кладенец; Воденци; Войводенец; Гледка; Голобрадово; Долно Ботево; Долно Черковище; Долно поле; Жълти бряг; Зимовина; Кралево; Лясковец; Маджари; Малък извор; Пчелари; Поповец; Пътниково; Рабово и Светослав.

Тюрбета (Турски гробници) има в селата: Царева поляна, Лясковец и Кралево.

Приложение 5 Екологични обекти и биоразнообразие

Име на обекта	Местонахождение	Кратко описание /характеристика
Защитена зона (ЗЗ) „Студен кладенец“	Разположен е в Източните Родопи между град Кърджали и селата Рабово и Студен кладенец.	Язовир, създаден в скално дефиле на река Арда, с отвесни скали, стръмни брегове с оскъдна растителност и намиращите се в съседство планински ридове. Около две трети от планинските склонове около язовира са покрити с вторични широколистни смесени гори. Немалка част от територията на мястото е заета от скални комплекси, единични скали и каменисти сипеи.
Абразивни кладенци	Намира се в близост до язовирната стена на яз. Студен кладенец. Заема граничната територия на община Стамболово с община Крумовград (с. Студен кладенец), където са формирани абразивни кладенци.	Скалите по поречието на р. Арда са застинала лава от активната вулканична дейност в района преди милиони години. Част от кратерите са частично разрушени от водите на реката. Отломки от тях, понесени от бързата вода, при среща със скалите придобиват въртливо движение, като стържат от упор околните скали и постепенно започват да ги разяждат. Оформя се вдлъбнатина, която с течение на годините става все по-голяма. Така са се появили големи дупки в скалите, които в геологията се наричат "абразивни кладенци".
Защитена зона „РОДОПИ ИЗТОЧНИ“	Обхваща землищата или части от тях на 235 селища, включени в административните граници на 11 общини от 3 области. В община Стамболово ЗЗ заема поречието на р. Арда и прилежащите ѝ земи по левия бряг, разположени след язовирната стена на яз. Студен кладенец	Съхранената природа, разнообразният животински и растителен свят, природните забележителности, богатата история и култура, пъстрата палитра на традиции и обичаи, предлагат прекрасни условия за туризъм. Изключително богатото е разнообразието на видове, местообитания и ландшафти на територията на Община Крумовград. Запазени са съобщества и популации на множество видове, които са от европейско и световно значение.
Защитена зона „МОСТ АРДА“	ЗЗ „Мост Арда“ се намира в Източните Родопи, тя е част от долината на река Арда. Разположена е по поречието между село Рабово и град Маджарово, заедно с гористите планински склонове и скални масиви на Иранов рид,	Биоразнообразие: • 142 вида птици; • 31 са включени в Червената книга на България; • Редки растения; • Скални феномени.

	които оформят границите на зоната.	
Защитена местност „Големият сипеи“	ЗМ “Големия сипеи” попада в землищата на с. Рабово и с. Бял кладенец, община Стамболово. Намира се на северния бряг на язовир “Студен кладенец”. Обхваща силно пресечен и труднодостъпен район, разположен между стената на яз. "Студен кладенец" и Качлъбуюк дере.	Включва забележителни скални комплекси, сипеи, храсталаци и гори. Разнообразна растителност, сухолюбива гори (ксерофилни), съставени основно от благун (<i>Quercus frainetto</i>), космат дъб (<i>Q. pubescens</i>) и цер (<i>Q. cerris</i>). Обхваща скални комплекси, храсталаци и дъбови гори от изключително значение за опазване на орнитофауната. Тук гнездят 20 вида птици, включени в Червената Книга на България и 47 с неблагоприятен природозащитен статус в Европа.
Защитена местност „Находище на тракийски клин“	Защитената местност „Находище на тракийски клин” се намира в землището на село Воденци, община Стамболово.	ЗМ „Находище на тракийски клин” цели опазването на растителен вид Тракийски клин (<i>Astracantha thracica</i> L.) и неговото местообитание. Растителният вид е включен в Червената книга на България. Нарича се още Тракийско сграбиче. Популациите на вида се развиват върху скалисти варовити терени. Обитава каменливи тревисти и храсталачни места, расте върху плитки, сухи и ерозиран почви.
Природна забележителност "Шейтан кюпрю" – родопски силивряк	Намира се под стената на яз. Студен кладенец, в най-тесната част в долината на река Арда.	Представлява област от интересни скални образувания покрити с оскъдна растителност.
Природна забележителност Скални ниши "Меден камък" (Кован кая)	Намира се между селата Пчелари и Долно Черковище, община Стамболово, и Котлари, община Крумовград, преди железния мост над река Арда. Асфалтов път минава на 100 м от местността, по почвен път може да се достигне до подножието на скалата.	Представлява тракийско скално светилище, състоящо се от група скали, върху които са изсечени няколкостотин трапецовидни ниши с култово предназначение. Обектът е Защитена местност с национално значение.
Пещера - Караджа инлер	с. Бял кладенец, р. Буюк дере, мах. Читмахле.	Пещерата е едноетажна, разклонена, с обща дължина 101 м, образувана във варовикови скали (Диаклазна). Обитава се от различни видове прилепи.

		На турски "караджа" означава малка сърна, а "инлер" е множествено число на "ин" - "пещера". Картирана на 23/11/1970 г. от Борис Колев, "Аида" Хасково.
Пещера - Кован кая	с. Долно Черковище	Едноетажна, неразклонена с дължина 14 м и денивелация – 2 м. Името на местността, преведено на български, означава "Пчелна скала". Скалите, в които е образувана пещерата, са известни със своите скални ниши - тракийски светилища. Районът на пещерата е поставен под защита на ЗООС.
Пещера - Зондана	с. Долно Черковище	Влажна пропадна пещера с дължина 76 м и денивелация – 18 м. Многоетажна, разклонена. Името произлиза от турската дума "зандан" ("затвор"). Според легендата през турското робство в пещерата са хвърляни онези, които са се опитвали да бягат от робските кервани.
Пещера - Голямата пещера	с. Долно Черковище м. Гуан кая	Влажна, едноетажна, неразклонена, с обща дължина – 23 м.
Интерактивна изложба „Биоразнообразието в долината на Арда” 	Интерактивната изложба се намира между селата Пчелари и Долно Черковище, малко преди ПЗ Скални ниши "Меден камък" (Кован кая) и преди железния мост над река Арда.	В ИИ "Биоразнообразието в долината на Арда" има изложбена зала, представяща биоразнообразието, както и минерали и скали, характерни за района на Източните Родопи. В Изложбата можете да получите информация за: Природата, културата и историята на Източните Родопи и по-специално най-характерните особености в долината на река Арда.

Приложение 6 Места за настаняване и хранене

Име на обекта	Местонахождение	Кратко описание /характеристика
Хотелски „Комплекс Арда“ 	Хотелски „Комплекс Арда“ се намира в с.Долно Черковище, на около 10 км след стената на язовир Студен кладенец, на 50 км южно от град Хасково. Комплексът е разположен в непосредствена близост до железния мост, под лунната арка, на левия бряг на река Арда.	Хотелски „Комплекс Арда“ се намира по поречието на река Арда в подножието на язовир „Студен кладенец“. На своите гости предлага 8 апартамента и 8 стандартни стаи. Комплексът разполага с басейн, ресторант и хотел. Ресторантът има зала с 64 места и градина с 70 места. Предлага всичко от българската национална кухня, скара на дървени въглища, рибни специалитети от прясно уловена риба и добре подбрани местни вина.
Комплекс „Перпера“ 	Комплекс Перпера се намира в Стамболово, на 41 км от Перперикон. Най-близкото летище е международно летище Пловдив, на 120 км от комплекс Перпера.	Комплексът предлага помещения за настаняване със сезонен открит плувен басейн, безплатен частен паркинг, градина и тераса. На разположение на гостите има ресторант, бар, сауна и хидромасажна вана. Обслужва се от денонощна рецепция, летищни трансфери, рум-сървиз и безплатен WiFi на цялата територия. Стаите за гости са оборудвани с климатик, телевизор с плосък екран със сателитни канали, хладилник, електрическа кана, душ, безплатни тоалетни принадлежности и гардероб. Всяка стая разполага със собствена баня със сешоар, а някои стаи са оборудвани с кухня с микровълнова печка. Стаите в комплекса са оборудвани със спално бельо и хавлии. Всеки ден в комплекс Перпера се предлагат а-ла-карт и континентална закуска. На разположение на гостите има уелнес зона с турска баня и закрит басейн. В околностите има възможности за различни дейности като пешеходен туризъм, риболов и колоездене, а гостите могат да релаксират на брега.
Семеен Хотел „Хефес“	Семеен хотел Хефес се намира в подножието на рида Чала, под северния склон на Източните Родопи, в близост до Хасково и река	Семеен хотел Хефес разполага с леглова база от 22 места. Разпределени в осем двойни стаи и два апартамента. Помещенията са уютно оборудвани с всичко необходимо за една пълноценна почивка.

	Арда. Разположен е в местността Бобата, известна със своята лечебна и благодатна вода.	В летните месеци гостите могат да се насладят на открит плувен басейн, а за любителите спорта има осигурена фитнес зала. В компресът има ресторант, във който може да опитате различни специалитети от българската и интернационална кухня. На разположение е и собствен паркинг. Гостите могат да се насладят на развлечения като безплатен риболов във водоема в близост на семейния хотел Хефес, велосипеди, еко-маршрути по склона и билото на Чала. Наблизо се намира Храм-Тюрбе на повече от 700 години. Все още неизследвани археологически обекти са пещерите на Чала. Тук има развъдник за големи риби, а също и водоем за любителски риболов.
Комплекс „Никодиа“ 	Комплексът е изграден на площ от 11.5 декара, намира се в подножието на Източни Родопи, в село Царева Поляна, община Стамболово, област Хасково. Намира се на 18 км от Хасково и на 19 км от Перперикон, като пътят е напълно реновиран и в двете посоки. В околността има множество археологически и природни забележителности, както и множество Комплексът се състои от три самостоятелни вили, басейн, спортен комплекс, голям двор с каменни пътеки, обслужваща вила.	Всяка вила е напълно оборудвана както за краткосрочно обитаване, така и за дългосрочен престой. Максималният капацитет за настаняване е 12+6 човека. Вилите са еднотипни, с капацитет 4+2 места, намират се пред басейна и са със следното разпределение: Гостите на комплекса могат да ползват и външно барбекю, намиращо се в задния двор на комплекса, и навес от 60 кв м с 3 комплекта пейки с маси за по 8 души всяка. Къщите са пригодени за целогодишно обитаване, като отоплението през зимата е изцяло на локално парно, подгрявано от камината и разпределено из стаите с радиатори. Въпреки парноинсталацията са монтирани инверторни климатици във всяка стая, за тези, които не искат да ползват локалното парно. Спортните забавления, които препоръчваме са каране на коледа, тенис на корт, тичане, разходки из балкана, тренировки във фитнеса, каране на АТВ-та, плуване в басейна, ползване на сауна и джакузи, спортен риболов. Предлага се организиране на екскурзии за по-големи групи, както и за тим билдинг на малки предприятия. възможности за почивка и спорт.
Хотел „Гледка“	Хотел „Гледка“ се намира в с. Гледка, община Стамболово и отстои на 22 км. от Областния център Хасково.	Хотел Гледка е изцяло реновиран и разполага с 26 двойни стаи, 4 апартамента и 1 президентски апартамент. Стаите са с тераси, оборудвани са с минибар, TV, централно конвекторно отопление и самостоятелен санитарен възел.

	Хотел Гледка е разположен на брега на язовир Стамболово и предлага отлични условия за спортен риболов.	В апартаментите на хотел Гледка са монтирани тангенторни вани. Комплексът разполага с ресторант с 80 места, конферентна зала с 80 места, кафе, лятна градина с 200 места и паркинг за 80 автомобила. В Хотел „Гледка” Стамболовската винарска изба организира дегустация на вина по предварителна заявка.
Къща за гости „Тепавицата“ 	Къщата за гости се намира в с. Рабово, община Стамболово на самия бряг на река Арда.	Къщата е на 2 етажа, има 6 стаи и е с капацитет 12 човека. Гостите могат да ползват обща трапезария с кухня с условия за самостоятелно приготвяне на храна. Къщата има заведение тип механа с открита и закрыта част с панорама към реката. Там може да се приготи чеверме, агне на пещ и други местни специалитети като древния хляб на Траките от Лимец. Външните маси са разположени до самия бряг на реката, до който се стига по няколко стълбички. При Петко и съпругата му Стефка могат да се опитат много от традиционните местни ястия, хляб от био зърно, включително от лимец.
Къща за гости „Воеводски хан“ 	Къщата за гости се намира в с.Кралево и отстои само на 23 км от Хасково.	В къщата могат да бъдат настанени 16 човека в 8 двойни стаи, като 5 от стаите са за по двама човека и имат самостоятелен санитарен възел, отделно има един апартамент с 3 непреходни стаи, които ползват обща за апартамента баня. На разположение на гостите във всички стаи има телевизор с кабелна телевизия, климатик и сешоар. Къщата има просторна механа за 20 човека, в която има всичко необходимо за приготвяне на храна и телевизор със сателитна телевизия. В двора се намира открит басейн с шезлонги, лятна градина с барбекю и паркинг.
 Бунгала "Балкан Вилидж"	Бунгалата се намират след село Балкан в посока към Балканския язовир.	Бунгалата разполагат с 7 бр. стаи с 20 брой легла. Има и външен басейн.

Стаи за гости "Бакалница Тракия"

Стаи за гости "Бакалница Тракия" се намират в с.Поповец, община Стамболово.

Бакалница Тракия се намира в с.Поповец и предлага общ салон, градина, тераса и безплатен WiFi. Всички стаи разполагат с кухня и обща баня. Къщата за гости разполага със фамилни стаи.

Всяка стая в къщата за гости разполага с гардероб, спално бельо и вътрешен двор с изглед към градината. Всички стаи в Бакалница Тракия разполагат с кът за сядане.